insicam
insan • düşünce • kültür
32

İnsanlığın Bittiği Yer: SEKÜLERLEŞME

İsa Özçelik:
Kadim Bir Mesele Olarak Sekülerleşme

Mustafa Özel:
Kur'an-ı Kerim'in Dünyaya Bakışı

Fatih Okumuş:
Hollanda'da Kilise-Devlet Ayrılığı

Mustafa Eser:
Önü ve Arkası ile Yargı

Kadir Canatan ile Sekülerleşme Üzerine

Alev Erkilet'le Sekülerleşmeyi Konuştuk

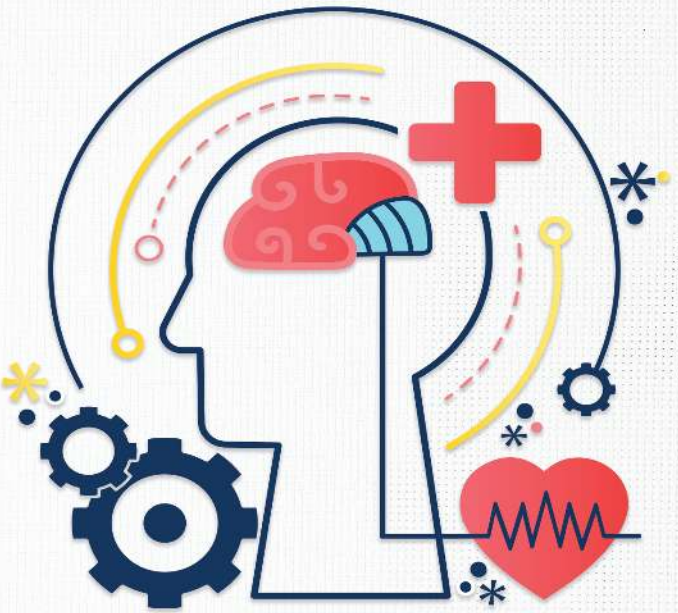
SAYI 32 • Ekim • 2023

Ahmet Poçanoğlu / İrbâd b. Sâriye (R.A.) • Rıza Savaş / Ümmü'l-Müminin Sevde Bint Zem'a • M.Garip Cesur / Sekülerizmin Kavramsal Temelleri ve Tezahür Biçimleri • Şehnaz Fındık / Seküler Aklın Mahiyeti ve Din • Mucahid Yıldız / Hayatı Dünyadan İbaret Görmek • Hüseyin Nasrullah İnan / Bir Hesaplaşma Meydanı Olarak Taksim • Arif Altunbaş / Allah'ın Rengine Boyanmak

Mutlu Aile

Psikolojik Danışmanlık ve Araştırma Merkezi

Uzman Kadromuzla Psikolojik Danışmanlık Hizmeti Veriyoruz.

*"İstanbul'da belirlenen noktalarda **yüz yüze** ayrıca yurt içi ve yurt dışı **online** seçeneğiyle"*

0552 159 86 52

mapam
Mutlu Aile Psikolojik Danışmanlık ve Araştırma Merkezi

insan ve medeniyet hareketi
imh.org.tr

mutlu aile
mutluaile.org.tr

Bizi takip edin

/mutluailemutluçocuk

mapam@mutluaile.org.tr

Eyüp Merkez Mahallesi, Silahtarağa Caddesi, 12/1, Eyüpsultan/İstanbul

insicam
insan • diyalog • eğitim

İMTİYAZ SAHİBİ:
İnsan ve Medeniyet Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Bulayır

EDİTÖR
Şehnaz Fındık

SON OKUMA
Betül Yavuz

KAPAK TASARIM
Şifa Yaratılmış

YAYIN KURULU
Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK TASARIM
Ahmet Furkan Onat
ahmetfurkanonat@gmail.com

YAYIN TÜRÜ
Ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli Yayın. Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik sorumluluğu sahiplerine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net adresinden erişebilirsiniz.

Zü'l-Celâl ve'l-İkrâm olanın adıyla.

İnsan; kontrolü, dengeyi kaybettiğinde, ölçüyü kaçırdığında vahşileşmeye yatkın bir varlık. Din, bunun için var; onu sınırlamak, kendisine ve çevresine zarar vermekten korumak için. İhtiraslar, şehvetler, arzular, doyumsuzluklar insanın maddi ve manevi hayatında hep kışkırtıcı, yoldan çıkarıcı bir yere ve etkiye sahipler.

Gücün, her türlü gücün insanı sarhoş edici bir yönünün olduğu tartışılmaz bir hakikattir. Güç, bir yandan imkân öte yandan ucu terminatörlüğe varan bir yeti. Modern zamanlar, insanların önceki asırlara nazaran çok daha güçlü olduğu zamanlar. Modern insanın güçlenmesi, onun sınır tanımazlığına hız veriyor. Bu ikisi biteviye birbirini besliyor. Toplum hayatında değerlerin bu kadar değersizleştiği, anlamsızlaştığı bir dönem olmamıştır desek, yanılmış olmayız.

İnsanın insanlığını koruyan, kuvvetlendiren din, hukuk, ahlak gibi kurumlar önlenemez, durdurulamaz bir şekilde etkisizleşmekte. Modern zamanların insan ve toplumlarının yaşadığı güç sarhoşluğu, hayatın merkezine maddeyi, kazancı, hazzı koyduğundan beri kargaşa, anarşi, savaş gündemin ilk maddesi. Dünyevileşmeyen, metalaşmayan hiçbir şey kalmadı gibi. Dinle ilgili uygulamalar, ibadetler bile haz merkezli oldu, hazla ilintili hale geldi.

Ekim sayımızın dosya konusunu sekülerleşmeye, dünyevileşmeye ayırdık. Kendimize, kaybolan değerlerimize, hassasiyetlerimize, özelliklerimize dikkat çekmeye çalıştık. Hani meşhur bir söz vardır; "Et kokarsa tuzlarsın, ya tuz kokarsa!" diye. İnsanlığı ve toplumu ayakta tuta(cak ola)n din, hiç bu kadar zayıfla(tıl)mamıştı.

Bunları söylerken elbette umut verici gelişmeleri görmezlikten gelmiyoruz. Her daim umudumuz var. Elhamdülillah.

Kasım sayımızda buluşmak üzere, *Zü'l-Celâl ve'l-İkrâm* olanın hıfz-ı himayesinde kalınız.

Mustafa ÖZEL
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

5 Çizgi: Hasan Aycın

06 *Yusuf'un Yolunu Gözleyen Kuyu*
Derviş Çelebi

08 *Önü ve Arkası ile Yargı*
Mustafa Eser

10 *İnci Mercan Gerdanlığı -28- İrbâd b. Sâriye (R.A.)*
Ahmet Poçanoğlu

14 *Kırk Kandil -28- Ümmü'l-Müminin Sevde Bint Zem'a*
Rıza Savaş

16 *Sekülerizmin Kavramsal Temelleri ve Tezahür Biçimler*
M. Garip Cesur

20 *Kadim Bir Mesele Olarak Sekülerleşme*
İsa Özçelik

24 *Seküler Aklın Mahiyeti ve Din*
Şehnaz Fındık

28 *Kadir Canatan ile Sekülerleşme Üzerine*
İnsicam

32 *Sekülerizm İcadı Kapaksız Sürahiler*
Nihal Pakırdaşı

36 *Kur'an-ı Kerim'in Dünyaya Bakışı*
Mustafa Özel

40 *Müslüman Mahallesindeki Salyangozcular*
Mülayim Sadık Kul

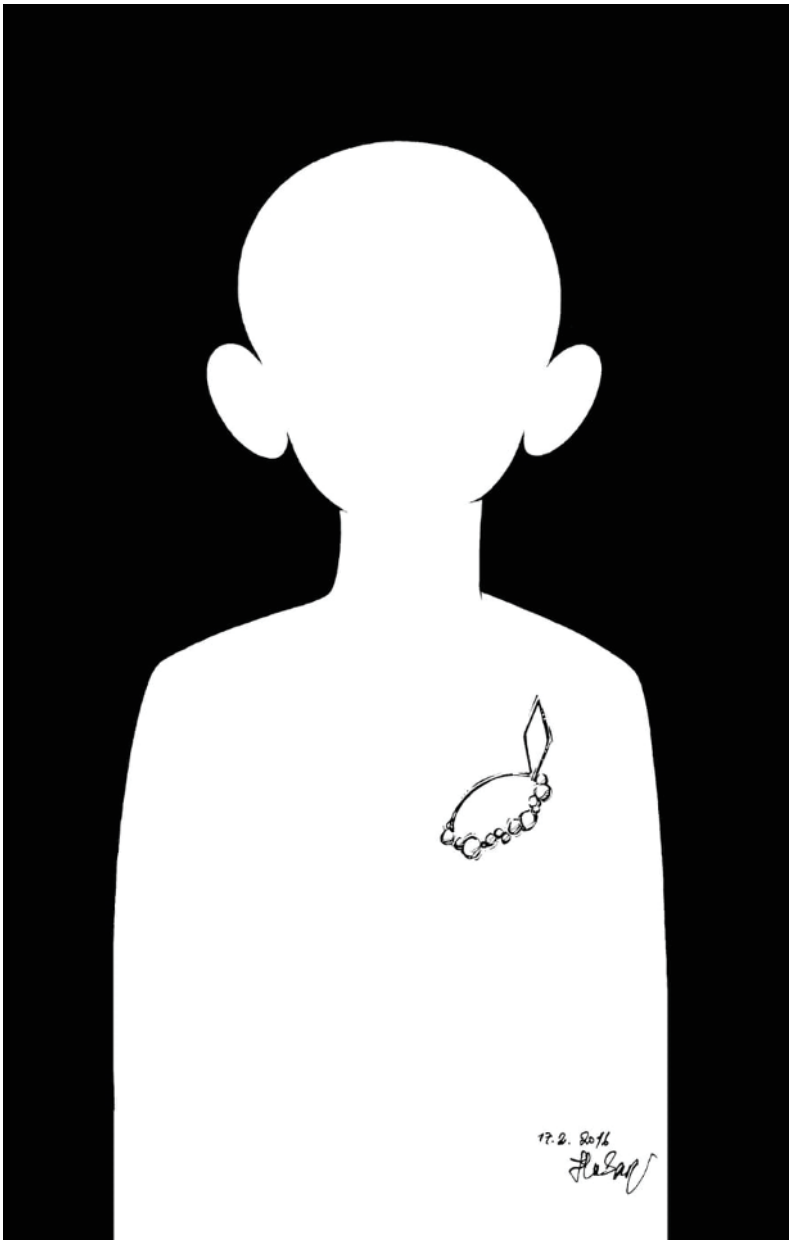
48 *Hayatı Dünyadan İbaret Görmek*
Mucahid Yıldız

50 *Bir Hesaplaşma Meydanı Olarak Taksim*
Hüseyin Nasrullah İnan

54 *Alev Erkilet ile Sekülerleşmeyi Konuştuk*
İnsicam

58 *Sekülerleşme ve Din*
Betül Zeyrek

60 *Allah'ın Rengine Boyanmak*
Arif Altunbaş

Çizgi: Hasan Aycın

"Allah, suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve amellerinize bakar."

Hadis-i Şerif (Müslim, Birr, 34)

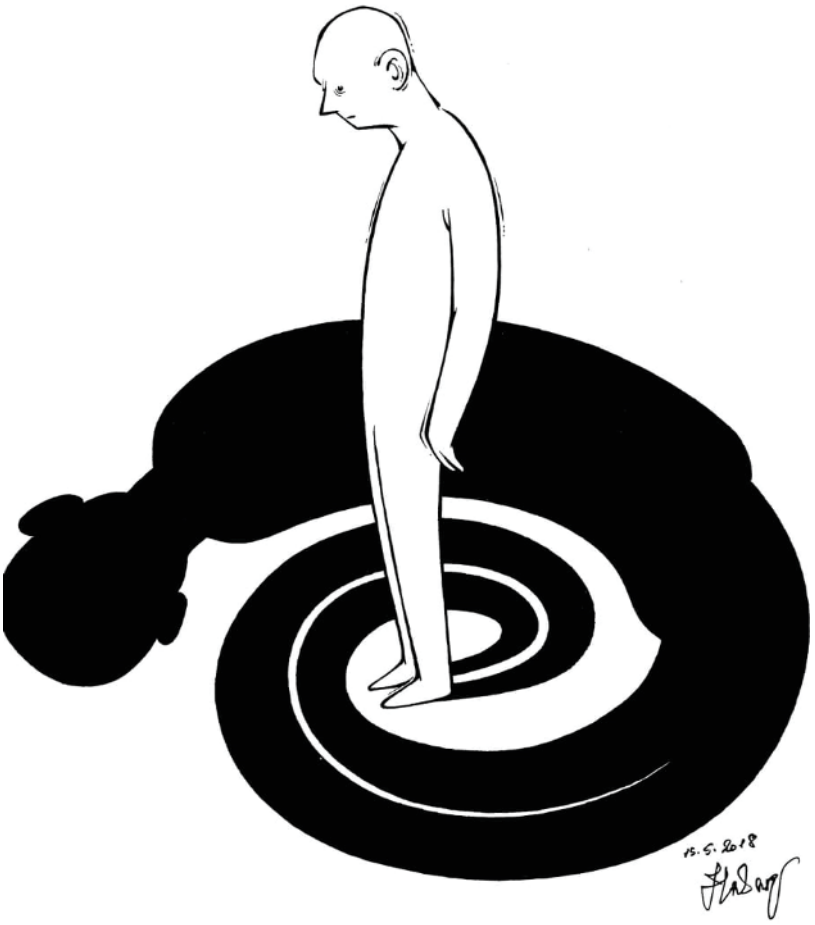
Yusuf'un Yolunu Gözleyen Kuyu

Derviş ÇELEBİ

Kendinizi kör kuyu gibi hissettiğiniz oldu mu hiç? Öyle ki içine atılan küçük bir çakıl taşının yankısını bile kendine saklayıp geri vermek istemeyecek kadar hasis, duvarlarında yeşermeye çalışan bir tutam yosundan bile yoksun, bir kurbağa sesine olsun muhtaç. İçinde var olan bir damla suyu da o kutlu gün için saklayan… Yıllardır Yusuf'un yolunu gözleyen, Yusuf'tan mahrum, bir kuyu.

Oysa hatırlar mısın bir zamanlar, gümrah yer altı nehirleri beslerdi seni, suyun ağzına kadar dolar taşar da minik dereler peydah olurdu eteklerinde. Suyundan, kenarında mola veren kervanlar, gökyüzünde haşmetle süzülen kartallar içerdi. Arılar nasiplenirdi, suyunla beslenen yaban çiçeklerinden. Nice kurumuş dudaklara serinlik, nice yanan gönüllere şifa oldun. Şiirler yazıldı, senin suyundan nasiple akan, yamacına sığınmış çoban çeşmesine.

Heyhat, zamanla Yusuf'u değil de kardeşlerini dost belledin kendine, kirlettin o güzelim berrak suyunu. Sonra, kaynağını unuttun da gelenin, kendini koydun yerine. Kerameti kendinden menkul saydın, unuttun suyunu ihsan edeni. Ateşten yaratılanı suya tercih ettin eyvah, kibrin sahibine ram oldun. Çoban çeşmesinden de esirger oldun suyunu, ona yazılan şiirler, körükledi kıskançlığını. Esirgedin dolup taşan suyunu kenarında akan minik derelerden, suyunda yıkanan serçeleri küstürdün, dere kenarında serpilen çiçekleri kuruttun. Hasedin güneşini yükselttin de tepende, buhar oldu gümrah suların. İşte böyle, böyle kör ettin göz-

lerini, seni besleyen nehirlerin. Nihayet adın kör kuyu diye tesmiye olunur oldu. Sonra aylar yıllar geçti de bekler oldun kapımı çalar mı? Kenan illerinden bir Yusuf, diye.

Şimdi bekliyorsun, bir Yusuf teşrif eder de haneme onun yüzü suyu hürmetine bağışlanır mı günahlarım diye. Nehirler duyarda bu kutlu misafirin sesini, dolar mı yine kurumuş damarların, şenlenir mi evin, ocağın. Ve fakat nasıl kabul olur ki duaların? Tövbeler nasuh olmayınca ve bir o kadar da tevhidin hakikatinden habersizse sızlanmaların, Yusuf'un adına aşina, aslına yabancıysa yakarışların. Dudakları susuzluktan çatlamış, yalvaran bakışlarla dibinizi gözleyen garip bir yolcunun bakışına duyarsız, Şirin'in aşkıyla dağları delen, başında mola verip bir damla suya muhtaç Ferhat'ın aşkından habersiz? Seher yelinin türküsüne hasret, öyle yapayalnız, öyle tek başına, terk edilmiş. Oysa, o kapını çalan yolcu Yusuf idi, bilemedin. Dağları delen Ferhat da Yusuf'un ta kendisiydi göremedin.

Lakin umut kesilmez elbet, kim bilir belki bir sonbahar yağmuru ıslatır da kurumuş duvarlarını, bir kabul olmuş duaya rastlar yakarışların. Bir Yunus'un teri damlar bağrına da onun hatırına akar kuruttuğun çoban çeşmesi. Belki o çeşmeden damlalar dolar bağrına da bilirsin o vakit. Bu Yunus da nereden çıktı, nereden gelir, nereye gider. Hakikatte Yusuf kimdir, ya ben kimim? Kenan neresi?

Heyhat, zamanla Yusuf'u değil de kardeşlerini dost belledin kendine, kirlettin o güzelim berrak suyunu. Sonra, kaynağını unuttun da gelenin, kendini koydun yerine.

Önü ve Arkası ile Yargı

Mustafa ESER

" 'İlerleme' Batı modernitesinin "köşe taşı"dır. Modernizasyon, ilerleme adına gerçekleştirilir. Kalkınma, ilerlemeye hizmet eder, yapım ve yıkım projeleri, beş yıllık planlar, dramatik değişimler vs. hepsi de "ilerleme" olarak nitelendirilen sihirli varlık adına yapılır. Kahire'nin küçük bir kasabasının dar bir sokağındaki adama veya New York'un geniş bir caddesindeki küçük bir çocuğa, Paris'te bir bulvardaki yaşlı adama veya Çin'de otobanda kamyon süren bir genç adama sorun, hepsi de 'ilerlemek' zorunda olduğumuzda, ilerleme olmazsa yok olacağımızda birleşir."

Abdulvahab M. El-Messiri, Önyargı

Bazı kalıplar vardır düşüncede; dolayısıyla dilde ve işleyişte. Pek nadir akıl bu kalıplara mercek tutmaya cesaret eder. Neden ve nasıl diye sorar. Soran, saildir; yani talep edendir. Artık yola çıkılmıştır ve sancılı bir yıkım/inşa başlamıştır bu akılda. Ön yargının kötü olduğu da bu kalıplardan biridir. Ön yargı neden zemmedilir ve bütün karalamalara rağmen en akil olanımız bile neden bu adetten paçayı kurtaramaz? Ön yargı, ön kabulün zıddı mıdır yoksa olumsuzu mudur? Ön kabul önyargıyla kıyas edildiğinde daha kabullenilesi midir? Yoksa bu ikisi de aynı tavrın farklı yerlerdeki ismi midir? Sorular artırılabilir.

Bir yargı ifadesi kullandığınızda gömleğin ilk düğmesini iliklemiş olursunuz. Bu bir rota çizdiğinize de delalet eder. Aynı zamanda bir usul belirlediğinize. O yüzden yargı cümleleri için çok cesur olmak icap eder. Bu cesaret ya vukufiyetten kaynaklanır ya da cehaletten. Yargı cümlesi kuran bir neticeye varmış demektir. Yani; bir süreç yaşamış, ölçüp biçmiş, çeşitli süzgeçlerden geçirerek emek harcamış ve elde ettiği yargıyı nutk eylemiştir. Bu nutk, nutk-u haricidir. Dışa dönüktür. Pek tehlikeli ve cezp edicidir. Çoğu cefayı dilinden çeker insan çünkü. Kalpten sonra tutulması en zor uzuvdur dil. Öncesindeki özetlediğimiz süreç ise meselenin cevheridir. Buna da nutk-u dâhili demiştir evveller. Dâhili olandır aslolan. Harici

olana dilediği libası giydirmekte pek mahirdir insan zira. Ama kalplerin özüne vakıf olana kulluk etme derdinde olan, dâhilisini arındırma derdine düşmüştür. Harici nutku ile dâhili nutku tanekuzda olmayana huzur nasip olur. Ya da bu halin adına huzur der erbabı. Dediğini kendine der. Diyemediğini kendine diyememiştir.

Ön yargı, veriler elde edildikten sonra atılan ilk adımdır. Haliyle yürüyüşün seyri için orijindeki bu adım, eksendeki netice üzerinde son derece tesirlidir. Ön yargıdan azade olmak, arınmak neredeyse imkânsızdır. O halde ne yapılmalıdır? İnsanın; kirliliğini, yaralarını dolayısıyla tecrübelerini yok saymaması demektir ön yargıdan arınmak. Zira ön yargı düşünme melekesinin merhaleleri aşmak için ürettiği bir pratiktir. Tabiat kuralarında, en az enerji ile en fazla iş elde edilmesi, temel bir ilkedir. Düşünme melekesi de daha önceki tecrübelerinden yola çıkarak hükmünü koyuverir. İşte bu kestirme yol meylinin farkında olan akıl, ilk kabulün bir ön yargı olabileceğini bilir ve temkinli davranır. Fehmetmek, fıkhetmek zaman ve emek isteyen kabiliyetlerdir. Farkında olmak, tedbirli olmayı zorunlu kılar. İroniktir, ilk kabulün ön yargı olması kabulü de bir ön yargıdır nihayetinde.

Ön yargısızlık, bir yönüyle sözüm ona bilimsel tarafsızlık ya da mutlak nesnellik ilkesine de işaret eder. Ütopik yapısı dolayısıyla savunucuları tarafından bile tutarlılığı tartışılmış halde olan bu ilke; nesnelliğin, birbirinden bağımsız farklı araştırmacılar tarafından aynı ya da benzer olgulara imkân sağlar, kabulünü tekrar düşündürür. Bilimsel usuller, bir gayeye matuf olup ulaşılmak istenen neticeye uygun davranılıyorsa güvenilirliğini kaybeder. Hele bu usuller, orijinal olmaktan uzak ithal ve

mukallit iseler, çıktılar dolgu malzemesinden öteye geçemeyecektir. Namuslu ve ilkeli duruş zannediyorum ancak hesap verme şuuruyla ve olgun bir vicdanla mümkündür.

Ön yargı, sonuçları şekillendirir ve karakterize eder. Bilim tarihinde, araştırmacıların, sonuçları elde etmek istedikleri şekilde araştırmalarını düzenlemesine kendi itirafları ile rastlanır. Hele ki çalışma alanı sosyal bilimler olan bir araştırmacının bu zaaftan ari olması düşünülemez. Bunu kabul edip meseleyi çözümleme gayreti, yapılabilecek en güvenilir tavır olsa gerektir.

Ön yargıdan tamamen arınmak mümkün değilse ön yargının bir vebal, gerçekliğin önündeki engel ve keşfin önünde bir hendek haline gelmemesi için bu yargının sebebi olan tarafımızı ıslah etme çabası makul olan usuldür, diyebiliriz. Makuldür hatta tek yoludur bile denebilir. Bu yolun meşakkatsiz olması mümkün olmayacaktır. Çünkü yol yolcusu kadar girift ve komplikedir. Evet, bahsettiğim durum kendini; zannını ve potansiyelini düzenlemek demektir ki bu ömürlük bir mesaidir.

Ön yargı yapısı dolayısıyla bir prangadır. İnsanın kör noktasını artırır. Keşfe engel olması dolayısıyla akla törpüdür. Pratik olması dolayısıyla cazip olsa da sinsi tahribatında müdavimdir. Pek çok alanda bağımsızlık için meseleler ile ilk mülaki oluşta mümkün olduğunca ön yargısız bir temas şarttır. Bu bağımsızlıkta tutarlı bir işçiliğin imkânı asgari düzeyde de olsa sabite ya da sabitelerle olur. Sabiteler de birer ön kabuldür/ön yargıdır. İnsanlığın ortak aklının ürettiği bu sabiteler olmadan düşünce de sanat da bilim de üretilemez. Ortak aklın dışındaki kişisel sabiteler, şahsiyet sınırları gibi görünse de üretimi sınırlayan engele dönüşebilirler. Kişisel tecrübelerle ortak aklın tecrübelerini tefrik edebilirsek mesele biraz daha sarihleşebilir. Hele ki ortak aklın mukaddes bir imbiği varsa ve buradan asırlardır damıtım gerçekleşiyorsa sabitelere sıkıca sarılmak maksada ulaşmak için en sıhhatli yöntem olacaktır.

Her şeyi deneyimleme hercailiğini özgürlük sanma ucu ile kişisel ve kolay edinilmiş kabulleri temel prensip haline getirme ucu arasındaki dengeli tutum, sail için ilk edinilmesi gereken donanım olmalıdır, diyebiliriz.

İnci Mercan Gerdanlığı -28-

İrbâd b. Sâriye (R.A.)

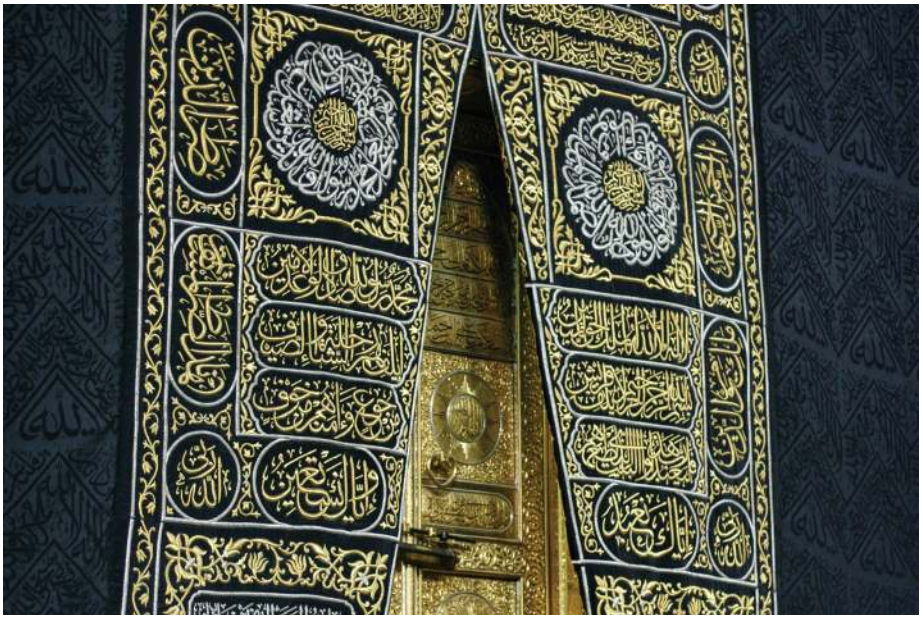
Ahmet POÇANOĞLU
Emekli Konya İl Müftüsü

28. HADİS

حديث عرباض بن سارية: حدثنا عبد الرحمن بن عمرو السلمي، وحجر بن حجر، قالا: أَتَيْنا العِرْباضَ بنَ ساريةَ -وهو ممَّن نزَلَ فيه: {وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ} [التوبة :92]- فسَلَّمْنا، وقُلْنا: أَتَيْناكَ زائرينَ وعائدينَ ومُقتَبِسينَ. فقال عِرْباضٌ: صَلَّى بنا رسولُ اللهِ صلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ الصبحَ ذاتَ يَومٍ، ثمَّ أَقْبَلَ علينا، فوَعَظَنا مَوعِظةً بليغةً، ذَرَفَتْ منها العُيونُ، ووَجِلَتْ منها القُلوبُ، فقال قائلٌ: يا رسولَ اللهِ، كأنَّ هذه مَوعِظةُ مُوَدِّعٍ، فماذا تَعهَدُ إلينا؟ فقال: أُوصيكم بتَقْوى اللهِ، والسَّمعِ والطاعةِ وإنْ كان عبْدًا حَبَشيًّا؛ فإنَّه مَن يَعِشْ منكم بَعْدي فسيَرى اختِلافًا كثيرًا؛ فعليكم بسُنَّتي، وسُنَّةِ الخُلفاءِ الراشِدينَ المَهْدِيِّينَ، تَمَسَّكوا بها، وعَضُّوا عليها بالنَّواجِذِ، وإيَّاكم ومُحْدَثاتِ الأُمورِ؛ فإنَّ كلَّ مُحْدَثةٍ بِدْعةٌ، وكلَّ بِدْعةٍ ضَلالةٌ

Ebu Necih İrbad İbni Sâriye radıyallahu anh hadisi

Tabiinden Abdurrahman İbn-i Amr Es-Sülemi ve Hacer İbn-i Hacer şöyle dedi: Hakkında "Sen, sizi bindirecek bir şey bulamıyorum deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözlerinden yaş akarak dönen kişilerin aleyhine de bir yol yoktur." (Tevbe Suresi: 92) ayeti inen el-İrbad b. Sâriye'nin yanına varmıştık. Selam verdik ve "Seni ziyarete, hastalığın için geçmiş olsun demeye ve (senden) ilim almaya geldik." dedik. Bunun üzerine Irba (şöyle) dedi: **"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize çok tesirli bir vaaz verdi. Bu vaazdan dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı. Bizler, 'Ey Allah'ın Rasulü! Bu vaaz sanki ayrılmak üzere olan birinin öğüdüne benziyor, bari bize bir tavsiyede bulun, dedik. Bunun üzerine, 'Size, Allah'tan korkmanızı (takvayı), başınıza bir Habeşli köle bile emir olsa, onu dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Benden sonra sağ kalıp uzunca bir hayat sürenler pek çok ihtilaflar görecekler. O zaman sizin üzerinize gerekli olan, benim sünnetime ve doğru yolda olan Hulefâ-yi Râşidîn'in sünnetine sarılmanızdır. Bu sünnetlere azı dişlerinizi sımsıkı batırınız. Sonradan ortaya çıkarılmış biat-**

lerden şiddetle kaçınınız. Çünkü her bidat dalâlettir, sapıklıktır' buyurdular".

(Ebu Davud Sünen: 4607, Ahmed İbn-i Hanbel Müsned: 17185)

BU HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

Bu hadisin bir başka rivayetinden, Resulullah'ın (s.a.v) bu konuşmayı bir sabah namazından sonra yaptığını öğreniyoruz. Peygamber Efendimizin vaazları, nasihat ve öğütleri kısa, özlü ve dikkat çekici idi. Bu sebeple sahabe-i kiram onu kolayca ezberleyip akıllarında tutarlar ve birbirlerine anlatıp aktarırlardı. Ayrıca Resul-i Ekrem, vaaz ve nasihat zamanını çok iyi gözetir, sahabenin halini, vaktini ve içinde bulunduğu durumu dikkate alırdı. Resulullah'ın (s.a.v) konuşma yaparken gözlerinin kızarması, sesinin yükselmesi, kızması gibi durumlar, bütün konuşmalarında görülmez. O, bir kötülükten sakındırdığı, bir yasaktan sakınılmasını istediği veya kötü bir sonuçtan korkuttuğu zaman böyle bir görünüme sahip olurdu. İnzar eden, korkutan insanın tavrı elbette böyle olur. Bu şekilde hareket etmesi, şeriata muhalif bir hareketi yasaklamak için de olurdu. Hayatın her alanında insanlara faydalı olan pek çok şeyi ashabına öğretirken, bir babanın evlâdına öğrettiği gibi şefkatle ve dikkatle öğretirdi. Ashabını ve Ümmet-i Muhammed'i, ***"Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun; (başka) yollara sapmayın; sonra onlar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte günahtan korunmanız için Allah bunları size emretti."*** (Enam Suresi: 135) ayeti ile Allah'ın (c.c.) çağırdığı yola çağırırdı.

Rasulullah'ın ilk tavsiye ettiği şey takva oldu. Takva, ahiret azığıdır. İnsanı ebedi azaptan kurtarır, cennete ulaştıran en hayırlı elbisedir. Takva, Allah'a saygı duymak, yasaklarına düşmekten sakınmak, korunmak, emirlerine sımsıkı sarılmak, O'nun rızasına nail olmayı ümit ve azabına maruz kalmaktan endişe etmektir. Büyük bir dikkat ve itina ile sırat-ı müstakim üzere yürümektir ve insanların en üstün olanları, kim olurlarsa olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar, takva sahibi olanlardır. Kısaca takva, iyi ve üstün mümin olmanın adıdır, yoludur, gayret ve çabasıdır, ya da takva hayatın içinde yaz sıcağında mendilimizde taşıdığımız karı eritmemektir.

Hz. Ömer ile Übeyy bin Kaab (r.a) arasındaki şu karşılıklı konuşma

Rasulullah'ın ilk tavsiye ettiği şey takva oldu. Takva, ahiret azığıdır. İnsanı ebedi azaptan kurtarır, cennete ulaştıran en hayırlı elbisedir.

takvayı çok güzel açıklar:

Hz. Ömer: Takva nedir?

Übeyy bin Kaab: Dikenli yolda hiç yürümedin mi?

Hz. Ömer: Yürüdüm.

Übeyy bin Kaab: O zaman ne yaptın?

Hz. Ömer: Paçalarımı sıvayıp gayret sarf ettim.

Übeyy bin Kaab: İşte takva budur.

Hadis-i şerifte, "Habeşli bir köle bile başınıza emir olsa" denilmektedir ki İslam hukukuna göre kölelerin emirliği câiz değildir. Bu bir farazîye, bir varsayımdır. İtaatin önemini kavratmak, fitneden korunmanın yolunu öğretmek, başsızlığın felaket olduğuna dikkat çekmek içindir. Ulül emre itaatin ölçüsünü Rabbimiz Nisa Suresi'nin 59. ayetinde, ***"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir."*** ifadeleri ile bize bildirilmiştir.

Metinde geçen "Bu sünnetlere dişlerinizi batırınız" sözü benim sünnetime ve "Hulefâ-yi Râşidîn'in sünnetine bütün varlığınızla, olanca gücünüzle sımsıkı sarılınız" anlamında kullanılmıştır. Bu hadis-i şerif, Ümmet-i Muhammed'in mümin ve Müslüman olarak kalmalarının ancak sünnet çizgisinden ayrılmamaları ile mümkün olacağını, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Müslümanlar arasında pek çok dini ihtilaflar doğacağını ve bu fitnelerden korunmanın ancak Rasulullah'ın (s.a.v) ve dört halifenin sünnetine sarılmakla mümkün olacağını haber vermektedir. Çünkü sünnet-i seniyye dosdoğru yolu gösteren pusula gibidir.

Raşit halifelerin sünnetine gelince; Ömer b. Abdülazîz'in şu sözleri, "Raşit halifeler" ve "onların sünneti" ifadelerini anlamlandırmak açısından oldukça önemlidir: "Hz. Peygamber ve ardından yönetimi ele alanlar birtakım sünnetler bıraktılar. Bunlara uymak demek, Allah'ın Kitabı'na sarılmak ve dine kuvvet vermek demektir. Hiç kimsenin bu sünnetleri değiştirme hakkı yoktur. Bu sünnetlere muhalif bir duruma da itibar edilmez. Her kim hidayeti bunlarda ararsa doğru yola erer; her kim bunlardan yardım beklerse isteği gerçekleşir. Bunları terk edip Müslümanların yolundan ayrılanları Allah Teâlâ girdikleri o yolda bırakır ve cehenneme sokar ki, orası ne kötü bir sondur".

Bu hadis Muhammed ümmetini sonradan ortaya çıkan ve Rasulullah efendimizin sapıklık olarak ifade ettiği bidatlerden de sakındırmaktadır. O halde bidat nedir? "Bidat" kelimesinin aslı, geçmişte örneği olmaksızın bir şeyi bulup çıkarmak demektir. Arapçada "icat etmek, örneği olmaksızın yapıp ortaya koymak, inşa etmek" anlamlarına gelen "bd'a" kökünden türeyen bidat, "daha önce benzeri bulunmayıp sonradan ortaya çıkan (muhdes) şey" anlamına gelir. Bidat, biri geniş, diğeri dar kapsamlı olmak üzere iki şekilde tarif edilmiştir. Geniş kapsamlı tarife göre bidat, Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan her şeydir. Bidatin sözlük anlamından hareketle yapılan bu tarife göre, dini mahiyette görülen amel ve davranışlardan başka günlük hayatla ilgili olarak sonradan ortaya çıkan yeni fikirler, uygulama, âdetler ve aletler de bidat sayılmıştır. Başta İmam Şâfiî olmak üzere Nevevî, İzzeddin b. Abdüsselâm, Mâlikîler'den Şehâbeddin el-Karâfî, Zürkânî, Hanefîler'den İbn Âbidîn, Hanbelîler'den Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Zâhirîler'den İbn Hazm bidatı bu şekilde kabul edenlerdendir. Bidati dar kapsamlı olarak anlayanlar ise onu, "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili olup ilave veya eksiltme özelliği taşıyan her şey" diye tarif etmişlerdir.

O halde bidat "Allah'a daha çok ibadet etmek maksadıyla girilen ve sonradan ortaya konulan dini görünümlü bir yoldan ibarettir. Bu tarif, örf, âdet ve aletleri bidat anlamının dışında tutanların görüşüne göre yapılan bir tariftir. Bu görüşü benimseyenler arasında, Mâlikîler'den başta İmam Mâlik olmak üzere Tartûşî, Şâtıbî; Hanefîler'den Bedreddin el-Aynî, Birgivî; Şâfiîler'den Beyhakī, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Hacer el-Heytemî; Hanbelîler'den Takıyyüddin İbn Teymiyye ve İbn Receb sayılabilir.

Tarikatı Muhammediyye sahibi İmam Birgiviye göre (ö. 981/1573) bidat, Şâri'in sözlü ve fiilen açıkça veya örtülü biçimde izni olmaksızın sahabeden sonra ortaya çıkıp dinle ilgili olan ve eksiltme ya da artırma özelliği taşıyan her türlü inanç ve uygulamadır. Böylece günlük hayata dair olup dinle ilgisi olmayan eylemler bidat değildir. Mesela elek kullanmak, sapıklık değildir, bilakis daha güzel bir aletin varlığı bunu terk etmeyi gerekli kılar. Yine köprüler yapmak bidat değildir. Çünkü bu, yolların ıslahı ve yolcuların sıkıntılarının giderilmesi ile ilgili bir konudur. İmanın şubeleri içerisinde bunun da bir aslı/ delili vardır. Yoldaki eziyet verici şeylerin kaldırılması Hz. Peygamber tarafından imanın şubelerinden birisi olarak haber verilmiştir. Bu sebeple köprüler inşa etmenin bidat sayılması asla doğru değildir. Bidati geniş kapsamlı tarif edenler; hasene ve seyyie (iyi bid'at, kötü bidat) diye ikiye ayırmışlardır.

Her bidat bir sünneti öldürür ve kemale ermiş olan İslam dinine bühtandır. Zira Rasulullah (s.a.v) efendimiz bizi, gecesi, gündüz gibi

aydınlık olan (en küçük şüpheyi barındırmayan, gayet açık) bir din üzerine bırakmıştır. Çünkü, ortaya çıkan her bidat, karşılığında sünnetlerden birisini öldürür. İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "İnsanların başına öyle bir zaman gelecek ki bidatçiler icad edecekler, sünneti öldürecekler. Hatta o kadar ki bidatler dirilecek, sünnetler ölecek."

İRBAD İbn-i SARİYE (Radıyallahü Anh) العرباض بن سارية

Adı, Ebû Necîh, el-İrbad b. Sâriye es-Sülemî'dir. Süleym kabilesindendir. İlk Müslümanlardan olduğu nakledilmiştir. Mekke'de Hz. Peygamber ile görüşmüş olması, o sırada Resûl-i Ekrem'in çevresinde yeteri kadar Müslüman bulunmadığı için güvenlik sebebiyle Rasulullah'ın tavsiyesi üzerine kabilesine geri dönmüş olması mümkündür. Hayber Fethi yıllarında kabilesinden yedi gençle birlikte Medine'ye giderek Rasulullah (s.a.v) efendimize biat etmişlerdir. Utbe b. Abd o günle ilgili olarak şunları anlatır:

"Yedi kişilik bir heyetle Rasulullah'a (s.a.v) gittiğimizde hepimiz gençtik. Heyetin en küçüğü ben, en büyüğümüz ise İrbad b. Sâriye idi. Hep birlikte biat edip İslam ile şereflendik."

İrbad fakir olduğu için ehl-i Suffe arasında yaşadı. Tebük Gazvesi'ne katılmak için binek hayvanı bulamayan altı yoksul sahabi ile Resûl-i Ekrem'den yardım istedi. Rasulullah binek temin edemediğini söyleyince üzülerek ağlayan, bu sebeple "bekkâîn" diye anılarak haklarında ayet nazil olan yedi kişiden biridir. İrbad İbn-i Sariye, Hayber Seferi'ne katılmıştır. Ondan bize ulaşan bir rivayet, Rasulullah'ın (s.a.v) sünnetinin önemini anlamamız bakımından çok değerlidir. O gün olup biten hadiselere ışık tutan şu hadisi rivayet etmiştir:

Rasulullah (s.a.v) ile Hayber Kalesi'ne varmıştık. Beraberinde ashabından başka kimseler de vardı. Hayber'den önce fethedilen bir küçük kalenin komutanı inatçı, kurnaz ve haddini bilmez bir adamdı. Allah Resulüne gelerek tartışmaya girdi ve "Ey Muhammed! Sizin, merkeplerimizi kesmeye, meyvelerimizi yemeye, kadınlarımızı dövmeye ne hakkınız var? Bu sizin için helal mi?" diye sert bir tavır sergiledi. Rasulullah, (s.a.v) onun bu sözlerine çok kızdı ve celalli bir şekilde***, "Ey İbn-i Avf! Atına bin, onlara doğru git ve 'Haberiniz olsun, cennet sâdece mü'minlere helâldir!' diye haykır. Sonra namaz kılmak üzere toplanın diye nidâ et!"*** dedi. Ashabın hepsi derhal namaz için toplandı. Rasûlullah (s.a.v) onlara namaz kıldırdı. Sonra ayağa kalkıp ***"Sizden biri, (rahat) koltuğuna kurulup dayandığı yerden, Allâh'ın, Kur'ân'dakilerin hâricinde haramlarının bulunmadığını mı zannediyor? Dikkat edin ve şunu iyi bilin ki, vallâhi ben de nasihatte bulundum. (Kur'ân'da olmayan bazı şeyler) emrettim. Birçok şeyleri de yasakladım. Bunlar, Kur'ân'ın bir misli kadar, belki de daha fazladır. Allah Teâlâ Hazretleri, üzerlerinde olan vergiyi (borçları olan cizyeyi) ödeyip verdikten sonra, Ehl-i Kitâb'ın evlerine izinsiz girmenizi, kadınlarını dövmenizi, meyvelerini yemenizi helâl kılmamıştır"*** buyurdu.

İrbad, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Humus'a yerleşerek 65 yıl daha yaşadı, zahidane bir hayat sürdü. Hicri 75 yılında (694) vefat etti. Rasulullah'tan (s.a.v) 31 hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'nin dört süneninde ve Aḥmed b. Ḥanbel'in Müsned'inde yer almıştır.

Allah O'ndan Razı Olsun.

Bu şekilde hareket etmesi, şeriata muhalif bir hareketi yasaklamak için de olurdu. Hayatın her alanında insanlara faydalı olan pek çok şeyi ashabına öğretirken, bir babanın evlâdına öğrettiği gibi şefkatle ve dikkatle öğretirdi.

KIRK KANDİL
28

Ümmü'l-Müminin Sevde Bint Zem'a

Rıza SAVAŞ

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üni. İlahiyat Fak. Emekli Öğretim Üyesi

Kureyş'in Amir b. Lüey oğulları boyuna mensup olan Sevde'nin annesi Medine asıllı Neccar oğullarındandır. İlk Müslüman olanlardan olan amcasının oğlu Sekran b. Amr ile evlendi. Mekke'de Müslüman olarak yaşama imkânı kalmayınca bu aile ikinci kafile ile Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldı. Bu aile gibi Sevde'nin kardeşi Malik b. Zem'a da eşi Umeyra ile beraber bu hicrete katılmış Müslüman ailelerdendir. İleri gelen müşriklerden bir kısmının İslâm'ı kabul ettiğine dair yayılan asılsız haberler üzerine Mekke'ye döndüler. Sevde bir süre sonra kocası vefat edince beş çocuğu ile yalnız kaldı. 620 yılında Hz. Hatice'nin vefatının ardından sahabeden Osman b. Maz'ûn'un hanımı Havle bint Hakîm'in önerileri ile Hz. Peygamber Sevde ile evlendi. Sevde çocuklarının kendisini rahatsız edebileceği endişesini dile getirdiyse de Hz. Peygamber bunda bir sakınca bulunmadığını söyledi. Hz. Peygamber Sevde'yi 400 dirhem mehirle nikâhladı. Sevde'nin kocası hayatta iken gördüğü rüyalar, onun Hz. Peygamber ile evleneceği şeklinde yorumlandı.

Hz. Hatice'nin vefatıyla büyük bir üzüntü ve sıkıntı içine düşen Hz. Peygamber, bu evlilikle sayesinde içinde bulunduğu bu durumdan uzaklaşmış oldu. Sevde, Hz. Hatice vefat ettiğinde yaşları küçük olan Ümmü Külsûm ile Fâtıma'ya annelik etti ve Hz. Hatice'nin boşluğunu doldurmaya çalıştı. Rasulullah da bu evlilikle Sevde'yi İslam uğruna katlandığı sıkıntılardan kurtararak onu bir peygamber hanımı olma şerefine kavuşturdu.

Sevde'nin Hz. Peygamber'le evlendiği sırada yaşlı bir kadın olduğu rivayetleri, yanlış değerlendirmeler yapmaya yol açmıştır. Sevde, Hz. Peygamber'le evlendiği sırada onunla aynı yaşlarda hatta belki de ondan daha genç bir hanımdı diyebiliriz.

Sevde uzun boylu, iri yapılı ve yavaş hareket eden bir hanımdı. Bu yönüyle dikkat çeker ve herkes tarafından tanınırdı. Vedâ Haccı sırasında kalabalık arasında yürürken sıkıntı çektiğinden Hz. Peygamber'den izin alarak Müzdelife'den Mina'ya erken geçti ve şeytan taşlama görevini diğer insanlardan önce yaptı. Dericilikte mahir olduğu ve kazandığı para ile yoksullara ve kimsesizlere yardım ettiği rivayet edilmiştir. Hilâfeti döneminde Hz. Ömer'in kendisine gönderdiği büyük bir kese dirhemin sadaka olarak dağıtılmasını istemiştir. Tahrim Suresi'nin ilk ayetlerinin nazil olmasına sebep olan Hz. Peygamber'in kendisine helal olan bir şeyi haram kılması olayı ile ilgili rivayetlere Sevde'nin de adı karışmıştır.

Hz. Peygamber'in hanımlardan ayrılması konusunda *"Eğer o, (Peygamber) sizi boşarsa, Rabbi ona, sizden daha iyi, kendini Allah'a veren, inanan, sebatla itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, hicret etmiş olan dul ve bakire eşler verebilir*" ayetinin nazil olduğu rivayet edilmektedir .

Kur'an, kadının ailede huzursuzluk çıkarmasından ve evlilikle bağdaşmayan tavırlar içinde olmasından (nüşuz) bahsettiği gibi erkeğin de bu tavırlarından (nüşuz) şöyle bahseder: *"Eğer bir kadın kocasının kötü muamelesinden yahut yüz çevirmesinden endişe ederse aralarında bir uzlaşmaya varmalarında onlara günah yoktur ve sulh daha hayırlıdır. Nefisler de cimriliğe meyillidir. Eğer güzel davranır ve Allah'a itaatsizlikten sakınırsanız bilin ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır*."

Hz. Aişe, bu ayetin nüzul sebebi konusunda özetle şöyle der: "Sevde yaşlanınca Hz. Peygamber'in kendisini boşayacağından korkarak geceleri onunla beraber olma hakkını bana verdi. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu." Tefsirlere bu ayetin nüzul sebebi hakkında, ayetin kadınların aleyhine yorumlanması sonucunu doğuracak, başka rivayetler de bulunmaktadır. Fakat bu konuda Hz. Aişe'nin yukarıda kaydettiğimiz rivayetinin daha doğru olduğu kanaatindeyiz.

Kaynaklarda, Hz. Peygamber'in boşamak isteyip sonra vazgeçtiği eşlerinin Sevde, Hafsa ve Reyhâne olduğu yer almaktadır.

"Ey Peygamber, eşlerine şöyle de: Eğer dünya hayatını ve süslerini istiyorsanız gelin size bağışta bulunayım ve sizi güzellikle salıvereyim" emri ile Hz. Peygamber, hanımlarına isterlerse onlardan ayrılabileceğini söyleyince, hepsi onunla kalmayı tercih eder.

"(Ey Muhammed) Eşlerinden istediğini bırakır, istediğini yanına alabilirsin. Kendilerinden uzak durduğun kadınlarından arzu ettiğini tekrar yanına almanda, senin üzerine bir günah yoktur. Bu, onların gözlerinin aydın olmasını, üzülmemelerini ve hepsine verdiğin şeylere razı olmalarını daha iyi sağlar..." ayetinin tefsirinde İbn İshak, Hz. Peygamber'in, Sevde, Ummu Habîbe ve Meymûne'den ayrılmak istediğini fakat onların, "Bizden ayrılma, bizi bu halimizle bırak, malından ve canından istediğin kadar bize ayır" dediklerini ve onun da buna uyduğunu ifade ederek, Âişe, Ummu Seleme, Zeyneb ve Hafsa'yı yanına aldığını gösteren rivayeti naklet-mektedir . İbn Sa'd da buna yakın bir rivayet kaydeder.

Herhalde bu yaşananlardan sonra Hz. Peygamber'in kendi yanında geceleme sırasını Sevde, Hz. Aişe'ye bırakmıştır. Hz. Peygamber'in tavsiyelerini yerine getirme hususunda büyük hassasiyet gösteren İbn Sa'd, Sevde'nin, Muaviye döneminde hicrî 54 yılında Medine'de vefat ettiğini kaydeder. .

Sevde'nin Hz. Peygamber'le evlendiği sırada yaşlı bir kadın olduğu rivayetleri, yanlış değerlendirmeler yapmaya yol açmıştır. Sevde, Hz. Peygamber'le evlendiği sırada onunla aynı yaşlarda hatta belki de ondan daha genç bir hanımdı diyebiliriz

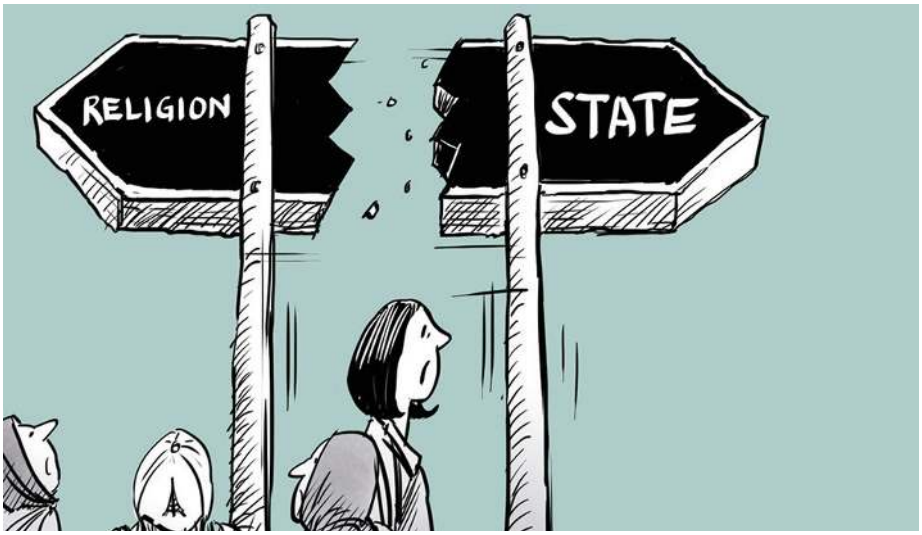
[1] İbn Sa'd, Tabakat, IV, 204
[2] Hz. Peygamber'in Sevde'ye verdiği mehrin günümüz rakamlarına çevirmek için şöyle bir hesaplama yapılabilir; 400 dirhem=40 miskal, 40x4,25=170 gram altın kadardır diyebiliriz. Bakınız: Ayşe Betül ALGÜL, Ömer Faruk HABERGETİREN, "Hz. Peygamber Dönemi Mehir Miktarları ve Günümüzdeki Karşılıklar", Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 6 (12), Güz 2019, s. 209-232.
[3] İbn Sa'd, Tabakat, VIII, 52-57.
[4] Tahrîm 66/5.
[5] Buhârî, Sahîh, I, 105 (Salât, 32), V, 150 (Tefsîr, Bakara, 9).
[6] Nisa 4/128.
[7] İbn Sa'd, et-Tabakât, VIII, 169.
[8] Vâhidî, Esbâbu'n-Nuzûl, 123-124.
[9] İbn İshak, Sîre, 238; İbn Sa'd, a.g.e., VIII, 84, 130; İbnu'l-Cevzî, Telkîh, 10; İbnu'l-Esîr, Usdu'l-Ğâbe, VII, 66.
[10] Ahzâb 33/28.
[11] Ahzâb 33/52.
[12] Ahzâb 33/51.
[13] İbn İshak, Sîre, 249.
[14] İbn Sa'd, et-Tabakât, VIII, 196.
[15] İbn Sa'd, et-Tabakât, VIII, 57.

Sekülerizmin Kavramsal Temelleri ve Tezahür Biçimleri

M. Garip CESUR

Sekülerizm, en sade ve yalın haliyle dinin hakikat olarak telakki ettiği temel duruştan, hadiselere yaklaşım tarzından, yaşam biçiminden uzaklaşarak dünyevi eksende bir düşünce perspektifi ortaya çıkarmak (ilahi olanı hayatın dışına itmek), dini metin ve kıstasların ürettiği yaşam biçimini kendi menşeinden (fıtratından) koparıp modernizasyon sürecine tabi tutarak bir sınırlamanın getirildiği siyasal düşünce ve yaşam biçimidir. Sekülerizm, Avrupa'da Rönesans, Reform ve Aydınlanma dönemlerinde ortaya çıkmış ve modernleşme sürecinde yaygınlaşmıştır. Sekülerizmin en belirgin özelliği din ile devlet arasına bir mesafe koyarak ve dini bireysel özgürlük alanına çekip onu siyasi, sosyal ve hukuki alandan derdest ederek otoriterliğine son vermeye çalışmasıdır. Modern bir düşünce olarak sekülerizm, liberalizm ile çok yakın kontak kuran bir düşünce biçimidir. Sekülerizm liberal düşüncenin bireysel ve toplumsal özgürlük alanından faydalanmakla kalmaz, aynı zamanda otoriter dindarlığa karşı da aynı yerde durmakla benzeşirler.

Latincede "çağ", "nesil", "periyot", "zamanın ruhu" gibi anlamlara gelen sekülerizm sözcüğü "dünya" anlamında kullanılan "saeculum" kelimesinden türemiştir. Türkçe'ye ise Fransızca sécularisme kelimesinden geçmiştir. Ülkemizde daha çok kelimenin karşılığı olarak laiklik kavramı kullanılır. Laiklik, latince din adamları (ruhban) sınıfına ait olmayan, halktan olan anlamında ve daha çok dinsel olmayan anlamlarında kullanılmaktadır. Sekülerizm ile laiklik arasında ne kadarda yakın bir anlam olsa da laiklik daha çok sekülerizmin bir uygulama yöntemi/ biçimi olarak din ve devlet işlerinin yönetiminin birbirlerinden ayrılması şeklinde tanımlanır.

Sekülerizmin tarihi Hristiyanlıktan bağımsız bir süreç değildir. Malum Hristiyanlığın Romalılaşmasıyla beraber Avrupa'nın bütününde kabul gören dini inanış, sonraki süreçlerde ruhban sınıfının sosyal, siyasal hakimiyeti ile neticelenir. Marx'ın "Din afyondur" söylemini haklı çıkaracak bir seyir takip eden Hristiyanlık, Larry Siedentop'un "sekülerleşme Hristiyanlığın dünyaya bir armağanıdır" sözüne de hayatiyet kazandıracaktır. Hem Martin Luther'in protest Hristiyan anlayışı hem de Rönesans ve Reform süreçlerinin ortaya çıkardığı yeni düşünme biçimleri ile beraber ruhban sınıfının otoritesini nihayete erdirmiş ve merkezi rolünün bitmesini sağlamıştır.

Sekülerizm sadece din ve devlet ilişkisini değil, toplumun dünyevi hayata yönelmesini de içeren bir ideoloji. Ortaya çıkardığı pratik modernite ile yakın ilintili bir süreç. Modernite, genellikle toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi değişimleri ifade ederken, sekülerizm, bu modern dönemlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir düşünce ve toplumsal hareket tarzıdır. Modernite, geleneksel değerlerin ve dini normların sorgulanmasını ve yerine daha rasyonel, bilimsel ve akıl temelli yaklaşımların gelmesini teşvik eder. Bu anlayış dinin akıl, bilim ve teknolojiden uzak, akıl dışı bir inanç biçimi olduğu sonucuna götürmemelidir. Bu daha çok aydınlanma düşüncesinin ürettiği ve modernleşme ile beraber aklın yegâne değer olarak ortaya çıkması ile ilişkili bir durum. Dinin düşünce sisteminde (özellikle İslam'ın) akıl bir amaç değil bir araç işlevi görür. Din, dünya ve ahiret mutluluğu sağlamak için aklın işlevselliğine değer verir, lakin sekülerizmde olduğu gibi akıl kutsanmaz.

Seküler modernleşme süreci, toplumların geleneksel yapılarına ve değerlerine meydan okur. Bu da dini otoritelerin ve geleneksel dinî kurumların etkisinin azalmasına yol açabilir. Hakeza bu seküler modernleşme şekilleri birçok dindarlık biçiminin ortaya çıkmasını sağlamakla kalmaz aynı zamanda dini salt bir ritüel zeminine çekerek toplumsal dindarlığı sekteye uğratır. Modernleşmenin getirdiği değişimlerin bir sonucu olarak dinin toplumsal ve siyasi alandaki etkisinin azalması aynı zamanda seküler düşünme biçimlerini beslemekle kalmaz, dini de kültürel bir öğeye indirgeyerek sıradanlaştırır. Böylelikle manadan uzaklaştırılmış, gündelik hayatın dışına itilmiş, yeni protest dindarlık biçimleri sahada görünür olur. Bu, daha rasyonel, bilimsel ve bireyci bir düşünce tar-

Sekülerizmin tarihi Hristiyanlıktan bağımsız bir süreç değildir. Malum Hristiyanlığın Romalılaşmasıyla beraber Avrupa'nın bütününde kabul gören dini inanış, sonraki süreçlerde ruhban sınıfının sosyal, siyasal hakimiyeti ile neticelenir.

Seküler modernleşme süreci, toplumların geleneksel yapılarına ve değerlerine meydan okur. Bu da dini otoritelerin ve geleneksel dinî kurumların etkisinin azalmasına yol açabilir. Hakeza bu seküler modernleşme şekilleri birçok dindarlık biçiminin ortaya çıkmasını sağlamakla kalmaz aynı zamanda dini salt bir ritüel zeminine çekerek toplumsal dindarlığı sekteye uğratır.

zının öne çıkmasına ve kamusal alanın dinden bağımsızlaşmasına yol açar. Haftada bir kiliseye, havraya, camiye indirgenmiş bir dindarlık, ahlaki tüm değerlerinden soyutlanmış bir yaşama biçimi, özgürlüğün umarsızca kullanıldığı bir bireyselcilik, sekülerizm ve din ilişkisinde dinin özne rolüne son verilmesi, inancın sıradanlaştırılması, dinin siyasi politik alandan çektirilmesi, toplumsal işleyişi sağlayan temel norm/ değer sağlayıcı özelliklerinden arındırılması şeklinde bir hal alır.

Küresel düzlemde moderniteyle beraber sekülerizmin bir yaşama disiplini şeklinde ortaya çıkması ile batıdan doğuya doğru evrimsel bir süreç takip ettiğini müşahede ediyoruz. Seküler yaşam biçimine karşı çok fazla direnemeyen Avrupa Hristiyan dünyası, Protestan mezhebiyle beraber yıkılan dindarlık anlayışları tüm Avrupa'da dinin etkisini yitirmesiyle sonuçlanmıştır. İslam dünyası ve uzak doğu gibi birçok bölgede sekülerizmin etkileri 1900'lü yıllarda başlasa bile tesiri günümüzde daha fazla belirginlik kazanmıştır. Avrupa dışında sekülerizmin daha çok bir proje olarak hayatiyet kazandığını söyleyebiliriz. Bunun en önemli örneklerinde biri Türk sekülerleşmesini örnek olarak verebiliriz.

Ülkemizde Osmanlının son dönemlerinde ve özellikle Cumhuriyet devrimiyle beraber başlayan sekülerleşme, daha çok Fransa, İsviçre ve ABD gibi laikliği benimsemiş ülkelerin rol modelliği ekseninde bir değişim oluşturulmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. 1923'te kurulan Cumhuriyet ile beraber Mustafa Kemal, ülkeyi laik/ seküler bir devlet olarak şekillendirmek amacıyla gerçekleştirdiği bir dizi reform neticesinde dinin kamusal alanda etkisini sınırlandırarak yeni rejimi tahkimleştirmiştir. Bu kapsamda anayasada, eğitim sisteminde ve güncel hayat ile ilgili birçok düzenleme yapıldı. Türk dil ve tarih kurumu kurularak Latin harflere geçilmiş, geçmiş ile kültürel ve tarihi bağ koparılmıştır. Dini hayata getirilen sınırlamalar neticesinde birçok dergi gazetenin faaliyetine sınırlama getirilmiş, tekke, medrese, Kur'an kursları gibi dini merkezler kapatılmıştır. Sekülerleşme süreci bunlarla sınırlı kalmamış dini libası andıran kılık kıyafetten tutun, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulmasına kadar birçok alanda reform çalışmaları yapılmıştır. Bu reform çalışmalarına karşın ortaya çıkan direnç odakları (siyasi parti, dernek, vakıf ve kişiler) birçok yaptırım, ceza ve infazlara çarptırılarak dönüştürme adımları devam ettirilmiştir. Bu gerçekleşen Kemalist devrim bir değişim olgusundan çok bir dönüşüm projesi olarak "on yılda on milyon genç" şeklinde hedefleriyle devam etmiş, dindarlara kamusal ve sosyal hayatta, hayat hakkı tanınmamıştır.

Buna benzer sekülerleştirme projeleri başta İslam dünyası (özellikle Ortadoğu'da) olmak üzere birçok ülkede uygulanmaya çalışılmış, mesafe katedilmeyen bölgelerde ise silah ve şiddet kullanılarak süreç kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Pakistan'da medreselerin eğitim sisteminin modernize talebi, Afganistan ve Irak'a demokrasi götürüleceği söylemi adı altında öldürülen masum milyonlar, Mısır'da Muhammed Mursi ve İhvan'a yönelik yapılan darbe vs. hepsi bu sürecin birer örnekleridirler.

Günümüzde de devam eden bu seküler süreç, topyekûn bir başarı elde edemeyince bütünü parçalayarak, müphepleştirerek ve modern bilimsel klişelerin girdabına sokarak, meseleyi şaibeli hale getirerek kendi egemenliğini sağla-

manın peşine düşmüştür. Küreselleşmenin sekülerizm lehine olan boyutundan faydalanarak çağa yeni bir imaj tanımlama ve (kelime anlamından kalkış yaparak) "zamanın", "çağın", "neslin", "dünyanın" ruhuna uygun (!) bir yaşam kurgulamaya çalışılmıştır. Bu vesileyle direnen her unsuru ötekileştirmek, radikalizm ile suçlamak/ sınıflandırmak ve ayıplı mal gibi değerinden mahrum etmek gibi süreçlere başvurmak seküler düşüncenin temel tabiatıdır.

Sekülerizme karşı dinin hayatiyetini korumasının en etkili yolu, kutsalının ederini korumaya çalışması, müntesiplerinin hayatları pahasına hayatın içinden yaşamaya çalışmalarıdır. Sekülerizmin en görünür yönü, hayatın içinden dindarlığı kamufle etmesi, çekip alması, zamanın belli dilimlerine hapsetmesi, tanrının göğün sınırlarından aşağıya inmemesini sağlamaktır. Kutsalın eritilmesi, kutsala kutsiyet atfeden metnin (aklilleştirme ve çeviri yorumuna indirgenmesi) değerinin düşürülmesi yine bu bağlamda ki girişimlerdir. Liberal dil, muğlaklığı ile musallat olduğu düşünce yapısını farklı tarihsel koşullara göre yorumlayarak birçok farklı seküler düşüncenin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Sekülerizmin ortaya çıkardığı hayat biçimi ile beraber insanın kaybettiği ilahi hikmet ve hakikatin, insanın sonu gelmeyen hırsının, dünyevileşme kaygısının bir sonucu olarak, insanı kadim olandan, ilahi ve ebedi olandan kopma noktasına getirmiş, hayatı ve anlamı bu dünya ile sınırlandırmıştır. İnsan ne aciz bir varlık ki gördüğünü görmediğine tercih etmiş, varlığın gerçek mahiyetini, hakikat bilgisini ıskalamış, tuli emele düşmüş, verili olana tamah etmiştir. Bu bağlamda, sekülerizmin modern dönemde bir imkân olduğu düşüncesi ve dinin yerini alacağı beklentisi her ne kadar afaki olsa da ortaya konulan somut başarılar dindarları gelecek hususunda ürkütmüş ve karamsarlığa itmiş olabilir. Elbette sekülerizme direnemeyen birçok din/ düşünce silikleşecek ve yok olup gidecektir. Yalnız unutulmamalıdır ki dinler, kadim bir yol yürüyüşünün hikayesidir. Zaman ve mekanlar değişse de iletişim araçları ve birbirini anlama ve uygulama biçimleri farklılaşsa da köksüz ve her gün evrim geçiren moderniteye karşı sapasağlam yerinde duran büyük bir alternatiftir. İnsanlığın içinde bulunduğu bunalımdan kurtaracak, ahlak ve erdemi yeryüzüne yayacak tek kadim gerçek dindir. İslam ise bu dinler arasında umut kaynağı olabilecek geleneği kadim, zemini sağlam, köklü bir paradigmaya sahip yegâne düşüncedir. İnsanlığın daha fazla sekülerizmin girdabına sürüklenmemelerinin yolunu Roger Garaudy'nin İslam dinini seçmekle şereflendiğinde söylediği sözlerde aramak lazım:

"İslam, çağları arkasından sürükleyen bir dindir. Diğer dinler ise, çağların arkasında sürüklendi. Yani, İslam dışındaki bütün dinler zamana uyduruldu. Reforma tabi tutuldu. Mukaddes kitaplar zamana göre tahrif edildi, değiştirildi. Kur'an-ı Kerim ise indirildiği günden beri her zamana hükmetti. O, zamanı değil, zaman onu izledi. Zaman yaşlandıkça o gençleşti. Bu, çağlar üstü bir olaydır. Bugüne kadar bunca savaşların bıraktığı korkunç, sosyal, siyasi ve ekonomik sarsıntılardan daha büyük bir olaydır. İslam materyalizme de pozitivistlerin görüşüne de egzistansiyalistlere de hakimdir. Fakat bunlardan hiçbiri, İslam'a hakim değildir."

Ülkemizde Osmanlının son dönemlerinde ve özellikle Cumhuriyet devrimiyle beraber başlayan sekülerleşme, daha çok Fransa, İsviçre ve ABD gibi laikliği benimsemiş ülkelerin rol modelliği ekseninde bir değişim oluşturulmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir.

Kadim Bir Mesele Olarak Sekülerleşme

İsa ÖZÇELİK

Sekülerleşme, insanlık tarihi boyunca paralel bir gelişme göstermiş olmasına rağmen, Batı modernleşmesi sonrasında kullanılmaya başlanan bir terim olarak karşımıza çıkar. Sekülerleşme, yaşanan süreci tanımlamak için kullanılan bir terim iken sekülerizm, bu sürecin ideolojik yönünü ifade etmek için kullanılır. Köken olarak şimdiki zaman, devir, nesil, çağ, asır anlamlarına gelir ve dünyayı da ima eder.

Sosyal bilimlerde, modernleşmenin doğal bir sonucu olarak kabul edilen sekülerleşme, Batı dünyasına ait tarihsel bir gelişmeyi tanımlamak için başlangıçta kullanılmıştır. Daha sonra bu sürecin evrensel bir ilke olarak kabul edilerek "sekülerleşme teorisi" adı altında literatüre girmiştir.

Klasik sekülerleşme teorisi, modernleşmenin yaşandığı her yerde geleneklerin, dinin ve doğaüstü inançların zayıflayıp yok olacağını öne sürer. Bu pozitivist evrimci yaklaşımın çok iddialı olduğunu gören birçok düşünür, bu "klasik söylemi" ya terk etmek zorunda kalmış ya da revize etmek zorunda kalmıştır.

Pozitivist anlayışa göre, bilimsel gelişmeler sonucunda insanlık tüm sorularına akıl yoluyla cevaplar bulacaktır. Gelenek, sır, sihir, büyü ve din gibi kurumlara insanların sığınma ihtiyacı ortadan kalkacaktır. Modernist düşünce, insanlara bu dünyada cenneti yaşama vaadiyle sekülerleşmeyi teşvik etmiştir. Ancak, olaylar beklenildiği gibi gelişmemiştir.

İki büyük dünya savaşı, ekonomik, sosyal ve psikolojik bunalımlar birbiri ardına gelmiş, başta Amerika olmak üzere dine olan ilginin hâlâ canlılığını koruduğu fark edilmiştir. Bu gelişmeler üzerine farklı sekülerleşme şekillerinin olabileceği ve sekülerleşmenin dini tamamen yok etmese de onu geriletip etkisini azaltacağı görüşleri daha çok dillendirilmeye başlanmıştır. Ancak, hem Japonya gibi farklı modernleşme örneklerinin rüştünü ispat etmesi hem de yeni dini hareketler gibi bir olgunun Batı'da yaygınlık kazanması, sekülerleşme teorilerinin ne kadar kırılgan olduğunu ortaya çıkarmıştır. Batı dışı toplumlarda dinin sosyal hayattaki etkisinin devam etmesi, özellikle İslam dünyasında yirminci yüzyılda İslami Hareketlerin yükselişiyle sekülerleşme teorilerini tamamen tartışmalı hale getirmiştir.

Müslüman düşünürlerin çoğu sekülerleşme olgusunu Batı Hristiyan dünyasına ait bir süreç olarak yorumlamaktadır. Rönesans ile başlayıp reformla devam eden ve aydınlanma ile zafere eren bu süreç öncelikle kilise kurumuna ve ruhban sınıfına karşı girişilen bir başkaldırının sonucu olarak kabul edilmektedir. Ruhbanlar, kendi sosyo-ekonomik konumlarını muhafaza etmek için İncil'i araçsallaştırıp, krallarla işbirliği içinde halkların sömürülmesi için dini meşrulaştırıcı bir malzemeye dönüştürmüştür. Aklı donuklaştırıp, bilimsel gelişmelere de benzer saiklerle karşı koyan kilise, öncelikle aydınları daha sonra geniş halk kitlelerinin karşısında bulmuştur. Sanayi devrimi ve endüstriyel gelişmeler sonucunda ortaya çıkan yeni sorunlara cevap veremeyen kilise kurumu zamanla tarih dışı kalmaya sürüklenmiştir.

Teknolojik ve bilimsel ilerlemelerin dünyanın büyüsünü bozup insanlığın gözünü açtığına olan inanç giderek güçlenmiştir. Kurumsal kilise dini artık afyon olarak görülmeye başlanmıştır. Ancak, İslamiyet'te ne kilise kurumu ne de ruhban sınıfı yoktur. Kral ve ruhani lider ikiliği de yoktur. Zira, Hz. Muhammed Medine şehir devletini yönetirken iki kimliği birden üstlenmiş, ondan sonra gelen halifeler de bu geleneği sürdürmüşlerdir. Kur'an'ın insan, toplum ve devlet ilişkilerini düzenleyen çok sayıda buyruğu vardır. Aile, hukuk, ekonomi ve siyasete kadar vazedilmiş birçok ayet ve hadis, dinin kamusal alandan yalıtılmasını imkânsız kılmıştır.

Buna rağmen emperyalizmin güdümündeki kadrolar, modernleşme adı altında batılılaşma ve sekülerizmi İslam dünyasına dayatmaktan geri durmamıştır. Müslümanlar geçmişte de inişli çıkışlı dönemler yaşamışlardır. Farklı kültür ve medeniyetlerle karşılaşıp etkileşim içinde bulunmuşlardır. Ancak, modernizm taraftarları kendi özgün kimliğinle kalarak bir modernleşme sürecini asla mümkün görmemişlerdir. Tarih boyunca farklı küreselleşme tecrübeleri yaşanmıştır ama Batı emperyalizminin pozitivist evrenselcilik anlayışı tamamen yok edici bir misyonu hedeflemiştir. Sözde insan merkezli, akılcı, bilimci yaklaşımıyla hakikatin tekelini eline geçirdiğini ve tarihin sonunun geldiğini vehmedip bu sarhoşluğuna çok sayıda işbirlikçi buluyor olması ise bambaşka bir durumdur

İslam coğrafyasında ve Osman-

Klasik sekülerleşme teorisi, modernleşmenin yaşandığı her yerde geleneklerin, dinin ve doğaüstü inançların zayıflayıp yok olacağını öne sürer. Bu pozitivist evrimci yaklaşımın çok iddialı olduğunu gören birçok düşünür, bu "klasik söylemi" ya terk etmek zorunda kalmış ya da revize etmek zorunda kalmıştır.

lı'da dıştan ve içten yapılan tüm dayatmalara rağmen Müslümanlar büyük oranda kendi kimliklerini muhafaza etmişlerdir. Sekülerizmin yatay, laisizmin dikey baskı ve kuşatma politikası, inananlar tarafından püskürtülmüştür. Elitist, işbirlikçi küçük bir grup ve köken itibariyle da şüpheli olan azınlık bazı topluluklar haricinde geniş kitleler İslam'la kurmuş olduğu kişisel ve toplumsal bağı sürdürmeye devam etmiştir.

Bu bağlamda laiklik ve sekülerizm kavramları arasındaki ilişkiye de değinmek gerekmektedir. Bu iki kavram kimi zaman birbiri yerine kullanılmakta, ancak aralarında tarihsel ve uygulama açısından farklar olduğu da söylenilmektedir. Sekülerizmin, Anglosakson kültürden gelen, reformla ilişkilendirilen ve Protestan olan İngiltere ve Almanya gibi ülkelerde temsil edildiği, laikliğin ise Rönesans ve Katoliklikle ilişkili olup Fransa'da temsil edildiği ifade edilmektedir.

Diğer bir açıdan, bireyin kişisel ve toplumsal alanda kutsal olandan uzak bir hayat yaşayıp günlük pratiklerinde dini referans almamasına sekülerizm denilmekte, devletin ve hukuk sisteminin dini referanslardan arınmasına ise laiklik adı verilmektedir.

Laiklik modelinin, Anglosakson seküler anlayışa göre çok daha sert uygulamalara sahip olması dolayısıyla Müslümanların daha fazla özgürlük sunduğu sanısıyla sekülerizmi laikliğe tercih etmesi tartışmaya açıktır. Zira sekülerizm daha kuşatıcı ve sofistike yöntemlerle düşman olarak mimlediği dini; hayatın her alanında etkisiz kılacak bir paradigmayı ifade ederken, laiklik, siyasal düzlemde ve bazı kamu alanlarında dini kimlikle mücadele etmektedir. Laikliğin devlet gücünü arkasına alarak uyguladığı zorbaca uygulamalar her ne kadar sekülerleşmeye dönük hamleler olup görece başarı elde ettiği doğru olsa da sekülerizmin dinin tamamen varlığını hedef alan bakış açısı daha tehlikeli sonuçlara yol açabilecektir. Sekülerizmi içselleştirmiş kadroların siyasal yönetim anlayışı da uygulamadaki nüanslar dışında laiklikten başka bir şey olmayacaktır.

Materyalist bir bakış açısına sahip olan sekülerlerin, öngörülerinde sürekli duvara tosluyor olması gayet normaldir. Zira onlar ruh diye bir varlığa ve aşkın olan bir güce inanmamaktadır. Maddeyi nasıl ki laboratuvar ortamında istenilen şekle sokuyorlarsa, insan ve toplumu da aynı şekilde değişime uğratacaklarını düşünmektedirler.

Rusya'da on yıllarca süren sekülerizmin ateizm uygulamalarına rağmen insanların tekrar dine doğru yönelişte bulunması onları şaşırtmaktadır. Aslında ortada şaşılacak bir şey yoktur, insanlar fıtratlarına geri dönmektedir. Zira, din fıtri bir olgudur. Materyalistlerin iddia ettiği gibi dini, insanlar üretmemiştir. Din, insanların korkularının ya da çaresizliklerinin bir sonucu ya da yalnızca toplumsal düzeni sağlamak için kullanılacak işlevsel bir araçtan ibaret değildir. Dinin kökeni mutlak olan yaratıcıdır ve insan fıtratı, kâinat ve dinin temel öğretisi arasında kopması mümkün olmayan bir bağ vardır.

Mesele bu noktaya geldiğinde, sosyologlar kendilerinin, "olan durumu" gözlediklerini "olması gerekenle" ilgilenmediklerini, sekülerleşmenin de bir olgu olduğunu, yaptıkları şeyin modernleşme ile birlikte din ya da doğaüstü inançların kişi ve toplum hayatından kesin bir şekilde kaybolduğunu gözlemlemekten başka bir şey olmadığını, ifade etmektedir. Ancak meselenin bu kadar basit olmadığı ortadadır.

Sosyal bilimlerin; akademinin, mevcut eğitim müfredatının, yapılan araştırma ve tanıtım tekniklerinin hepsinin aydınlanma ideolojisi ve küresel emperyalizm ile doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir. Hâkim paradigma dışında söz söyleyebilme imkanının ne kadar da zor olduğu artık gizlenemeyecek bir gerçekliktir.

Konumuz mevcut olguları anlama noktasına vardığında sekülerleşmenin dünyevileşme boyutu ile de yüzleşmek gerekmektedir. Bazıları sekülerleşme ile dünyevileşmeyi eş anlamlı olarak kullanırken bazılarıysa iki ayrı kavram şeklinde ele almaktadır. Dünyevileşmenin sekülerleşme kavramını tam olarak karşılayıp karşılamadığı tartışılır olmakla birlikte aralarında çok yakın bir bağ olduğu görünmektedir. Zira seküler kelimesinin kök anlam çağrışımlarının zaman ve mekân bağlamında bu dünyayı işaret etmesi ve hayatın pratiklerinin bu bakış açısıyla yorumlanarak doğaüstü/dünya ötesi inançlardan uzak bir şekilde kurgulanması söz konusudur. Bu durum doğal olarak dünya odaklı bir paradigmayı ortaya çıkaracağından ötürü dünyevileşme kelimesi bir kavram haline dönüştüğünde benzer bir kapsayıcılığı ifade etmektedir. Bu bağlamda dine ya da doğaüstü hiçbir inanca sahip olmayan ama dünya nimetlerine de çok iltifat etmeyen insanların var olması dünyevileşmenin kavramsal çerçevesine sanıldığı kadar zarar vermemektedir.

Kur'an ve peygamberimizin öğütlerinde dünya hayatının geçiciliği hatırlatılmakta ve dünya eğlencesi ve süslerine aldanılmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Birçok ayette ise dünya nimetlerinin insanların faydasına sunulduğu belirtilerek Müslümanların meşru dairede onlardan yararlanmasında hiçbir sakıncanın olmadığına işaret edilmektedir. Meseleye bu zaviyeden bakıldığında İslam'da uhrevilik ya da dünyevilik şeklinde bir kutuplaşmadan ziyade her olguya kendi değerince hakkını vermek söz konusudur.

Sonsuz bir hayatı içeren ahiret yurdu, çok kısa bir ömürden ibaret olan yeryüzündeki hayatımızla herhalde mukayese bile edilemez. Aynı şekilde bu dünyanın geçici ve sonu çoğu zaman paradoksal bir hüznü içeren hazları ile cennetin aklımızın sınırlarını zorlayan eşsiz nimetlerini bir kefede tutmak hiç de mantıklı bir yaklaşım olmayacaktır.

Peki, mesele bu kadar açıkken nasıl oluyor da sekülerleşme ya da dünyevileşme dediğimiz olgu yazının ilk başında belirtildiği üzere insanlıkla birlikte başlayan bir süreç olarak tarihe damgasını vurmaktadır? Aslında bunda şaşırılacak bir durum yoktur. Zira Allah, insanın yaratılışı ve özellikleriyle ilgili bize vermiş olduğu bilgilerde beşerin fıtratına takvasını da fücurunu da yerleştirdiğini söylemektedir. İnsanın "aceleci, unutkan, nankör ve zalim" gibi çok sayıda vasfı da bünyesinde taşıdığını ifade eden ayetler dünya hayatının imtihandan başka bir anlam taşımadığının altını çizmektedir. Allah'a kul olarak yaratılmış olmanın sırrı burada ortaya çıkmaktadır.

Dünyevileşmenin ilk insanla başlamış olması ise bu konunun kıyamete kadar sürecek olacağının işaretini vermektedir. Hz. Adem'in Allah'ın emrini unutup şeytanın iğvası sonucunda bir anlık gaflete düşerek yasak ağaçtan yemesi ilk dünyevileşme olayı olarak kabul edilebilir. Zira, yasak ağacın dünyevileşmeyi temsil ettiği düşünülebilir. Hz. Âdem ve eşi sayısız cennet nimeti arasında yasak ağaçtan yiyerek kıyamete kadar sürecek imtihanın kapısını araladığı söylenebilir.

Hz. Adem'in oğullarından olan Kabil, dünyayla kurulan çarpık ilişkinin ilk temellerini atan kişi olarak kabul edilebilir. Daha sonra Hz. Nuh'dan Hz. Muhammed'e kadar pek çok peygamber gönderilmiştir. Allah'ı inkâr eden, unutan, O'na isyan eden yahut emirlerine duyarsız kalıp dünyevi arzulara teslim olup ahiret yurdunu umursamayan birçok kavime gönderilen bu peygamberler, onlara seküler hayat tarzının her türlüsünün hem bu dünyada hem de ahirette hüsranla sonuçlanacağını anlatmışlardır. Tebliğe muhatap olanlardan kimi icabet etmiş kimisi ise reddetmiştir. Kimileri de kendi iman etmediği gibi başkalarının da iman etmesini engellemeye çalışmıştır

Aslında dinin kişi ve toplum hayatından dışlanması demek olan sekülerizm ya da siyasal iktidardan kovulmasını ifade eden laiklik yahut laik dini ideolojiyi diğer bir deyişle seküler dini dayatmayı benimseyen jakoben laiklik, tarih boyunca hep var olmuştur. İnsanların, özellikle de iktidar sahiplerinin, Firavun, Karun, Haman ve Belam ile sembolize edilen tuğyan şebekesinin inkâr, şirk, fısk ya da nifak dolu eylemlerindeki en önemli sebep ise heva ve heveslerine uyup dünyanın geçici lezzetine aldanmak olmuştur.

Müslümanlar günümüzde yukarıda sembolize edilen isyan önderlerinden çok daha yetenekli ve ayartıcı güç odaklarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Modernizmin ürettiği sekülerizm dayatması İslam coğrafyasında çok büyük yaralar açamamıştır. Emperyalizm Müslümanları ağır bir yenilgiye uğratsa da bu durum daha çok maddi düzeyde gerçekleşmiştir. Zira modernizmin kendisinin büyük bir anlatı şekline dönüşmesi, Müslümanların direncini artıran bir motivasyon kaynağı olmuştur. Postmodern dönemde hakikatin kendisi göreceli hale getirildiğinde Müslümanların ana referans noktaları sarsılmak istenmiştir. İçinden geçtiğimiz dijitalizm çağında ise hakikat algısı tamamen bulanıklaşıp, sanal ve gerçek arasındaki anlam iyice belirsizleşmiştir.

20. yüzyılın sonlarında sekülerleşme teorileri neredeyse tamamen geçersiz kılınmışken yakın zamanda büyük atak yapan yapay zekâ, robotik, nöroteknoloji, nanoteknoloji ve genetik alanında yaşanan çok büyük teknolojik gelişmeler ve yeni teknolojik ideoloji/din diyebileceğimiz dijitalizm, transhümanizm, posthümanizm gibi fütürist akımlar yeni bir seküler dalga oluşturmayı başarmışlardır. Bu fütürist akımların önderleri çoğunlukla kendilerini deist, ateist ya da agnostik olarak tanımlıyor olsa da yazdıkları eserlerde kendilerini bir mehdi hatta bir peygamber gibi konumlandırdıklarını gözden kaçırmamalıyız. Nihai hedef olarak önlerine koydukları ölümsüzlük arayışı ise ilk insanın arzusundan başka bir şey değildir. Bu arzu bile onları fıtratlarına dönmeye çağıran bir işaret olarak anlaşılmayı beklemektedir.

Sonuç olarak günümüz Müslümanlarının gerçekten çok büyük tehditlerle, devasa meydan okumalarla karşı karşıya kaldığı ve sekülerleşmenin en muhkem kalelerimizi dahi sardığı bir gerçek olmakla birlikte tarihin derinliklerine dikkatlice bir göz attığımızda aslında işin özünde kayda değer bir değişiklik görünmemektedir. Peygamber kıssalarını bir de bu gözle okumalıyız. İbrahim'in baltasını elimize almaktan çekinmezsek inşallah Musa'nın asasıyla mücehhez kılınabiliriz.

Seküler Aklın Mahiyeti ve Din

Şehnaz FINDIK

"Semavî kitaplar 'iman' denen hem emredici hem de gönülleri fethedici ve hiçbir şeye indirgenemeyecek olan o akli tavrı ilham ederler."[1] der, Fazlurrahman. Esasında aklın, Rahman ve Rahim olan ile irtibatında kendisine verilen üstün donanıma dikkat çeker. Sadece yaşamını koruyacak kadar yiyip içebilmesi mümkün bir bedenin, yaşamının çok daha ötesine taşan bir akıl kapasitesine ulaşabilmesi, ona verilen iman sorumluluğunu taşıyabilmesi içindir. Bu haliyle insan aklı, sahip olduğu yüksek bir donanımla tahkiki imana erişebilecek becerilerle yaratılmıştır. Bu becerileri hayata tatbik etmede başvuracağımız bilgilerden ilki, eşyanın hakikatini kavramanın pratik bilgisidir.

Eşyanın, bilgiyi ve tarihi tekelleştirenlerin sunduğu ve onu algılamamızı istediği şekliyle değil; Kur'an-i Kerim'in tuttuğu projeksiyon vasıtasıyla idrak edilmesi İslam'ı hayata bütünüyle tatbik etmede elzemdir. Ancak bu şekilde çağımızın batıl, şirk ve mesnetsiz bir yaşam biçimini dayatmasına karşı koyabilir ve yine ancak bu şekilde aklımızın tahkiki iman yolculuğuna devam edebiliriz. Böylece insan iradesini uyuşturan, onu gök merkezden indirip nefs merkeze oturtan, özgürlüğünü manipüle ederek köleleştiren ve hayvani zevk ve arzuları yaşam biçimi olarak pazarlayan tahakkümün farkına varılabilir. Dahası, tahkiki imanın fertler için en yüce kazanım olarak teşvik edilmesinin İslamî olduğu kadar insani de olduğunun önemi bu şekilde daha net anlaşılabilir.

Öte yandan yaşadığımız dinin, yani tuttuğumuz mana yolunun hayatımızın neresine tekabül ettiği sorusu cevaplanmayı bekleyen bir diğer so-

rudur. Bu noktada, pozitif bilimlerin ve sosyolojinin perspektifine bakan Ali Şeriati, din kavramına istinaden ortaya konulan yaşam biçimlerinin seyrine dair tarihsel bir analiz sunar. Çin'e bakarak Buda'yı, Buda'ya bakarak Çin toplumunun "din" gerçekliğini tahlil eder. Din adamları ve devlet memurlarının çıkarları doğrultusunda Çin toplumunun hayatına yön veren bir yaşam biçiminin stratejik donanımlarla uydurulduğunu görür. Bu doğrultuda "şirk dini" diye tanımladığı İslam-dışı, batıl ve gayri insani olan sistemlerin çoğunu tek bir çatı altında buluşturur.

Şeriati, şirk dini ve İslam dini arasında mükemmel bir tarihsel tespit sunar: *"Ben, İbrahimi dinlerde olsun, şirk dinlerinde olsun, Tanrı anlamına gelen isim ve sıfatları karşılaştırdım ve şu sonuca vardım: Şirk dininin halkın bilgisizlik ve korkusunun ürünü olduğu yargısı doğrudur. Niçin? Çünkü müşrik din adamları, diğer bir deyişle şirk dininin temsilcileri; halkın uyanmasından, okur-yazar olmasından, bilgin ve bilgili olmasından çekinirler. Bilgiyi kendi tekellerinde tutmak isterler. Niçin? Çünkü bilimin ilerlemesi ölçüsünde, bu ilerleme ile oranlı olarak şirk dini de ortadan kalkar. Şirk dininin koruyucusu cehalettir. Halkın uyanışı, halkta eleştirme ve itiraz etme yeteneği, adalet istenmesi, şirk dinini sarsar. Niçin? Çünkü o din (şirk dini) tarih boyunca statükoyu korumuştur..."*[2] Bu tespitle, bir topluluğa yapılacak en fena kötülük o topluluğun karşılaştığı meselelere dair soru sorma ve muhakeme etme melekelerine zarar vermektir. Böylelikle İslam'ı anlaşılamaz ve yaşanılamaz gören bu topluluk, kendi çağının şirk dinine mensup olmada fazla zorlanmayacaktır. Gelenekçilik iddiasıyla yaşadığı çağın güncel problemlerine karşı yenilikçi bir dil, üslup, anlayış ve içtihat geliştiremeyen din öğreticilerinin insanlığı getireceği nihai nokta da budur.

Post-modernist söylemler eşliğinde ve kümülatif bir yolla dönüşüme uğrayan yeni-liberal rejim, Şeriati'nin "şirk dini" tanımına ol-

Dinin, seküler aklın öncülüğünde yeniden formüle edilmesi ile milliyetçilik, ulusal değerler ve 'aşkın varlığın sevgiyle mündemiç hükümsüzlüğü' söz konusu olacaktır.

dukça yakın, yeni bir "seküler din"e öncülük etmektedir. Emperyalizm ile kültürel, toplumsal, ekonomik, siyasi ve askeri amentüsünü oluşturan bu dinin günümüz davetçileri eğlence endüstrisi, sanat, reklamcılık ve teknoloji üreticileridir. Bu bağlamda prehistoryenlerin iddia ettiği gibi insanların ilkel dürtülerle bir arada yaşarken dahi ortaya belirli sabiteler koyarak ve bunlara kutsiyet atfederek onlardan bir din teşekkül etmelerini günümüzle ortak bir zeminde buluşturabiliriz. Nitekim bu türden bir buluşma, modernizmin paradigma değişimi hakkında da ipuçları verecektir. Çünkü modernite, anti, post, neo gibi kavramsal nitelemeler eşliğinde sunulan yaklaşımların tümünü seküler bir akıl inşa etme çabası olarak görmek mümkündür.

Öte yandan Zygmunt Bauman da bir başka açıdan "post-modern din" olarak tanımladığı çağımız yaşam biçimini tanımlamaya yönelik bazı kritik sorular sorar: *"Bugün içinde yaşadığımız dünya acaba öncekinden daha mı dinseldir? Ya da daha mı az dinseldir? Dinsellikte bir azalmaya mı, yeniden konuşlanmaya mı yoksa bir rönesansa mı tanık oluyoruz? Sorunun çözüm (ya da, belki, atlanma) yolu, zekice seçilen tanımın denenmiş hilesinden (stratagem, savaş hilesi) geçiyor."*[3] Soruların diliyle, Bauman'ın işaret ettiği "dinsellikte yeniden konuşlanma" macerasına yakın bir mercek tutulursa, cevabın bizi çağlar ötesine götürdüğüne tanık olabiliriz. Yine Bauman'a göre insan, zihninde ihtiyaç duyduğu her şeye sahiptir ve onu bilinen dünyanın içerisindeki nesnelerde bulduğu anda bu gerçekliğin mutlak doğruluğuna da sahip olacaktır.[4] Bu da ancak aklın seküler mahiyette kendini "geliştirmesi" ile mümkün olacaktır. Seküler aklın gelişimi ile transandantal kavrayış son bulacak, insan ihtiyacı olan her şeyi fizik dünyasından karşılayacak, aşkın bir tahakküme boyun eğmeden yeni bir kişisel yol yaratacaktır. Dinin, seküler aklın öncülüğünde yeniden formüle edilmesi ile milliyetçilik, ulusal değerler ve 'aşkın varlığın sevgiyle mündemiç hükümsüzlüğü' söz konusu olacaktır. Çünkü seküler din, sinagoglarda, kilise ve camilerde ibadet etse bile Tanrı'nın insani yaşam biçimine müdahale etmesini engelleyen ve onu dünya hayatındaki kritik sektörlerden sıyırmayı başarmış bireyler öngörmüştür. Bu anlamda seküler din, ibadetleri indirgemeci bir tavır ve manipülasyonla birer ruhsal-içsel meditasyon şeklinde sunarak kendisine müntesip olunabilen bir formülasyon üretmeyi başarmıştır. Peki, seküler dinin bu formülasyon üzerine inşa edildiği ilkeleri, sabiteleri yok mudur?

İbn Halduncu nazariyeden bakılırsa, seküler aklın ortaya koyduğu bu yeni dinin, toplumda belirli sabiteler oluşturarak istikrarlı ve kalıcı olması için tıpkı önceki toplumlar gibi mukayyed bir metne, ahlaki öğretiler sunan bir peygambere ve güçlü bir asabiye duygusuna ihtiyacı olduğu düşünülebilir. Daha geniş bir açıdan izah edersek, seküler dinin de muhtevasında aşkın bir varlık ve bu varlığa mündemiç olan belirli esaslar elbette olmalıdır. Bu aşkın varlığın beklentileri, onunla huzur bulduğunuz kavuşma anları, ibadet yahut toplu merasimler ekseninde bu varlığın kutsandığı mekân, eylem ve zaman olmalıdır. Ancak tutarlı bir inanç sisteminden bahsetmediğimiz gerçeğine istinaden adı ister post-modern din, ister şirk dini olsun, belirli bir nebinin tebyin etmediği ve belirli bir kutsal öğretiye dayanmayan; salt felsefi, aksiyoner yönü olan bir yaşam biçimi isabetli ve istikrarlı bir zemine sahip değildir.

Seküler aklın bilim, teknoloji ve sanatı entelektüel bir "aşkınlık" olarak öne çıkarması da bu anlamda yeni bir din paradigması oluşturma çabası olarak görülebilir. İnsan, tabiat ve ruh arasındaki irtibatın insanın özgürlüğü nispetinde ve daima işletilmeye hazır halde bekletilmesi üzerinden seküler din, sanatsal değeri, teknolojik başarıyı ve bilimsel bilgiyi tekelleştir-

meyi basit bir dini refleks olarak görür. Uluslararası sportif müsabakalardan tutun da moda defilelerine kadar birçok alanda kendi ilkelerine göre yaşamaya mecbur bırakıldığımız seküler din, insan aklını ve özgürlüğünü tabiatın üstünde konumlandırır ve ona "aşkınlık" ve "hüküm" yetkisi atfeden bir amentüyü dayatır. Fizik âlemini kendisi için bir mabed olarak tayin ederken de esasında insanlığı bir birey tekine dönüştüren ıstıraplı serkeşliğe merhamet gösterir. Bu açıdan seküler dinin ilke ve davetçileri, insanları ihtiyaç duydukları o aşkın gücün bizatihi kendileri olduğuna inandırıp, bununla beraber özgürlüğün ve aklın fizik âleminin mutlak otoritesi olduğunu telkin ederek insanlığı kendi sonunu getiren bir zorbalığa mahkûm eder.

Her ne kadar post-modernizm sonrası mit ve totem dünyasına geri dönüşler hızlanmışsa da ortaya çıkan seküler dinin Şeriati'nin "şirk dini" yahut Bauman'ın "post-modern" dini olarak tanımlanmasında birtakım sakıncalar görmek mümkündür. Mahiyeti itibariyle seküler aklın Tanrı tanımaz, Tanrı'ya sınırlı yetkiler atfeden ve dünya hayatını insan aklıyla topyekûn içselleştiren bir yönü olmasına karşın onun bir din olarak telakki edilmesi terminolojik olarak problemli görülebilir. Bu hususta "seküler aklın bir din teşekkül etmesi ne kadar mümkündür?" diye sorulması, kavramlar dünyasına hapsolmadan verilebilecek birçok doğru cevabı ihtiva ediniyor olabilir. Dolayısıyla din ve dine ait değer ve yargılara temas etmeden kurulan bir zihinsel haritadan hareketle seküler aklın "dinden ayrı, dinden bağımsız ve dinden uzak" bir yaşam biçimi olduğu söylenebilir. Dinin bir mana yolu ve ahlaki, fizikötesi ve toplumsal yaşamın düzenine dair bir akaid ve hukuk oluşturma misyonuna karşın seküler aklın sahip olduğu esaslı bir iddiası ve değer sistemi söz konusu değildir. Bu haliyle seküler aklın, dini bağlamda yeterli, sistematik ve reel bir kurumsallaşmaya müsait olamayacağını söylemek yerinde olacaktır.

Öyle ise seküler aklın ortaya koyduğu yolu, yaşam biçimini nasıl yorumlamalı? Bilhassa Heidegger'in "varlıkla irtibatın koparıldığı"na yönelik tezine istinaden, insanın varlıkla, eşyanın hakikatine dair bilgisiyle ve nihayetinde kendiyle irtibatını koparması seküler aklın bir sonucudur denilebilir. Yeni bir teolojiye imkân vermeyen Batılı sistem kurucular, esasen var olan teolojiden istimdat ederek sayılı ritüeller oluşturmuş ve buna dayalı olarak dünyevi haz ve duyguların kalıcılığına odaklanmıştır. Çağımıza gelene dek hedonist, narsist ve kendinden başkasına alan tanımayan seküler akıl, modernitenin ve çeşitli ideolojik araçların filtresine takılarak bugünkü şeffaf forma ulaşmıştır. Dolayısıyla buradan bir "anlam yolu" yahut "din" çıkarılması, seküler aklın mahiyeti itibariyle tutarlı değildir.

Çağımızın hararetli tartışma alanları olan dünyevileşme, sekülerleşme ve deizm kavgasına dönecek olursak, bu kavganın "hâkim" yani kanun koyucunun varlığı ve yasaklarına meydan okuyan bir "yetki mücadelesi" olduğu apaçık ortadadır. Dolayısıyla seküler aklın ortaya koyduğu yaşam biçiminin tastamam bir din olarak okunması eksik, hatalı ve içerisinde epistemolojik yanlışlar barındıran bir okuma olacaktır.

Dinin bir mana yolu ve ahlaki, fizikötesi ve toplumsal yaşamın düzenine dair bir akaid ve hukuk oluşturma misyonuna karşın seküler aklın sahip olduğu esaslı bir iddiası ve değer sistemi söz konusu değildir. Bu haliyle seküler aklın, dini bağlamda yeterli, sistematik ve reel bir kurumsallaşmaya müsait olamayacağını söylemek yerinde olacaktır.

[1] Fazlurrahman, İslam ve Çağdaşlık, Ankara Okulu Yayınları, Ankara: 1990, s. 72.
[2] Ali Şeriati, Dine Karşı Din, Fecr Yayınları: 2009, s. 30.
[3] Zygmunt Bauman, Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları, Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2000, s. 236.
[4] Bauman, "Critical Theory", The Bauman Reader, Peter Beilharz, Oxford: 2001, s. 142.

Kadir Canatan ile Sekülerleşme Üzerine

İNSİCAM

Prof. Dr. Kadir Canatan, Sabahattin Zaim Üni.

S: Değerli hocam, isterseniz sekülerliğin tarihinden söz edelim evvela. Bu düşünce ve anlayışın tarihi nerelere kadar uzanabilir? Tarihteki ilk nüveleri, tezahürleri nelerdir?

C: Önce kavramsal olarak laiklik ile sekülerlik kavramları arasında fark olduğunu belirtelim. Sekülerlik ile laikliğin hâlâ birbirine karıştırıldığı ülkemizde, bunlar birbirlerinin yerine geçen eş anlamlı kavramlar gibi kullanılıyor. Oysa laiklik bir siyaset bilim kavramı, sekülerlik de bir sosyoloji kavramıdır. Laiklik, siyasal alanda kilisenin geri çekilmesini ve kilise-devlet ayrılığı ilkesini ifade eder. Buna karşın sekülerlik, dinin bireysel ve toplumsal yaşamda rolünün azalmasına işaret eder. Batı dünyasında laiklik ve sekülerlik, önemli oranda eşzamanlı olarak gelişmiştir. Evet, laiklik Fransız Devrimi'yle gelmiş ve Avrupa'ya yayılmıştır, ama şunu da çok iyi biliyoruz ki her Avrupa ülkesinde laiklik farklı biçimler kazanarak kurumsallaşmıştır.

Bir başka ayrım noktası sekülerlik ile sekülerizm arasındadır. Sekülerlik, toplumsal bir süreç iken sekülerizm bir ideolojidir ve bu ideoloji dine meydan okur ve dini hayatın dışına çıkarmayı hedefler. Bu anlamda hem bir ideoloji hem de bir politikadır. Türkiye'de sekülerizm, "laikçilik" olarak ifade edilmiş ve uzun yıllar laikçiler dinî isim, sembol ve pratikleri kamusal alandan çıkarmak için bilinçli bir politika izlemişlerdir. Sekülerizm, Avrupa ülkelerinde adım adım ve kendiliğinden bir süreç olarak işlediği için bizdeki kadar saldırgan olmamıştır. Ama 2000'li yıllarda Fransa'da başörtüsüne karşı geliştirilen düşünceler kısa zamanda tüm Avrupa ülkelerinde de İslam karşıtlığını beraberinde getirmiştir. Bugün Avrupa'da sekülerizm, İslam karşıtlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam karşıtları dini sembolleri kamusal alandan uzaklaştırırken, İslami kurum ve kuruluşlara da saldırılar düzenlemektedirler. Özellikle başörtülü kadınlar ve camiler İslam karşıtı hareketlerin boy hedefi haline gelmiştir.

Gerek laiklik gerekse sekülerlik ve sekülarizm gibi kavramlar çok eski bir tarihe uzanmazlar. Hepsi de modern Batı tarihinin ürettiği türedi kavramlardır. Sekülerlik ve sekülarizm, Batı dünyasında modernleşme süreciyle başlamıştır. Batı-dışı modernleşmenin de benzer bir sonuç vermesi beklenmektedir. Özellikle gençlerin, kendi ebeveynlerine kıyasla daha modern olacağı ve dinden bağımsız bir hayatı yaşayacağı öngörülmektedir. Anne-baba ne kadar geleneksel ise çocukları da o kadar gelenek karşıtı ve modern olacaklardır! Bu beklenti nedeniyle, sözgelimi kızların başörtüsü giymesi veya erkeklerin sakal bırakması yadsınmaktadır.

Sekülerlik ve sekülerizm kavramı, Latince "saeculum" kelimesinden türemiştir ki, bu kelime "dünyevi ve geçici" anlamına gelmektedir. Bu sebeple sekülerleşme "dünyevileşme", sekülerizm da dünyevileşmeyi amaçlayan ideoloji olarak tanımlanmaktadır. Dünyevi ve geçici anlamında "saeculum" kelimesinin karşıtı "eschaton"dur, ki bu da ezeli/kalıcı anlamına gelmektedir. Buradan hareketle sekülerliğin sürekli değişen ve güncel olana itibar etme anlamına geldiği açıktır. Nitekim sekülaristler, kendilerini değişime ve çağdaşlaşmaya önem veren kişiler olarak lanse ederler.

Sekülarizm kavramını ilk ortaya atan kişi İngiliz George Jacob Holyoake (1817-1906) adlı bir sosyalisttir. Holyoake, ütopik sosyalist Robert Owen'den ilham alan bir akademisyendir. 1841'de İngiltere'de dine ve kutsal değerlere küfürden (blasfemy) hüküm giyen son kişi olmuştur. Altı ay içerde kaldıktan sonra kendi fikirlerini anlatmak üzere sekülerizm kavramını kullanmıştır. Bu fikrini savunmak için "Reasoner" adlı bir gazete kurmuş ve hayatının sonraki bölümünü dayanışmacı felsefesini teşvik ederek geçirmiştir.

Batı toplumları esasen İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızla sekülerleşme sürecine girmişlerdir. Bunun göstergesi olarak kiliseye üyeliklerin azalması gösterilmektedir. Ancak bu işin görünür yüzünü ifade eder. Daha derinde kişilerin din ve dini kavramlar hakkındaki düşüncelerinin değişmesi ve farklı hayat alanlarından dini etkilerin azalmasını içerir. Mesela Avrupa ülkelerinde "Ben Hristiyan bir ailede yetiştim ama ahiret, melek ve şeytan gibi kavramlara inanmıyorum" diyen çok kimseye rastlarsınız. Din sosyologları toplumda bireyselleşmeye bağlı olarak dini inanç ve yorumların da bireyselleştiğini belirtiyorlar.

S: Konunun tarihine kısaca baktık. Şimdi de sekülerliğin nedenleri üzerinde dursak. Bu düşüncenin sahneye çıkışında öne çıkan sebepler nelerdir? Ne oldu da sekülerlik, sekülerleşme, insanların hayatına girdi?

C: Avrupa'da iki büyük devrim (Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi), siyasal ve toplumsal değişmenin ana etkeni olmuştur. Avrupa toplumlarının sekülerleşme süreci Sanayi Devrimi'nden sonra, geleneksel toplumsal yapının yerine modern toplumsal yapının geçmesiyle başlamış ve gelişmiştir. Sanayi Devrimi bu bakımdan Fransız Devrimi'nden daha etkili olmuştur. Önce siyasal alanda, sonra da toplumsal yaşamın diğer alanlarında dinin rolü giderek azalmıştır.

Ekonomi, başlangıçta "Protestan ahlak"tan destek almışsa da zamanla dinden bağımsız hale gelen ikincil bir sektör (devletten sonra) olmuştur. Bunun ardından eğitimden toplumsal ilişkiler ve tutumlara kadar din önemini giderek yitirmiştir. Gerçek bir seküler toplumdan bahsetmek için İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda meydana gelecek gelişmeleri beklemek gerekecektir. Bu tarihten sonra kilise üyeliklerine olan ilgi giderek düşmüştür. Birer birer insanlar önce kiliseden bağlarını koparmışlar ve daha sonra tüm dünyada büyük değişimlerin olduğu altmışlı yıllarda dinle olan bağlarını koparmaya yönelmişlerdir.

Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi birer kırılma noktasıdır. Ama modernleşme dediğimiz süreç, Ortaçağ sonrası dönemde rönesans ve hümanizme kadar geri gider. Bunların ardından sökün eden Reformlar ve Aydınlanma Düşüncesi de sekülerleşmeye katkı sunmuştur. Tüm bu fikir, kültür ve düşünce hareketlerinin geri planında bireyselleşme ve özerk insan anlayışı vardır. Aydınlanma insanın vesayetten kurtarılması anlamına gelmektedir. Burada vesayetle kastedilen ilk etapta din ve kilisedir, daha öte de ise Tanrı'dır.

S: Sekülerleşme deyince hangi isimler öne çıkar? Seküler düşüncenin kurucu isimleri kimlerdir?

C: Günümüzde Batı toplumlarını, dini etkiler açısından yorumlayan iki önemli teori bulunmaktadır: Sekülerlik teorisi ve soyut din teorisi. Sekülerlik teorisi, Batı toplumlarında dinin yerinin ve öneminin azaldığını ileri süren ve bunu araştırma verileriyle desteklemeye çalışan bir teoridir. Kiliseye üyelik başta olmak üzere dine olan ilgi azalmaktadır. Hristiyan olduğunu söyleyen insanların bir kısmı, Hristiyanlığın olmazsa olmaz inanç akidelerine inanmadıklarını söylemektedir. Sekülerlik teorisi, sosyolojik verilere dayanarak bir adım daha ileri gidip geleceğin toplumunda da dine yer olmayacağını ve bunun yerine bilimin geçeceğini iddia etmektedir.

Bu teorinin temsilciliğini Aydınlanmacı fundamentalistler yaparlar. Bunlar daha somut olarak ideolojik kökleri, liberalizm, özgürlükçülük ve sosyal demokrasi gibi hareketlere ve bunların da kökenleri Aydınlanma'ya kadar gider. 1789 Fransız Devrimi'nden sonra, Maximilièn Robespierre'in önderliğinde radikal bir hareket olan Jakobenler iktidara gelir. Robespierre kendi Aydınlanma yorumunu kitlelere empoze eder. Robespierre ile aynı fikirde olmayanlar (özellikle rahipler ve piskoposlar) idam edilir. 1830 ve 1848 devrimleri sırasında da günümüzde Aydınlanma köktenciliği olarak adlandırılan Jakoben hareket-

ler yeniden yükselişe geçmişlerdir.

Büyük değişimlerin olduğu altmışlı yıllarda Amerika'da bazı din sosyologları sekülerlik tezine karşı yeni bir teori geliştirmeye başladılar. Aralarında Peter Berger, Thomas Luckmann ve Anton Zijderveld gibi sosyologların olduğu, bu bilim insanlarına göre sekülerlik teorisi, değişen din olgularını gözardı etmekte ve kurumsal din üzerinden araştırmalar yaparak modern toplumdaki yeni oluşumları örtbas etmektedir. Bu eleştirilerin ardından onlar kendi tezlerini şöyle formüle ettiler: Modern toplumda din, kurumlar üzerinden görünür olmaktan çıkmakta ve başka kılıklara girmektedir. Bir başka deyişle, din kaybolmuyor, sadece başkalaşım geçiriyor. Bu başkalaşım geçiren din, "görünmez din" (invisible religion) ya da "soyut din" (abstract religion) olarak adlandırılmaktadır.

S: Batı merkezli fikir ve anlayış olan sekülerlik, batı dünyasının dışına nasıl çıktı? Batı'nın kendi şartlarında ortaya çıkan bu düşünce, batı dışında nasıl karşılık buldu?

C: Laiklik ve sekülerizm kavramının Türkiye ve Ortadoğu dünyasında izlerini sürmek bu konuda bize bir fikir verecektir. Bu kavramlar Arapçada "el-'almaniyye" olarak ifade edilmektedir. Bu kavram, ilk kez 1920'lerde Arap dünyasında dini ve siyasi kurumlar arasındaki ayrımı ve 'medeni', yani dini olmayan kanunlara duyulan ihtiyacı belirtmek için kullanılır. Ancak Arap dünyası daha önce din ve siyasetin birbiriyle nasıl ilişki kurması gerektiği sorusunu ele alıp tartışmıştır. Özellikle Tanzimat (1839-1876) reformları sırasında eğitim ve fıkıh konusu, din alimlerinin gücünün ve bilgisinin ötesinde bir şey olarak algılanmıştır. Birçok eski İslam kanunu değiştirilmiştir: Ceza olarak taşlamak ve el kesmek 1840'ta kaldırılmıştır. Bir Hristiyanın tanıklığı bir Müslümanın tanıklığıyla eşitlenmiştir; 1855'ten itibaren Hristiyanlar ve Müslümanlar eşit vatandaşlar olarak muamele görmeye başlamıştır ve Hristiyanlar yargıç olma hakkını elde etmişlerdir. Kadınlar boşanmayı kendileri başlatabiliyor ve çok eşlilik yasalarla daha da zorlaştırılmıştır. Aziz Al-Azmeh, Arap dünyasının 19. yüzyılını "pozitivizm ve sosyal darwinizm ile bağlantılı ilerleme iyimserliği"nin yüzyılı olarak adlandırmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye'deki laik devlet modeli, Arap dünyasında pek çok kişi tarafından arzu edilen model olarak görülüyor ve Atatürk'ün kendisi de birçok Arap aydını tarafından 'Doğu'nun büyük adamı' olarak lanse ediliyor. Atatürk, Arap dünyasının da ulaşmak istediği iki hedefe ulaşmıştı: Bağımsızlık ve güçlü bir modern ulus devlet. Din, bazı Türk aydınları tarafından muhafazakarlığın, ilerleme karşıtı düşüncenin ve az gelişmişliğin kaynağı olarak görülmüştür.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalist ve Marksist özelliklere sahip laik bir Arap milliyetçiliği, Arap dünyasında hâkim siyasi ideoloji haline gelmiştir. Nasır'ın Baas Partisi yönetimindeki Mısır, Irak ve Suriye doğası gereği modernistti ve devlet ideolojisi olarak bu laik Arap sosyalizmine sahip çıkıyordu. Din, devlet idaresinde, entelektüel ve siyasi yaşamda marjinal bir rol oynuyordu. Irak diktatörü Saddam Hüseyin gibi insanlar bile din karşıtı görüşlerini hiç gizleme gereği duymamışlardır. 1970'lerin başında Saddam, Baas Partisini ladini, modern ve laik bir parti olarak sunduğu "Devrim ve Gelenek" kitabını yayınlamıştır.

S: Ülkemiz özeline gelirsek, bu coğrafyadaki sekülerleşme hakkında neler söyleyebilirsiniz?

C: Türkiye'de ve Osmanlı'da "dinin ilerlemeye engel" olduğuna dair fikirler aydınlar arasında yer buldukça laiklik ve sekülerlik yer bulmaya başladı. Modernlik ve ilerleme, "asrileşme" adıyla ve "terakki" adıyla ifade edilmeye başladı. Osmanlı modernleşmesi ya da batılılaşması düalist bir karaktere sahipti. Yeni ve Avrupai olan şeyleri alıyor ama geleneksel kurumlara da dokunmuyordu. Cumhuriyet modernleşmesi ve Atatürk devrimleri, monist bir anlayışa yaslanarak geleneksel olan her ne varsa tasfiye etti ve bunların yerine Avrupai olanı yerleştirmeye başladı. 1937 yılında ise, laiklik, devletin değiştirilmez bir temel niteliği olarak anayasaya girmiş ve böylece Türk devleti laikliği bir siyasal hayat ilkesi olarak benimsemiş ve yaşatmıştır.

Gözden kaçırılan çok önemli bir şey var, o da diyanetin kuruluş yasasıdır ki burada devlet ve diyanet arasında bir işbölümü yapılmaktadır. 3 Mart 1924 tarihinde Şer'iye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak yerine, 429 sayılı Kanunla, Başvekâlet bütçesine dahil ve Başvekâlete bağlı Diyanet İşleri Reisliği, bugünkü adıyla Diyanet İşleri Başkanlığı kurulur. Kuruluş yasasında Diyanet "itikat ve ibadetler"den sorumlu bir kurum olarak tanımlanırken, bunun dışındaki meseleler ("muamelat") Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev alanına ait kabul edilmiştir. Bu resmen dinde reform anlamına gelir. Bununla din, itikat ve ibadetten ibaret bir sisteme dönüştürülmüştür. Sonra 1965 tarihinde dinin ahlakı da içerdiği kabul edilerek yeni yasada itikat ve ibadete ahlak da eklenmiştir. Bu şu demektir: Türkiye'de Diyanet kurulduğu zaman Türkiye toplumu yukarıdan aşağıya doğru sekülerleştirilme sürecine girmiştir. Nitekim bunun akabinde birer birer Avrupai yasalar transfer edilecek ve Türkiye'de hukuk sistemi seküler bir niteliğe kavuşturulacaktır.

Bununla birlikte Türkiye'de sistem iki nedenle Avrupai anlamda laik ve seküler sayılmaz. İlk olarak Batı'da Fransız Devrimi'nden bu yana devlet ve kilise ayrılığı ilkesi, yani laiklik kabul edilirken biz de diyanet devlete bağlanarak anti-laik bir tavır, halka laiklik adıyla empoze edilmiştir. İkinci olarak Batı'da sekülerlik toplumsal bir süreç olarak gelişirken, bizde devlet ve siyaset eliyle Jakobence yukarıdan aşağıya işletilmiştir.

S: İki üç yüzyıldır sürekli değiş-

şim, yenileşme çaba ve gayretlerinin bizi, birey ve toplum olarak getirdiği yer neresidir?

C: Uzun vadede modernleşmenin tüm etkileri bizde de görülmektedir. Bir farkla ki, biz biraz gecikmeli olarak Avrupa'ya izliyoruz. Bireyselleşme, sekülerleşme, farklılaşma, kentleşme, rasyonelleşme ve şimdi de küreselleşme gibi tüm bu modernleşme süreçlerini yaşıyoruz. Merkez kapitalist ülkelerde yaşanan süreçler zamanla çevre/periferi ülkelere de yayılıyor, adeta bir göle atılan büyük bir taşın yarattığı dalgaların zamanla kenara kadar yayılması gibi.

Dini açısından bakarsak, Türkiye modernleşmesi ritüalist bir Müslümanlık yarattı. Din denilince insanların aklına birkaç ritüel geliyor (namaz, oruç, hac vs.). Daha kötüsü ritüeller gençlik aşamasında değil de yaşlılık aşamasında yapılması gereken şeyler olarak algılanıyor. Genç biri hacca giderse bu büyüklere karşı bir meydan okuma olarak görülüyor. Gençlik, hayatını yaşaması gereken bir grup olarak dinden ve dini yaptırımlardan muaf kılınıyor.

Son zamanlarda deizm ve ahlak üzerine çok tartışmalar var. Bu çok normal, çünkü seküler bir eğitim ve medyanın uzun vadeli etkisiyle gençliğin geleneksel anlayış ve normlardan uzaklaşması doğal bir gelişmedir. Gençlerin rol modelleri, kendi sosyal çevresinden birisi olmuyor, genellikle dizilerin ve spor dünyasının ünlüleri ya da sosyal medyanın tuhaf soytarıları (youtubers) oluyor. Çözülmüş bir toplum ve hiçbir geleneksel yetkenin dizginleyemediği bir birey, geldiğimiz noktada ne yazık ki budur.

Ta meşrutiyetten beri ahlak bunalıma değinen yazar olmuş. Bu günümüzde de devam ediyor ama hâlâ ciddi bir analiz ve çözüm ortada görünmüyor. Ahlaki kriz kendini ahlaki normlar ile davranışlar arasındaki büyük uçurum şeklinde gösteriyor. Fakat bu uçurum oluşmasının arkasında yatan dinamikler nelerdir, bunun kapsamlı bir analizi yapılmadı. Tekil sebeplere indirgeme çok fazla. Kimisi eğitim diyor, kimisi ekonomi diyor. Oysa ahlak komple bir toplum olayıdır. Tarihsel sebepleri yanında çağdaş dünyadan kaynaklanan dinamikleri var.

S: Din mensubu birinin seküler olma imkân ve ihtimali nedir? Hem mümin (bir dine inanan ve onun istek ve emirlerine göre yaşayan biri) hem de seküler olmak mümkün mü?

C: Hem dindar hem de seküler olmak imkânsız bir şey! Hem bağlanmak hem de bağımsız olmak nasıl aynı anda mümkün değilse, bir Müslümanın kendi dinî değer ve normlarına uyarken aynı zamanda ben bunları aslında ciddiye almıyorum demesi de mümkün değildir. Günümüzde yaşanan trajedi söylemsel olarak Müslüman olmak, eylemsel olarak ise seküler olmak şeklinde tezahür ediyor! İnandığı gibi yaşamamak, sonuçta yaşadığı gibi inanmaya sürüklüyor insanları.

Türkiye modernleşmesi anomik bir modernleşmedir. Bunu tüm yaşam alanlarında görüyoruz. Konulan hiçbir norm, süreklilik kazanmıyor, sık sık kesintilere uğruyor. Yaz-bozlar çok fazla. Dini hayatta da bu böyledir. Kimse kimseye güven duymuyor. Bugün bir şeyi eleştiren yarın aynı şeyi kendisi yapıyor. Sürekli değişimin sonucu, istikrarsızlık ve istikametsizliktir.

Eklemek istediğiniz bir şey varsa buyurun sayın hocam.

İnsanlar doğru bir teşhis ve doğru bir çözüm bekliyor. Bunu da göstermek gerek. Zaten şikâyet kültürünün çok fazla hâkim olduğu bir toplumda yaşıyoruz. Aynı şeyi aydın ve entelektüel kesimlerin de yapması bizi bir çıkmaza sürükler. Seksenlerde biz bir kitap okumuştuk: Cevdet Said'in "Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları". Bu kitaba yeniden dönmek ve değişimi toplumdan başlatmak gerekiyor. "Bir toplum kendi özünde olanı değiştirmedikçe Allah o toplumun durumunu değiştirmez." Bu şartlı bir toplumsal bir yasadır! "Toplum kendi özünü değiştirmedikçe" toplumsal yaşamda pozitif bir değişme beklenmemelidir!

Seküler hayat biçimine ve ideolojisine karşı en etkin mücadele, inanç ve eylem (iman ve amel) arasında tutarlı olmaktır. Günümüzde seküler hayat tarzının siyaset, ekonomi ve sosyal yaşamın başka alanlarında alan kazanmış olmasının sebebi, dindar ve muhafazakâr insanların ilkesel ve tutarlı olmamalarıdır. Çoğu Müslüman imanın tek başına kurtarıcı olacağına inanmaktadır. Oysa Kur'an'da iman sözcüğünün geçtiği yerlerin hemen akabinde pratik (iyi eylemler) de anılmaktadır. İmansız bir pratik işe yaramayacağı gibi pratiği olmayan bir iman da kurtarıcı değildir.

Kısa vadede ve hemen yapılabilecek şey, ebeveyn ve çocukların birlikte vakit geçirmeleridir. Haftasonu, bayram ve tatillerde aile, çocuklarıyla birlikte vakit geçirmek üzere planlar yapmalı ve meşru şekilde eğlence ve dinlenme etkinlikleri düşünülmelidir. Tanıdık ve akrabalara düzenli ziyaretler yapılmalı ve sosyal bağlar güçlü tutulmalıdır. Çocukların başarıları mutlaka kutlanmalı ve özel günler haline getirilmelidir.

Orta ve uzun vadede etkin çözüm, kendi değer ve normlarımıza göre kurumların inşa edilmesidir. Aile başta olmak üzere tüm toplumsal kurumlar ve pratikler kendi değer ve normlarımıza göre düzenlenmelidir. Müslümanlar dini hassasiyeti olan kişilerle ilişki kurmalı ve her alanda alternatif çözüm yolları bulmalıdırlar. Her eve mutlaka nitelikli gazete, dergi ve kitap gelmeli ve bir kitaplık oluşturulmalıdır. Çocuklarla sohbet etmek için vakit ayırmalı ve günlük hayat içinde karşılaştıkları sorunlara birlikte çözümler geliştirmelidirler. En basit ve etkin yöntem, kişinin kendini geliştirmesi, çocuğuna ve topluma model olmasıdır.

Verdiğiniz bilgilerden dolayı teşekkür ederiz hocam.

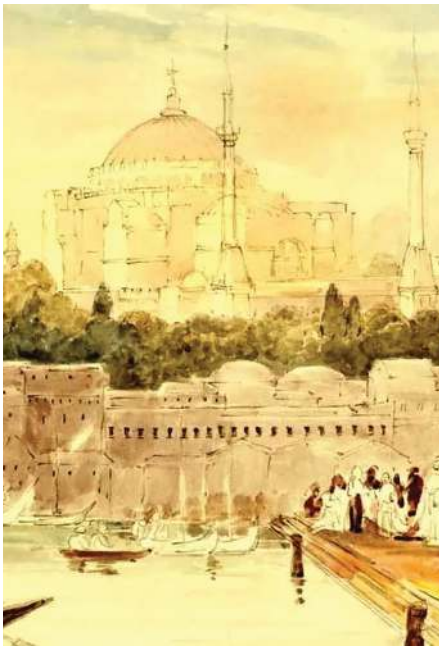
Sekülerizm İcadı Kapaksız Sürahiler

Nihal PAKIRDAŞI

Dört duvarı ev yapan eşyalar vardır. Halı, koltuk, perde gibi demirbaş eşyaların yanında küçük ev gereçleri arasında yer alan sürahi de bu kategoriye girer. Kısa bir süreliğine evinizde sürahinin olmadığını hayal ederseniz yaşam kaliteniz için sürahinin neden bu kadar vazgeçilmez olduğunu anlayabilirsiniz sanırım. Peki, neden sadece yokluğunda, varlığının farkına vardığımız bu kırılgan eşya bu kadar önemli? Şöyle ki; sürahi ilk önce aziz bildiğimiz suyu bağrında taşıdığından dolayı kıymetlidir. Bu yüzdendir ki kendisi sofraların baş köşesinde ağırlanır. Sürahi kimin yanındaysa diğer kişilere suyu o ikram eder. Su, besmeleyle üç yudumda içilir. Vermeyi, ikram etmeyi, dua almayı, dua etmeyi, teşekkürü öğretir. İçinde birçok hikmeti barındıran "su gibi aziz ol" sözü, geçmişten bize kalan, suyu ikram eden kişiye edilen ne güzel bir duadır.

Ben de geçen günlerde bu kutlu duaya muhatap olmak maksadıyla yerli üretim yapan bir züccaciyeden hediye edilmek üzere sürahi arayışına girişim. Mağaza içindeki uzun aramalarım sonucunda istediğim sürahinin modasının geçtiğini, artık kapaksız sürahilerin yeni trend olduğunu, kapaklı sürahi satmadıklarını mağaza çalışanlarından öğrenmemle, şaşkınlık içinde mağazadan çıkmam bir oldu.

Şaşkınlığım sizleri şaşırtmış olabilir. Fakat, içinde yaşadığımı zannettiğim hayatın, benimle arasına bu kadar çok mesafe koymuş olabileceğine, bir züccaciye dükkanında şahit olmak -hak verirsiniz ki- beni bir hayli hayrete düşürmüştü. Daha geçen gün 1975 kuşağının çeyizlerini süsleyen bardak örtüleri elimize geçmiş ve bu sevimli örtülerin hikmeti üzerine derin bir sohbet gerçekleştirmiştik. Özellikle genç kızların içi dolu bardakların üzerlerinin örtülmeleri için çeyizlerinde getirdikleri bu şaheserler, aynı zamanda dinin tavsiyelerinin, hayatın içine nasıl incelikle adapte edildiğinin de bir göstergesiydi. Pozitivizm ile beraber içi dolu kap ve kacakların açık kalmaması gerektiği, üstlerinin örtülmelerinin sağlıklı olduğu bilimsel olarak kanıtlanmışsa da hiç şüphesiz ki büyüklerimizin ördükleri bardak örtüleri öncelikle inançlarının bir getirisiydi. Çünkü, Hz. Peygamber (s.a.v) hadis-i şeriflerinde kap-kaçağın açık bırakılmamasını tavsiye etmişti. Bu kutlu tavsiyeyi baş göz eden arifane hanımlar ise ellerinin emeği gözlerinin nurunu zamana uydurarak bu güzel ve kullanışlı eserlerinin ilk ilmeğini sünnet-i seniyeye bağlamışlardı. Bardakları süsleyen bu güzel detay zamane insanlarına kap-kacağın her daim örtülmesi gerektiğini tembihliyordu. Selçuklu'dan Osmanlı'ya, Osmanlı'dan da günümüze süzülüp gelen "gelen-ek"lerimiz İslâm dininin etrafında harelenmişti. Diğer bütün uygarlıkların "gelen-ek"lerinin kendi dinlerinin etrafında birleştiği gibi. Günümüzde ise her ne kadar bu örgü örtüler eski ihtişamını yitirmiş, demode

olmuşsa da toplumumuza -en azından çevreme- kap kacağın açık bırakılmama hassasiyetini miras bırakması acısından önemliydi; ta ki mağazadaki sürahileri, bardakları tüm kap-kaçakları dolayısıyla köklü bir geleneği kocaman bilfil yerle bir edene dek. Girdiği her toplumun kendine has inanç, gelenek, görenek, kültür gibi değerlerini darmadağın eden, hormonlu gıdalarla semirtilmiş bu fiili kim ya da kimler "bizim" addettiğimiz zihin ve gönül dünyamıza salıvermişti?

Batı 16. yüzyıl sonrasında Rönesans, Reform, Aydınlanma, Pozitivizm ve Modernite olarak gerçekleşen süreç içinde dini, dünya işlerinde ayak bağı olarak görür. Nihayetinde zaman içinde geçirdiği bunca merhalenin ardından kendi varoluşsal sorunlarına, çözüm amaçlı geliştirdikleri "sekülerizm"i yaşam felsefesi olarak benimserler. Kısaca Batı, kendi toplumu için ahiretten ve diğer dinî, ruhani meselelerden ziyade dünya hayatına odaklanılması yönünde hareket etmeyi uygun görür. Ve hiç kuşkusuz ki zamana yayılarak üretilen bu çözüm önerileri kendi toplumları için uzun süreliğine iş görür bir hal alır.

18. yüzyıl Osmanlı Devleti ise, modernleşme uygulamalarını hayata üç aşamada geçirir. İlk aşama, zihniyet, ikinci evresi (siyasal) kurum, üçüncü aşaması ise kimlik evresi olur. Batılılaşma örtük ve açık boyutuyla gündelik hayatı ve düşünme düzeylerini, bir bütün halinde belirleyecek güce sahiptir. Batılılaşma ilk başta medeniyet tasarısının objektif bir kaynağı olarak sunulur, lakin hızlı bir şekilde kültürel içerik edinerek, zamanla evrilirken tutuculaşır ve nihayetinde de dogmatikleşir. Bu durumun kaynağı, pozitivist/ naturalist dünya görüşünün, Türk siyasal düşüncesinin ve modernleşme fikrinin temeli olmasında yatmaktadır.1

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın ortalarında, meşrutiyeti getirmek amacıyla II. Abdülhamid rejimine karşı örgütlenen, Jön Türk hareketi ortaya çıkar. Hareketin büyük çoğunluğu vülger (avam) materyalizm (vulgar materialismus) olarak isimlendirilen Alman felsefesine tabi olmuş kişilerden meydana gelir. Adı geçen bu felsefe sadeleştirilmiş bir materyalizm versiyonu ile materyalizm, sosyal darwinizm ve bilimcilikten etkilenmiş, düşüncelerin sentezi şeklinde ortaya çıkar. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları modern ve rasyonel bir toplum inşa etmek için vülger materyalizminin gerekli olduğu kanısında birleşirler. 2

Bu amaç ekseninde 20. yüzyıla gelindiğinde ise, kültür ve zihniyet değişimini hayata geçirmek amacıyla, ilk olarak Türkçe Kur'an tefsiri ile hadislerin yazılması 1925 yılından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylanır. Laik geleneklerin yerleşmesi için yeni reformlar kabul edilir. Bu reformların gerçekleşmesi için çoğu İslâmî inanç ve değerlerinin kaldırılarak yerine Hristiyanlıkla ilgili muadiller getirilir. Örneğin, 1926'da Avrupa usulü şapkalar fesin yerini alır. 1935'te cuma gününün yerine haftalık tatil olarak pazar günü seçilirken; 1928'de Osmanlıcanın yerine Latin alfabesi getirilir. Ayrıca, 1925'te M.Ö ve M.S kavramlarının da yer aldığı Gregoryen takviminin kabul edilmesi vb. pek çok yenilikler yapılır; böylelikle Türk toplumunda seküler yaşam şekli güçlenirken İslâm'ın etkisi zayıflatılmış olur. 3

Aslında pozitivist düşünce ilk önce aklı, geleneksel düşünce kalıplarından temizledikten sonra akılcı seküler düşünmeyi gerekli kılmıştır. Batı modernleşmeyi bu düşünceden hareketle sanayileşme, kentlileşme, kapitalistleşmesini sekülerleşme ve laikleşme olgularına paralel olarak gerçekleştirmiştir. Fakat Cumhuriyet Türkiye'sinde olgular "modernleşmenin ön şartı olarak yukarıdan aşağıya otoriter bir yöntemle var edilmeye çalışılmıştır."4 Bu rejim değişikliği Batı'daki gibi uzun bir tekâmül sonucunda aşağıdan geleneksel toplumu değiştirerek değil; devletin ve aydın topluluğunun devrim hareketi olarak yukarıdan emrivaki olmuştur.5

İnançların, geleneklerin, kültürün, "Batılılaşma" adı altında baskı altına alındığı, demokrasinin darbelerle sekteye uğratıldığı, ilimde, bilimde, kültürde derinlikli ilerlemenin sağlanamadığı dolayısıyla köksüz, yüzeysel bir gelişme içinde olan 20. yüzyılın modern Türk toplumu, sermayesinin de artmaya başlamasıyla 21. yüzyıla kişisel gelişim rüzgarıyla girer. Özellikle NLP furyası, toplum içinde yaşamaya kodlanmış insana "batılı-modern" elbise biçerek -ben merkezciliği- aşılıyordu. Büyük aileler hızla çekirdek ailelere evrilirken; toplum "imece" usulünden kendi kendinin "süpermeni" olan topluluğa dönüşüyordu. Toplumdaki muhafazakarların sekülerleşmeye başladığı, sekülerlerin daha da sekülerleşmek istediği bu zaman diliminde vicdanları rahatlatacak fetvayı, Şerif Mardin 2007 yılında "mahalle baskısı" kavramı ile verir. Mardin, "mahalle baskısı" kavramını; Osmanlı mahalle kültürü ile cumhuriyet sonrası mahalle kültürünün etkisini karşılaştırarak açıklamış; Osmanlı Devleti'nde mahallenin gerçek bir birim olduğunu, mahalle içinde caminin, imamın, onun okuttuğu kitabın yanında esnaf ve tekkenin de var oldu-

ğunu dile getirmiştir. Cumhuriyetle birlikte bu yapıya okul, öğretmen, öğrenci ve öğretmenin kitabının rakip olarak geldiğini ve bu yapının istenilen başarıyı veremediğini de vurgulamıştır. Mardin, bu başarısızlığın sebebini, mahallenin inşasında önemli unsurun "iyi, güzel ve doğru" hakkındaki düşünceler olduğunu, Avrupa tarihinin aksine Cumhuriyet döneminde "iyi, doğru ve güzel" hakkında derine giden bir düşünce geliştirilemediği şeklinde açıklamıştır. Dolayısıyla bu zihni ve ahlâki gelişmeden uzak kalan toplumda sadece bir tür baskı ve kontrol mekanizması olarak "göz"ün yani "bakma"nın kaldığını, bu yüzden de uzun vadede bakmanın bir "baskı" mekanizmasına dönüştüğünü ve "mahalle baskısı" kavramının bu minvalde değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca kavramın sosyolojik katkılara ihtiyacının da olduğunu hatırlatmıştır. Fakat toplumun çoğunluğu, kavramı yüzeysel bir bakış açısıyla değerlendirme eğilimindeydi. Her kesimin gündemine giren bu kavram, Şerif Mardin'in işaret etmek istediği amacın dışında bir seyir takip etmeye başlamıştı. "Mahalle baskısı" kavramı, çoğu birey ve topluluğun sekülerleşme yolunda bastırılmış isteklerini ortaya koymak için kullandıkları "joker" bir kavram olma yolunda ilerliyordu.

Kavramın ilk sahipleneni sol kesim olur ve kimliği "muhafazakâr demokrat" olan ülkenin yönetiminde yer alan AK Parti iktidarına karşı kullanır. Sol kesim "laiklik" ilkesine karşı tehdit olarak gördüğü AK Parti'nin topluma kendi yaşam tarzını dayattığı fikrini ileri sürer. Bu algı operasyonuna karşı Şerif Mardin ortaya attığı "mahalle baskısı" kavramıyla AK Parti'yi kastetmediğini açıklamak zorunda kalacaktır.

Toplumdaki aydınların diğer kesimi ise "mahalle baskısının" mümkün olmadığını çünkü toplumda "mahalle"nin kalmadığını savunacaktı. Bu kesim çokta haksız sayılmazdı. İki yüz yıldır devam eden modernleşme süreci içerisinde, özellikle cumhuriyetin ilanından sonra gerek devlet gerekse aydın zümrenin topluma dayattığı reformlar inancı, kültürü sekteye uğratmıştı. Yine de toplum bu uygulamalara rağmen bizi biz yapan değerleri ayakta tutmaya çabalıyordu. Diğer yandan toplumun muhafazakâr/dindar kesimi ise asıl kendilerinin "mahalle baskısı" altında olduğunu; kamusal alanda inançlarının emrettiği gibi yaşayamadıklarını dile getiriyordu. Haklıydılar; üniversitelerde uygulanan başörtüsü problemi ile birlikte inançlarını yaşamaya çalışan insanlara kamusal alanda uygulanan yasaklayıcı baskılar ve bu baskılara karşı verilen büyük mücadeleler kimin "mahalle baskısı" altında kaldığının bir kanıtıydı. Burada ironik olan bir başka konu ise seküler kesimin cumhuriyet tarihinden bu yana "kızlarınızı okutmuyorsunuz, evlere kapatıyorsunuz, kızlarınız baskı altında" diye yaftaladığı muhafazakâr/dindar kesimin başörtülü kızları, kendileri tarafından üniversitelere, kamusal alanlara alınmıyor, başörtülü anneler evlatlarının askeri törenlerine katılamıyordu. Zamanın tüm iletişim araçları, sivil toplum kuruluşları -istisna kişiler hariç- bu baskıcı zihniyete çanak tutuyor ve toplumu bu yöne kanalize ediyordu. İnançlarından dolayı yıllarca baskıcı olmakla suçlanan muhafazakâr/dindar kesim 28 Şubat sürecinde devlet eliyle cebren baskı altında tutuluyor, inançları doğrultusunda okumak isteyen kızların eğitim- öğretim gibi en temel insani hakları gasp ediliyordu. Bu süreç içerisinde kısıtlı imkanlarla üniversite önlerinde, kamusal alanda ve hatta özel hayata kadar sirayet eden inanç merkezli yasaklara karşı verilen "hak" mücadelesi tüm baskılara rağmen zorlu bir şekilde devam etmişti.6

Sekülerleşme, doksanlı yılların sonları 2000'li yılların başlarından sonra ivme kazanmaya başlar. Geçmişten bu yana seküler kesim tarafından inançları ve yaşantılarından dolayı dışlanan, bu yüzden de kendini değersiz hisseden muhafazakâr aydın sınıfı -istisna kişiler hariç- Şerif Mardin'in ortaya attığı bu kavram sayesinde Beyaz Türklere "bende sizdenim" deme fırsatını bulur. Muhafazakâr kesimin bu aydın kesimi (!) açıkça dile getiremeseler de toplumda yaşanan dinin, mahalle baskısında başat bir etken olduğunu dile getirir. Onlara göre mahalle baskısının ortadan kalkması için "dini" bidatlerden, geleneklerden, göreneklerden arındırmak gerekmektedir. Sekülerleşmeye kapı aralayan bu görüş, çok geçmeden sermaye ile imtihanı başlayan muhafazakâr/dindar çevrede de -istisna kişiler hariç- itibar görmeye başlar. Artık sağcısıyla-solcusuyla, dindarıyla-inançsızıyla, liberali-muhafazkarıyla toplum -istisna kişiler hariç- "mahalle baskısı" kavramında birleşir. Birçok farklı kesim sekülerleşme yolunda kendi menfaatlerine paravan ettiği bu "joker" kavramın arkasına sığınarak, toplumu birbirine kaynaştırmada mıknatıs görevi gören, çoğu din temelli, gelenek ve görenekleri seküler kavramlarla değersizleştirirler. Benmerkezçiliğin (Egosantrizm) önününün hızla açıldığı bu süreç, İbn-i Haldun'un geliştirdiği "asabiyet" teorisine göre devletin bekasını dahi tehlikeye atabilmektedir. Nitekim, İbn-i Haldun Mukaddime'de asabiyet kavramını, kendi felsefesini ihtiva eden anlamından ziyade ırkî bağların veya coğrafî, siyasî yahut da dinî sebeplerin doğurduğu birlik ve dayanışma ruhu olarak inceler. Ayrıca İbn-i Haldun'a göre asabiyet bağı bir grup içindeki yardımlaşma ve şeref duygusundan gelen ve dış düşmanlarla uğraşma gücü veren bir bağdır.7 Haldun'a göre asabiyet, dinin başarılı bir şekilde ilerlemesi için hareket enerjisi sağlarken; din de asabiyete toplayıcı kaynaştırıcı nitelik kazandıran en etkili güç olur. Böylelikle din, maddi menfaatlere dönük asabiyeti ilkel şeklinden idealize ederek daha faziletli bir toplum ortaya çıkması için yüksek hedeflere

yöneltirken; israf ve ihtişam tutkusu ile itibar ve menfaat çekişmelerini dizginlemek suretiyle devlete süreklilik kazandırır.8

İbn-i Haldun'un da işaret ettiği gibi bir toplumun bekâsı için dinin korunması hayati bir öneme sahipken, seküler aydınlar tarafından -gelenekler, göreneklер, adetler ve hatta din dahi bid'atlerle dolu vb.- üzerinde derinlemesine düşünülmeden dile getirilen bu söylemler, süreç içerisinde Türk toplumunda karşılık bulmaya devam ediyor. Din, peygamber veya vahiy aracı olmaksızın bireyin akıl, gözlem, sezgi gibi yollarla Tanrı'nın varlığına inanmasına dayalı gelişen felsefi görüş olan "deizm" kendine taraftar kazanıyor. Peygamberlerin varlığını dahi bid'at görmeye başlayanların yanında, Allah'ın varlığı sorgulanarak sekülerleşmenin hitamına eriliyor. Böylelikle toplumu koruyan bağlar, teker teker zayıflayarak çözülmeye başlıyor.

Elbette ki toprak (medeniyet) yararlı ekinin yanında zararlı otları da barındıracaktı. Hayatın doğası bunu gerekli kılmıştı. Fakat zararlı otları ekinlerden temizlemek yerine, anız yakarak toprağın bütününe zarar vererek, yarar sağladığını düşünmek, kendi büyük mağduriyetimizi ellerimizle yaratmaktan başka bir şey değildi. Ne yazık ki, daha çok modern daha çok seküler olmak uğruna, topraktaki zararlı otların temizlenip, ata tohumlarının ekilmesi bir yana tüm toplum -istisna kişiler hariç- toprağın üzerine çakıl taşları döküyordu.

21. yüzyılın ilk çeyreğine gelindiğinde teknolojinin de etkisiyle geçmiş tarihlerde görülmeyen bir hızla sekülerizme dönüş gerçekleşmeye devam ediyor. Her kesim kendi kalelerinde olduğunu iddia etse de hepsinin -istisnalar hariç- kapılarının önü, evlerinin içi, cepleri, zihinleri çakıl taşlarıyla dolu. Kendilerinin uğradığı "mahalle baskısına" boyun eğdirtmeden, sol kesimin seküler ebeveynleri çocuklarını kendilerinden daha seküler yetiştirmek, sağ kesimin sekülerleşmeye göz kırpan ebeveynleri kendi çektiklerini çocuklarına çektirmemek uğruna çocuklarına çakıl taşlarından kaleler kuruyorlar. Diploma ardından koşturdukları çocuklarının yeteneklerine, duygularına dair en ufak bir fikirleri olmadan. Sağ cenah daha çok kendine müslüman çocuklar yetiştirirken, sol cenah da daha çok kendine eşitlikçi çocuklar yetiştiriyor. Her iki kesimde psikologların hemfikir olduğu; toplumun oluşturduğu ve sahip olduğu kültürün, geleneklerin ve göreneklerin aslında insan psikolojisinde ne kadar büyük ve önemli bir etkiye sahip olduğuna kulaklarını tıkamış durumda. Toplumun inancının şekillendirdiği çoğu gelenek ve göreneklerin, insanın, ailenin, çevrenin dolayısıyla tüm toplum refahı için nasıl bir otokontrol görevi üstlendiğini bilmiyorlar ya da bilmemezlikten geliyorlar. Kapalı kapılar ardında inançlarından, akraba ilişkilerinden, aile ve toplum içi sorumluluklarından, tüm sosyal bağlarından ve görevlerinden azade edilmiş bir gençliği, sosyal medyaya teslim ederek, sekülerizme yeni kurbanlar sunarak, kendilerinin ve çocuklarının daha öz(ü)gür daha mutlu olacaklarına inanıyorlar. Toprağın (medeniyetin) nefes alan, her tohumun kendi cinsinden hayat bulmasına vesile olan o tarafından bihaber bir halde.

Sekülerizm; düşünceyi, söylemi, yazıyı, geleneği, göreneği, eşyayı, siyaseti, hukuku, algıyı, ananeyi dolayısıyla bir topluluğu toplum yapan tüm değerlerden dini soyutlamak, köksüzleşmek, kuraklaşmak. Belki bir gün şehrin karşı tarafında bulunan o -istisna kişiler- koşarak gelirler. Uzaklarda aramaya gerek yok, kendi ellerimizle züccaciye dükkanına soktuğumuz, etrafı talan eden o semirmiş fiili dışarı çıkarırlar. Bizleri, "Hakikatin bilgisi size gelen o son elçide" diye uyarırlar. Yine, yeniden o aziz suyun hürmetine raflara kapaklı sürahileri dizerler.

Din, peygamber veya vahiy aracı olmaksızın bireyin akıl, gözlem, sezgi gibi yollarla Tanrı'nın varlığına inanmasına dayalı gelişen felsefi görüş olan "deizm" kendine taraftar kazanıyor.

Kaynakça

1) Kahraman, Hasan Bülent. «Bir Zihniyet, Kurum ve Kimlik Kurucusu Olarak Batılılaşma.» Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce (İletişim Yayınları) 3 (2007)
2) Hanioğlu, M.Şükrü. «Kemalizm'in Tarihî Kökenleri.» Türkiye'de Demokrasi İslâm ve Laiklik içinde, düzenleyen: Alfred Stepan Ahmet T.Kuru, çeviren Hande Tatoğlu, 42-43. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
3) a.g.e.
4) Söğütlü, İlyas. «Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Modernleşme: Kırılmalar ve Süreklilikler.» Muhafazakâr Düşünce, no. 18 (2008)
5) İnalcık, Halil. «Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi.» Belleten, Kasım 1988: 989.
6) Yasak, Ak parti hükümeti tarafından 2007'de kaldırılarak üniversitelere başörtülü öğrencilerin girmesinin önü açılırken; kamu personeli için başörtüsü yasağının kalkması ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 1 Ekim 2013'te açıkladığı demokratikleşme paketi ile olmuştu. Kılık kıyafet yönetmeliğinin 5. maddesinde yapılan değişiklikle kısıtlayıcı hükümler kaldırılmıştı.
7) Gürkan, Ülker. «Hukuk Sosyolojisi Açısından İbni Haldun.» Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , no. 24 (1967).
8) Çağrıcı Mustafa, "Asabiyet" TDV. https://islamansiklopedisi.org.tr/asabiyet

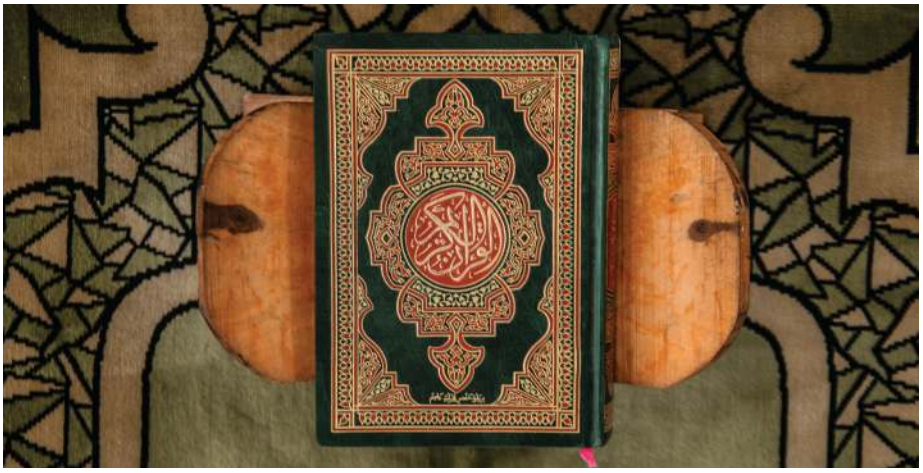
Kur'an-ı Kerim'in Dünyaya Bakışı

Mustafa ÖZEL

Prof. Dr., FSMVÜ İslami İlimler Fak.

Yeryüzünde insanın varlığının sürebilmesi, beslenmesine bağlıdır. Beslenmesi de çalışmasına ve kazanmasına. Çalışıp kazanmadan hayatta kalmak mümkün değildir. Ancak çalışıp kazanma eylemi sınırsız, ilkesiz olunca insan hem kendine hem de başkalarına zarar verebilmektedir. Her konuda ve her işte dengeyi gözeten dinimizin rehberi Kur'an-ı Kerim, inananların dünyayla ilişkilerinde de dengeli olmasını istemiştir.

Bunu öncelikle ahirete iman etmeyi, İslam'ın esaslarından biri haline getirmekle yapmıştır. Kur'an'da yirmiye yakın ayet-i kerimede Allah'a iman ile ahirete iman birlikte zikredilmiştir. Söz konusu ayetlerde Allah'a imanın ardından hemen çeşitli formlarda ahirete iman, son güne (el-yevmü'l-âhir) iman şeklinde gelmiştir. İyiliğin; Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaba ve peygamberlere iman edenlerin yaptıkları olduğu belirtilmiştir (Bakara, 177). Yüce Allah iman edenlere, Kendisine, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman etmelerini emretmiştir. Bunun ardından Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr edenlerin gerçekten yoldan çıktıklarını haber vermiştir (Nisâ, 136). Bu, önceki kitaplar ve peygamberlerle ortak olan bir konudur. Mesela İbrahim (a.s.) kavmi için yaptığı bir duada şöyle demektedir: "Ya Rab! Şu memleketi güvenli bir yer kıl, halkından Allah'a ve ahiret gününe iman edenleri çeşitli ürünlerle rızıklandır." (Bakara, 126). Ahirete iman, insanların öldükten sonra hesaba çekileceklerini içkin olduğu için hayata ve dünyaya bakışı, derin ve köklü bir şekilde etkiler, sınırlar, sınırlandırır.

Bununla birlikte Kur'an-ı Kerim dünyanın geçiciliğine, değersizliğine dikkat çeker. İki surede iki ayet aynı kelimelerle sona erer. Bunların ilki, Âl-i İmrân, 185'tir. Her canlının ölümü tadacağı, herkesin yaptıklarının karşılığını alacağı belirtildikten sonra dünya hayatı hakkında şu hüküm verilir: (وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ) "Dünya hayatı, sadece aldatıcı bir geçinmeden ibarettir." Diğeri ise Hadîd suresinin 20. ayetidir. Muhammed Esed, her iki yerde cümleye farklı manalar vermiştir. İkincisi oldukça anlamlıdır: "bu dünya hayatı, kendini kandırmanın zevkin(i tatmak)tan başka bir şey değildir."

Dünya hayatı anlatılırken ayetlerin sonundaki ğurûr kelimesinin fiil formu da kullanılır. Bu durum hem geçmiş zaman kipi hem de emir kipiyle karşımıza çıkar. Mesela A'râf suresinin 51. ayet-i kerimesinin meali şöyledir: "Onlar, dinlerini bir eğlence ve bir oyun edinmişlerdi ve dünya hayatı da kendilerini aldatmıştı. Onlar, şu güne kavuşmayı unuttukları ve ayetlerimizi inkâr ettikleri gibi, biz de bugün onları unutacağız." Ayette "onlar" diye bahsedilenlerin, bir önceki ayette kâfirler olduğunu hatırlatmak isterim. Dünya hayatının müslümanları aldatması, onlara yakıştırılmamaktadır. Cenab-ı Allah En'âm suresi 70. ayette Peygamber Efendimize dinlerini oyun ve eğlence edinenlerden, dünya hayatının kendilerini aldattığı kimselerden uzak durmasını emretmektedir. Yüce Allah Lokmân ve Fâtır surelerinde bütün insanlara seslenerek dünya hayatına aldanılmamasını vurgulu bir şekilde anlatır. Fâtır suresinin 5. ayeti, Lokmân suresinin 33. ayetinin baş ve son kısımlarından meydana gelmektedir. Meali şöyledir: "Ey insanlar! Şüphesiz ki Allah'ın (öldükten sonra dirilme, hesaba çekilme) vaadi gerçek(leşecek)tir. Dünya hayatı sakın sizi aldatmasın ve o çok aldatıcı (şeytan) sakın sizi Allah ile aldatmasın!" Lokmân suresindeki mezkûr ayette, hiç kimsenin hiç kimseye faydasının olamayacağı güne dikkat çekilmektedir.

Dünyanın geçiciliğine, değersizliğine işaret ettikten sonra dünyanın insanı kendisine bağlamasını hafifletecek, azaltacak bir konuya değinmek isterim. Bilindiği gibi dinimiz İslam'ın müntesiplerinden istediği ibadetlerden biri de, zekât gibi malî ibadetlerdir. Bunların dışında Kur'an-ı Kerim'in üzerinde ehemmiyetle durduğu bir konu vardır: İnfak. İnfakta bulunmak, kısaca "Allah'ın hoşnutluğunu kazanma niyetiyle harcamada bulunma" olarak ifade edilebilir. Bunun yeri, zamanı ve sınırı yoktur. İnfakta bulunmak, müslümanın temel özelliklerindendir. Çoğunlukla medenî surelerde zikredilen bu konu, muhtelif surelerde değişik vesilelerle

Dünya hayatı anlatılırken ayetlerin sonundaki ğurûr kelimesinin fiil formu da kullanılır. Bu durum hem geçmiş zaman kipi hem de emir kipiyle karşımıza çıkar.

gündemde tutulmaktadır. İnfak, İslam'ın paylaşımcı, bölüşümcü, diğerkâmcı yönünü gösteren bir anlayış ve harekettir. Bu yazı içinde bu geniş konuyu bütün yönleriyle anlatmak imkânsızdır. Ama bazı noktalara işaret etmekte yarar vardır.

İnfak, Allah'ın kullarına rızık olarak verdiklerinden yapılmaktadır (Örn. Bakara, 3). Allah yolunda (Örn. Bakara, 261) ve Allah'ın rızasını elde etmek için (Örn. Bakara, 265) yapılır. Bu tür harcama, gizli açık (Ra'd, 23), gece gündüz (Bakara, 274) yapılır. Dar ve geniş zamanlarda infak etmek, muttakilerin özelliklerinden biri olarak sayılmıştır (Âl-i İmrân, 134). Mekke'nin fethinden önce infak edenle Mekke'nin fethinden sonra infak edenin eşit olmadığı bildirilmiştir (Hadîd, 10). İnfakta bulunmamak, insanın kendisini tehlikeye atması olarak ifade edilmiştir (Bakara, 195). İnfak edileni Allah'ın bildiği (Âl-i İmrân, 92), karşılığını vereceği de (Enfâl, 60) işaret edilen hususlardandır. Allah için yapılan harcamaların insanların kendileri için olduğu bildirilmiştir (Bakara, 272). Yani nihai anlamda kazanan kişi, yardım edilen değil yardım edendir.

İki ayeti daha zikrederek bu konuyu kapatalım. Bunlar, müslümanın dünyaya bağlılığını önemli ölçüde azaltacak iki mühim hususdur. Bakara suresi 267. ayet-i kerimede, Hak Teala Hazretleri şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardıklarımızın iyilerinden verin." Ayette anahtar kelime, "iyilerinden" kelimesidir. Bu ayet, bir bütün olarak, Kur'an-ı Kerim'in yardım etme, malî ve ekonomik destekte bulunma konusunda en başta gelen ayetlerinden biridir. Şöyle de diyebiliriz: Bu ayet, İslam'ın ekonomik ve sosyal dayanışma felsefesini oluşturan temel ayetlerden biridir. Diğer ayet, bu konuda çıtayı daha da yükseğe koymaktadır. Rabbimiz, Âl-i İmrân suresi 92. ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: "Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe (Allah yolunda harcamadıkça) iyiliğe asla erişemezsiniz." Buradaki anahtar ifade ise, "sevdiğiniz şeyler"dir. Bu "sevdiğiniz şeyler", insanları diğer şeylere nazaran dünyaya daha çok bağlayan şeylerdir. Dünyadan, dünyevî şeylerden, dünya malından ve mülkünden, dünya hayatında elde edilen ve insanı kötülük şebekesine dönüştüren, insanı bağlayan, insana tahakküm eden varlıklardan azade olmanın yolu, onları terk etmekten, onları vermekten geçmektedir. İnsan böyle yaptığı takdirde, bütün ağırlıklarından kurtulacaktır.

Toplum hayatında, geçmişten bu yana insanları etkileyen şahıslar hep olagelmiştir. Bunlar içinde siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik konumu olanlar başta gelmektedir. Etki, beraberinde gücü de getirdiği için, insan mümkün olan her alanda güçlü olmayı arzular. Bu arzulayış ve bu arzuyu gerçekleştirme, insanın şahsiyetinden, değerlerinden, kimliğinden kopmasına, uzaklaşmasına, zamanla başkalaşmasına yol açar.

Kur'an-ı Kerim, muhataplarına zaman zaman çeşitli insanları örnek olarak sunar. Bunlardan bazısı gibi olunmasını ister, bazılarından da uzak durulmasını. Bu bağlamda Tahrîm suresinin sonunda, 11-13 ayetlerde özelde Peygamber Efendimizin eşleri, genelde de bütün müslüman hanımlar için iki olumsuz iki de olumlu örnek zikredilir. Olumsuz kadın tipleri, Nuh ve Lut peygamberlerin karılarıdır. Olumlular ise, firavunun hanımı ile İmran'ın kızı Meryem'dir. Olumsuz erkek tipi ise firavun sisteminin ekonomik ayağını oluşturan Karun'dur. Karun kelimesi, Kur'an'da dört kez (Kasas, 76, 79; Ankebût, 39 ve Ğâfir, 24) geçer. Ancak Karun kıssası Kasas'ta (76-82 ayetler) anlatılır. Diğer iki surede Hz. Musa'nın kendilerine peygamber olarak gönderildiği kişiler arasında zikredilir.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa'nın kıssası anlatılırken o zamanki sistemi oluşturan üç kişiden bahsedilir: Karun, Haman ve firavun. Az önce Karun'a temas ettik. Haman Kur'an'da altı kez (Kasas, 6, 8, 38; Ankebût, 39 ve Ğâfir, 24, 36) geçer. Ancak bunlar Musa peygamberin kıssası içinde, firavunla birliktedir. Haman'ın geçtiği ayetlerde bir Haman kıssasından söz edilemez. Çünkü ayetler, böyle bir muhtevaya sahip değildir. Firavun kelimesi, bir kişi ismi değil eski Mısır krallarının unvanıdır.

Bu üç kişiden konumuzu ilgilendiren, Karun'dur. İlgili ayetlere baktığımızda Karun hakkında şu bilgileri görürüz: O, Hz. Musa'nın halkındandır. Onlara haksızlık etmiştir. Kendisine fevkalade bir zenginlik verilmiştir. Bunun sonucunda o, şımarmış da şımarmıştır. Halk, kendisine şımarmamasını söylemiş, bunun gerekçesini de Allah'ın şımaranları sevmemesi olarak açıklamıştır. Halk Karun'dan iki şeyi yapmasını, iki şeyden de uzak durmasını istemiştir. Bunlar, şunlardır: "Allah'ın sana verdiklerinde ahiret yurdunu kazanmaya bak, bunu yaparken bu dünyada sana düşen payı da unutma, Allah'ın sana yaptığı gibi sen de insanlara iyilikte bulun, yeryüzünde bozgunculuk yapma." Halkın Karun'a söylediği bu sözler, vahye müstenit sözlerdir. Karun'a dünya ile ahiret arasında bir denge kurmasını, dünyayı ahireti elde etmek için bir vesile olarak görmesini söylemişlerdir. "İyilik yap" sözünden, "ekonomik imkân ve varlığını paylaş" manası anlaşılmalıdır. Çünkü Karun gibi zenginliğine sınır biçilemeyen birinin yapacağı iyilik, elbette elindekini, küpündekini, sandığındaki muhtaçlarla paylaşmaktır. "İyilik

yap" ifadesi, aslında "kötülük yapma" anlamını da içermektedir. Ancak ayette "iyilik yap" emrinden sonra "yeryüzünde bozgunculuk çıkarma" denmesi, bütün varlığıyla iyiliğe yönelmesine ve yine bütün varlığıyla kötülük yapmaktan uzak durmasına işarettir. Karun, kendisine mülkün sahibi ve mülkü veren hatırlatıldığında küstahça bunun kendisine sahip olduğu bir bilgi yani kabiliyetten dolayı verildiğini ileri sürmüştür. Halkının karşısına şatafatlı bir şekilde çıkınca dünya hayatını, dünyanın geçici imkânlarını arzulayanlar, Karun'a verilenlerin kendilerine de verilmesini istemişlerdir. Kendilerine ilim verilenler ise dünyayı arzulayanları kınamışlar, iman edip güzel işler yapanlara Allah'ın vereceği şeyin daha iyi olduğunu, buna ancak sabredenlerin ulaşabileceğini söylemişlerdir. Allah Karun'u ve ülkesini yerin dibine geçirmiş, hiç kimse, hiçbir şey onu kurtaramamıştır. Dün Karun'un yerinde olmayı arzu edenler, onun nasıl helak olduğunu gördüklerinde yanlış yaptıklarını anlamışlardır.

Karun'un hayata bakışını, Hz. Musa ile olan ilişkisini, surenin sonunda yer alan bu kıssanın surenin bütününde anlatılan kıssayla bağlantısını anlayabilmek için bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Bilindiği gibi kıssaların Kur'an-ı Kerim'de yer almasının temel sebeplerinden biri, Peygamber Efendimize ve ashabına manevi, psikolojik destek sağlamaktır. Özellikle risaletin Mekke dönemi, oldukça sıkıntılı geçmiştir. Müslümanların maddi ve manevi baskıların, iktisadî ve sosyal boykotların, fiziksel işkencelerin üstesinden gelebilmeleri, maneviyatlarının, psikolojilerinin, motivasyonlarının güçlü olmasına bağlıydı. Farklı zamanlarda, değişik biçim ve içeriklerde nazil olan kıssaları muhtevi sureler, onlara büyük direnç sağlıyordu.

Mekke'de o kadar zengin ve güçlü insan varken öksüz ve yetim birine peygamberlik verilmesi, şehrin siyasetini, iktisadî gücünü elinde bulunduranlar isyana sevk etmişti. Onlara göre ekonomik olarak güçlü olan, peygamber olmalıydı. Onlara siyasî, iktisadî, askerî gücü veren Allah, peygamberliği de yine onlara vermeliydi. (Örnek olarak Sebe', 35; Zuhruf, 31; Müddessir, 11 ayetlerine ve bunların tefsirlerine bakılabilir.)

Bir peygamberin getirdiği mesaja karşı çıkanlar, sahip oldukları güçleri o mesajla kaybedecek olanlardır. Karun kıssasını daha iyi anlayabilmek için surenin 57. ayet-i kerimesine bakmak gerekmektedir. Ayetin baş tarafının meali şöyledir: "Biz seninle beraber doğru yola gelirsek, yurdumuzdan kovulup atılırız." Ayetin muhatabı olan müşrikler, bu sözleriyle güç kaybına uğrayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu güç kaybı beşerî, coğrafî, iktisadî ve siyasî güç kaybıdır. Bu ayette ve sonrasında anlatılanlar, Karun kıssasıyla zirveye varmıştır. Karun o kadar güçlüydü ki, herkes onun gibi olmak, onun yerinde olmak istiyordu. Bir insanın dünyada elde edebileceği her şeyi elde etmişti o. Dünyevî olan ne varsa, ondaydı. Para, zenginlik, ekonomik güç her şeyi alıyor, her şeyi satıyordu. İktisadî kuvvet her değeri, her anlamı silip atmıştı. Din, ahlak, hukuk, vicdan her ne varsa manasızdı artık.

Karun kıssası işte bu zihniyete, bu anlayışa sert, köklü ve kalıcı bir cevaptır. Haksızlık, zulüm, sömürü, zevk ve safa üzerine inşa edilen bir hayat, bir gün elbette yıkılacaktır.

Yazımızı, Kasas suresinin 60. ayet-i kerimesinin mealiyle nihayete erdirelim: "Size verilen her şey dünya hayatının bir geçimliği ve süsüdür. Allah katında olan ise, daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?"

Bir peygamberin getirdiği mesaja karşı çıkanlar, sahip oldukları güçleri o mesajla kaybedecek olanlardır. Karun kıssasını daha iyi anlayabilmek için surenin 57. ayet-i kerimesine bakmak gerekmektedir.

Müslüman Mahallesindeki Salyangozcular

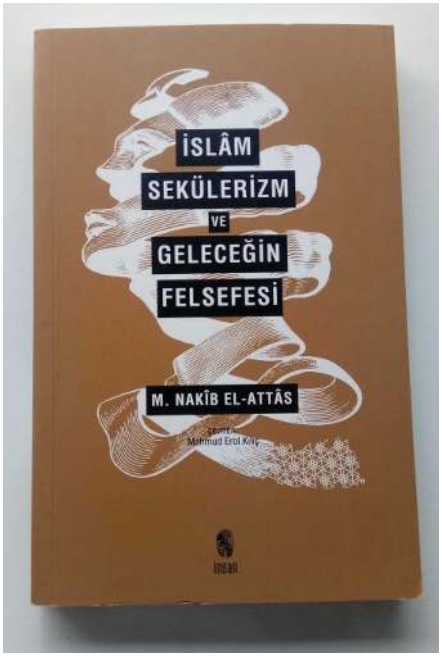
Mülayim Sadık KUL

Sekülerizm ve Laiklik Osmanlı sonrası kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temel dinamiklerinden biri olmuştur. Modernizmin Osmanlı aydınları ve uleması arasında tartışılmaya başladığı tarih ise çok daha eskidir. Tanzimatla başlayan yenilikler aslında bir yönüyle devletin din ve dini kurumlarla ilişkisinin yeniden dizayn edilmesi ile yakından alakalıdır. Bu bağlamda sekülerizm modern Avrupa devlet modelinin ve demokrasisinin en temel unsurlarından biri olarak algılanmıştır.

Sekülerizmin Avrupa'da bir devlet ve yönetim modeli olarak yaygınlaşması bir taraftan kilise ve modern devlet çekişmesinin diğer taraftan bu anlamda aydınlanmanın bir sonucu olarak da görülebilir. Egemenlik hakkının kimde olması gerektiği bu sürecin en temel sorusudur. Kilise, Ortaçağ boyunca elde ettiği egemenlik hakkından vazgeçmek istemezken yeni gelişen dünya ve onun çocuğu modern devlet artık buna müsaade etmemektedir.

Osmanlı ve İslam alemi açısından ise mesele kimin yönetimde olması gerektiğinden daha ziyade din, devlet yönetiminde temel referans noktası ve belirleyici olma özelliğini sürdürecek mi, yoksa Batı'nın kendi tecrübesiyle dini, kiliseye hapsettiği gibi devlet yönetiminde artık egemenlik mutlak manada halkın ya da halkı temsil eden parlamentonun mu olacağı sorusuydu. Din artık insanların vicdanlarına ve özel hayatlarına hitap edebilecek ama siyaset ve kamusal alana asla müdahale etmeyecek miydi?

Türkiye'nin modernleşmesi ve sekülerleşmesi üzerine ciddi bir külliyat oluştu. Dolayısıyla biz bu yazımızda ne kelimenin tarihi ve etimolojik anlamına ne de bu anlamda ileri sürülen onlarca farklı yaklaşıma işaret etmek istiyoruz.

Kısaca ifade etmek gerekirse bu tartışmaların iki temel nirengi noktasından bahsedebiliriz. Kimilerine göre demokrasi gibi seküler devlet yapısı da aslında İslam'ın temel ilkelerine uygundu ve hatta tarihte bunun çok bariz örnekleri de vardı. Özellikle Türklerin devlet yönetiminde sadece İslam hukukuna değil kendi törelerine de başvurdukları söz konusudur.

Diğer görüşe göre de İslam, bu anlamda hayatın her alanına müdahil bir hayat nizamıdır. Bu anlayışa göre de dini siyasetten ya da herhangi bir dünyevi meseleden tamamen soyutlamak dinin tabiatına ve geliş gayesine terstir. Yeri geldiğinde namazı kıldıran, yeri geldiğinde de ordusunun önünde cihada çıkan Peygamber Efendimiz de bu anlamda en güzel örnekti. İslamcı diye nitelendirdiğimiz Müslüman düşünürlerin ürettikleri fikirler göz önüne getirildiğinde tartışmanın daha çok bu iki yaklaşım çerçevesinde cereyan ettiğini kabaca söyleyebiliriz.

Bu konunun hem dini açıdan hem de siyasi bir olgu olarak ele alındığı toprakları, İstanbul, Kahire ve Delhi üçgeninde düşünebiliriz. Bu şehirler aynı zamanda İslam'da modernleşme konusu ele alındığında referans kabul edilen merkezlerdir.

Suriyeli Hristiyan gazeteci Farah Anton'la Muhammed Abduh arasında geçen uzun tartışmanın en can alıcı iddialarından birisi de Müslümanların geri kalmışlığını İslam'da sekülerizmin olmayışına bağlamasıdır. Osmanlı son döneminin en önemli kelamcılarından biri olan Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi de bu tartışmaya kırk yıl sonra karışarak konuyu İslam ilahiyatı açısından enine boyuna yeniden tartışmıştır.

Dolayısıyla Farah Anton'nun diline doladığı gibi İslam hakkında ileri sürülen iddiaların başında din-bilim ve din-devlet ilişkisi gelmektedir. Meşhur oryantalist Ernest Renan'ın 1883 yılında "İslam ve Bilim" başlıklı konferansta ortaya koyduğu iddialarla başlayan tartışmanın bugüne kadar geldiği ortadadır. Osmanlı döneminde Namık Kemal başta olmak üzere pek çok Müslüman düşünür bu iddialara cevap vermiştir.

Sekülerizm konusunda mutlaka okunması gerekenler listesine tavsiyem yüzyılımızın önemli mütefekkirlerinden M. Nakib El-Attas'ın İslam Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi adlı eseridir.

Yazımızın bundan sonraki kısmında Sekülerizmin doğduğu topraklarda nasıl uygulandığı hakkında farklı modellere işaret etmek istiyorum. Tarih boyunca kilise ve devlet ilişkisi büyük ölçüde güçlü olanın diğerine siyasi olarak egemenliği ve tahakkümü şeklinde gerçekleştiğini biliyoruz. Kilise ile devlet arasındaki ilişkinin son şeklini aldığı XX. yüzyılda artık kilise, modern devletin dışında bir kurumdur. Teoride böyle ifade edilmekle birlikte devlet ve kilise ilişkisinin farklı coğrafyalarda farklı uygulandığı da sır değildir.

ABD, İngiltere, Hollanda, Avusturya, Almanya ve Fransa gibi demokrasilerde din-siyaset ilişkisinin

Türkiye'nin modernleşmesi ve sekülerleşmesi üzerine ciddi bir külliyat oluştu. Dolayısıyla biz bu yazımızda ne kelimenin tarihi ve etimolojik anlamına ne de bu anlamda ileri sürülen onlarca farklı yaklaşıma işaret etmek istiyoruz.

Suriyeli Hristiyan gazeteci Farah Anton'la Muhammed Abduh arasında geçen uzun tartışmanın en can alıcı iddialarından birisi de Müslümanların geri kalmışlığını İslam'da sekülerizmin olmayışına bağlamasıdır.

en temel özelliğinin din özgürlüğü prensibi olduğunu özellikle vurgulamak gerekir. Fransa, İsviçre ve Amerika gibi ülkelerde devlet ve din arasında seküler anlayışa uygun tarzda net bir ayrım varsa da İspanya, Portekiz, İtalya, İrlanda gibi ülkelerde Hristiyanlık, bugün de devletin resmi dini konumundadır. Ülkemizde Batı hakkında konuşulurken genellikle bu farklı uygulamalar göz ardı edilerek sanki yeknesak din karşıtı bir Sekülerizm anlayışından bahsedilmesi üzerinde ayrıca durulması gereken bir konudur.

Bizim beş farklı model olarak ele aldığımız devlet-kilise ilişkisini Recep Şentürk Hocam üç model üzerinden kategorize eder: Amerika ve Fransa'da uygulanma alanı bulan kilise ile devlet ayrımının titizlikle korunduğu tam seküler sistem. İngiltere örneğinde uygulanan resmî kilise modeli ve Hollanda'nın uyguladığı çoğulcu sistem örneği. Konu bağlamında bizim örnek aldığımız uygulamalar: Vatikan, Fransa, İngiltere, Almanya ve Amerika modelleridir.

Vatikan Modeli: İtalyan devleti içerisinde tamamen özerk ve müstakil bir statüye sahip olan Vatikan, aynı zamanda siyasi gücü temsil eden bir devlettir. Vatikan modelinde dinî ve siyasi güç, tek bir elde toplanarak otorite olarak Papa'nın şahsında temsil edilmektedir.

Fransız Modeli: Aslında Kilise-devlet ilişkisinin en seküler uygulaması, aydınlanmanın anavatanı Fransa'dır. Din, özel alana aittir ve kamusal alana hiçbir şekilde müdahale etmesi hoş görülemez. Günümüzdeki İslam karşıtı uygulamaların Fransa'da her gün artması da yine bu anlayışın bir göstergesidir.

İngiliz Modeli: Anglikan Kilisesi'nin Roma-Katolik Kilisesi'nden kopması sonrasında İngiltere'ye has farklı yeni bir devlet-kilise ilişkisi ortaya çıkmıştır. Kral VIII. Henry tarafından kurulan Anglikan Kilisesi, bugün de bir devlet kilisesidir. Anglikan Kilisesi ile Vatikan, dinî ve siyasi otoritenin tek elde toplanması açısından birbirine benzer. Ancak Katolik, Protestan ve Ortodoksların liderleri din adamları iken, kuruluşundan bugüne kadar Anglikan Kilisesi liderinin bir kral/kraliçe olma niteliğini korumaktadır.

İngiltere örneğinde din hürriyetinin Fransa ve Almanya örneğinden daha başarılı olduğu özellikle de Müslümanlar açısından söylenebilir. Bu yumuşak siyasetin İngiltere'nin emperyal tecrübesine dayandığı iddiası kısmen doğrudur. Fransa'nın da İslam coğrafyalarında yüzyıllar süren sömürge tecrübesine rağmen farklı bir yol izlediği ortadadır.

Alman Modeli: Bu ilişkinin kökleri, Otuz Yıl Savaşları'na kadar götürebilse de asıl itibarıyla 1919 yılında Weimar Cumhuriyeti (Weimarer Republik) tarafından oluşturulan hukuki temeller üzerine bina edilmiştir. Annemarie Schimmel'in tespitine göre, kilise hayatına dair tüm hukuk ve kanunlar, 1918 senesinden beri geçerli olan Codex Iuris Canonici'de tespit edilmiştir. Bu model bir kontrolden ziyade anlaşmaya dayalı bir ortaklık ilişkisidir. Kilise ve siyaset birlikte yetki alanlarını belirleyerek bu alanlarda serbestçe hareket edebilmektedir. Bu anlayış gereği Alman anayasası herhangi bir din veya kiliseye referansta bulunmaz. Buna rağmen din özgürlüğü anayasal bir haktır ve resmî dinî cemaat statüsü kazanan her dinî grup devletin kiliselere tanıdığı bu haklardan aynı şekilde faydalanabilmektedir. Müslüman topluluğu da anayasal bir hak olan din özgürlüğü üzerinden kendi haklarını elde etme gayreti içerisindedir.

Amerikan Modeli: Amerikan din-devlet ilişkisinde diğer ülkelerden farklı bir uygulama söz konusudur. Bir taraftan Fransız modeli

gibi siyaset ve kamusal alan dinî kurumların nüfuz edebilecekleri bir alan olmaktan hukuken korunmuşken diğer taraftan dinî sembol ve davranışlar kamusal alanda yaygın olabilmektedir. Amerika başkanı kendi kutsalları olan İncil üzerine yemin ederek göreve başlar ve bu hiçbir şekilde ne basın tarafından ne de devlet erki tarafından problem edilmez. Konunun uzmanlarından R. Bellah, Amerika örneğindeki bu farklılığı "sivil din" tabiriyle kavramsallaştırır. Sivil dinin ne olup olmadığı konusu sekülerizm kavramı bağlamında önemli olmakla birlikte bu yazının sınırlarını aşmaktadır.

Bu modeller başka örneklerle de hem zenginleştirilebilir hem de eleştirilebilir. Bizim söylemek istediğimiz sekülerizmin hem teoride hem de uygulamada birbirinden çok farklı modellere sahip olabildiğidir. Ne Alman ne de Amerikan modelinde devletin dine tahakkümü söz konusudur. Hollanda modelinde ise devlet tüm dinlere ve anlayışlara anayasal olarak aynı mesafedir. İngiltere ve Vatikan modeli ise Batı'nın tam ortasında birinde devletin kiliseye diğerinde ise kilisenin devlete tahakküm ettiği farklı bir uygulamadır. Bundan da hiç kimse ne modernlik adına ne de sekülerizm adına endişe duymamaktadır.

Türkiye ve İslam coğrafyaları söz konusu olduğunda ise neredeyse bütün siyasal ve sosyal problemler, din ve dindarlar üzerinden ele alınır ve bunun faturası da maalesef onlara kesilir. Belki yüzyıldır bu faturanın kendilerine kesildiği din ve dindarların ne siyaset adına ne de kamusal alanla alakalı bir tasarrufları olmamasına rağmen bu durum değişmez. Oysaki Batı'nın en gelişmiş örnek ülkelerinden Almanya'da en büyük siyasi parti Hristiyan Demokrat Birliği'dir ve yıllarca bu ülkeyi yönetmiş olması bu ülkenin ne gelişmişliğine ne de çağdaşlığına bir halel getirmez. Bunun yanında

devlet kendi sosyal hizmetlerinin ve eğitim faaliyetlerinin çoğunu kilise üzerinden gerçekleştirir. Sosyal hizmetlerle alakalı en büyük işveren kiliselerdir. Bizde cemaatlerin varlığı tartışıladursun Katolik ve Protestan kiliselerine bağlı hizmet veren kuruluşlar -kilise etrafında yapılan tüm olumsuz tartışmalara rağmen- artarak devam etmektedir.

Mustafa Sabri Efendi de Farah Anton'un iddiasına cevap verirken geri kalmışlığın sebebinin asla din-devlet ilişkisi kaynaklı olmadığının altını çizer. Müslümanların tarihte ne şahsi ne toplumsal ne de yönetim olarak dindarlıkları bilim alanında çığır açmalarına engel olmamıştır. Yüzyılımızın belki de en büyük bilim adamlarından biri olan Fuat Sezgin Hoca tüm Dünya'ya bu tarihi gerçeği yaptığı ölümsüz çalışmalarla ispatlamıştır.

Ernest Renan ve Farah Anton'ların İslam hakkında ileri sürdükleri iddiaların doğru olmadığını sadece Fuat Sezgin Hoca değil pek çok Batılı bilim adamı da ortaya koymuştur. Buna rağmen bizde ve İslam coğrafyalarında bu bağlamda yapılan tartışmalar esef verici sığlıktadır.

Fuat Sezgin Hoca yaptığı çalışmalarla dünyanın adını dahi bilmediği 13 yeni ilim dalını Müslümanların yazdığı eserlere dayanarak ortaya çıkardığını söylemektedir. Müslümanların her şeyden önce kendi tarihlerini, din ve medeniyet olarak insanlığa ne kattıklarını öğrenmeleri şarttır. Müslümanların kendi kimliklerini yeniden inşa edebilmeleri için maziyi bilmeleri gerekmektedir. Bize giydirilen deli gömleğini üzerimizden çıkarıp bir ömür diriliş muştusunu kanıyla ve kalemiyle yazmış olanların hatıralarını yaşatmak da ancak bu bilinçle mümkündür.

Peygamber Efendimizin mevlidini idrak ettiğimiz bu kutlu günlerde eğer Allah'a ve Peygamber'e olan sevgimizde samimiysek bunun göstergesi olarak Nebevî sorumluluğu yeniden kuşanma zamanıdır. Ebedi saadetin dünyanın imarından geçtiğini, alemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz'in izinde tüm insanlığa yeniden gösterebilmek için vira Bismillah.

Hollanda'da Kilise-Devlet Ayrılığı

Fatih OKUMUŞ

Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fak.

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde uzak bir beldede ahali zaman zaman köy evinde toplanıp hep birlikte yemek yermiş. Yemekte kimin nereye oturacağına, sofraya hangi renk örtüler serileceğine, çatalın hangi elle tutulacağına, yemekten önce mi sonra mı dua edileceğine hasılı enikten cücüğe her şeye karar veren bir gelin bacı varmış bu köyde. Köylü başı sıkıştığında akıl danışmaya, aralarında anlaşmazlık çıktı mı çözmeye de gelin bacıya koşarlarmış. Gel zaman git zaman köyde nüfus çoğalmış, başka köylere, şehirlere, başka ülkelere gidenler, gidip geri dönenler de olmuş. Köyün akıl danesi gelin bacı da artık yaşlanmış, kocakarı olmuş. Yeni nesil, eskiler gibi her şeyi gelin bacıya sormuyor, kitaptan gazeteden okuyor, radyodan dinliyormuş.

Bir kış günü yine ahali toplanmış yemek yerken, her şeye müdahil olan buyurgan kocakarıya artık bir ders vermenin zamanı geldiğine karar veren köylüler gelin bacıyı kapı dışarı etmişler. Onlar içeride ateşin başında yiyip içe dursunlar kocakarı dışarıda üşümüş durmuş. Hava da pek soğukmuş.

Gelin bacının dışarıda üşüdüğünü, köyün bir ferdi ve komşuları olarak onun da bu sofrada herkes kadar hakkı olduğunu söylemiş biri. Bir başkası da "evet" demiş, "elbette kocakarının da herkes kadar bu sofrada hakkı var. Biz de tam olarak bu nedenle onu kapı dışarı ettik. O herkesten daha fazla güç istiyor ve kullanıyor."

Uzun lafın kısası, köylü kendi aralarındaki müzakereler sonunda, eski gelin bacı yeni kocakarının sıradan bir komşu olarak, herkes kadar hak sahibi olmak üzere sofraya ve ateşin başına yeniden davet edilmesine karar vermişler. Kapıda saatlerce bekleyip üşüyen ve acıkan anne de bu densizliği sineye çekerek, evlatlarının sofrasına dönmeyi kabul etmiş. Bundan sonra önüne konanı yemiş, sorulana cevap vermiş. Ne sofranın düzenine karışmış ne de kimin nasıl dua edeceğini dikte etmiş. Zaten dua etmek isteyenler yemekten önce gelin bacının etrafına kümelenip onun kendi kendine ettiği duaya âmin derlermiş.

Kıssa burada sona erdi. Şimdi bu kıssadan alacağımız hisselerle Hollanda özeline vurgu yaparak Avrupa ve Kuzey Amerika'da sekülerleşme ve post-sekülerleşme sürecine kuş bakışı göz atacağız. Hollanda'nın süreçleri Batı'nın hikâyesinden bağımsız olmadığından, onun bir parçası bulunduğundan kameramızı geniş açı kullanmamız icap etti.

Kıssamızdaki gelin bacı din veya kilisedir. Gelin bacıyı sofradan, ateşin başından yani kamusal alandan uzaklaştırma 1880'lerde ortaya çıkan 1960'lardan itibaren ivme kazanan sekülerleşme sürecinin temsilidir. Kocakarının sofraya yeniden davet edilmesi ise 1990'lardan itibaren izini sürebildiğimiz post-seküler süreci ifade eder.

Hollanda'da sekülerlik veya laiklik değil doğrudan doğruya "kilise-devlet ayrılığı" (scheiding kerk en staat) terimi tercih edilmektedir. Böylece Türkiye gibi ülkelerde uzun on yıllar boyunca tartışma konusu olan laikliğin tanımı gibi sorunlar en baştan bertaraf edilmiş olmaktadır. Son 400 yıldır Hollanda (Nederland) diye isimlendirdiğimiz bölge milattan sonra X. yüzyıldan itibaren Hristiyanlaşmış, Protestan-Calvinist baskın gruplar tarafından yönetilmiş, ekonomisi ticarete, daha ziyade deniz ticaretine, buna bağlı olarak kolonyalizme dayalı bir ülkedir.

Ülkede 1960'lara kadar yüzde 65 Protestan, yüzde 35 Katolik nüfus, adeta birbirinden tamamen ayrı, separe yaşamaktaydı. Protestanların ve Katoliklerin, bilahare sosyalist ve liberallerin kendi okulları, gazeteleri, hastaneleri ve üniversiteleri vardı. Bu ayrışma "verzuiling" kavramıyla ifade edildi.

Hollandaca 'zuil' (sütun) kelimesinden türetilen 'verzuiling' kavramının İngilizce karşılığı 'pillarisation'; Fransızcası 'pilarisation'. Hollanda ve Belçika'da çok kültürlü bir arada yaşama modeli olarak XIX. yüzyılın sonunda kemikleşmiş bir tür mutabakat. Farklı "sütun"lara mensup topluluklar ayrı okullara gidiyor, ayrı mabetlerde ibadet ediyor, yalnızca kendi gazetelerine abone oluyorlardı. Farklı sütunlar arasında evlilik nadirattandı. (Twee geloven op en kussen, daar slaapt de duiver tussen = Bir yastıkta iki iman, arada uyur şeytan) o dönemin anlayışını özetleyen bir atasözü… 1960'lardan itibaren bu katı sınıflaşma çözüldü. Bu süreç de "ontzuiling" (dağılma) olarak isimlendirildi.

Her ne kadar, eskisi kadar kesin sınırlara ve keskin tanımlamalara sahip olmasa da günümüzde Belçika'da 6, Hollanda'da 4 'sütun' bulunuyor. Hollanda'dakiler: Protestan, Katolik, Sosyalist ve Genel-liberal. Toplumun bu dört sütun üzerinde yükseldiği düşünülüyor. Uygulamada da her sütun kendi yayın organlarına, okullarına, üniversitelerine, partilerine, meslek örgütlerine, hastanelerine sahip. Elbette artık herkes bir başka sütuna ait gazeteyi okuyabiliyor, televizyon kanalını seyredebiliyor veya başka sütundan birilerinin açtığı okula çocuğunu gönderebiliyor.

Bu gelenek ve alışkanlığı esas alan Hollanda, aydın ve politikacılarından önemli bir bölümü, rejimin sıhhati ve toplumsal huzur açısından, Müslümanların da kendi sütunlarını oluşturmaları gerektiğini düşünüyor.

Bugün Hollanda nüfusunun yüzde 20 kadarı kendisini Protestan, bir o kadar Katolik, yüzde 5 kadarı da Müslüman olarak tanımlıyor. Bazı istatistiklere göre bu oranlar çok daha düşüktür. Kiliseden uzaklaşma (onkerkelijkheid) kavramıyla özetlenen olgu esasında kurumsal dinden ayrışmayı gösterir. Kilisesizleşen kitlenin içinde kendini ateist diye tanımlayanlar olduğu gibi spiritüel arayışta olan birçok birey de bulunmaktadır. Bize göre Hollanda'da "ateistim" diyen bir kimse kelime-i tevhidin ilk bölümünü söylemiş bulunmaktadır: "La ilahe…"

Avrupa'da Sekülerleşme ve Ötesi

Avrupa orta çağı boyunca kilise sadece dini değil, ekonomik ve politik gücü de büyük ölçüde elinde tutuyordu. Yüzlerce yıl kilisenin tahakkümü altında yaşayan ve Kant'ın tabiriyle "aklını kullanmaya cesaret edemeyen" insanlar 17. yüzyıldan itibaren uyanmaya başladı. "Aydınlanma" 18. yüzyılda devam etti ve nihayet 19. yüzyılda akıl ve bilim öylesine kutsanmaya başlandı ki, adeta dinin devri bir daha açılmamak üzere kapanmıştı. Yüzlerce yıl boyunca kiliseye kurbanlar veren özgürlük savaşçıları bu kez kiliseyi kurban etmekten çekinmeyecekti.

Özgürlük hareketi "Tanrı'dan özgürlük" istikametinde gelişti ve çağdaş Prometeuslardan biri Nietzsche "Tanrı'nın öldüğünü" deklare etti. Aydınlanmacılar Avrupa merkezli bir dünya tasavvur ettiler. Yeni bir kilise gibi tasarladıkları "akıl ve bilim"in Avrupa'dan başlayarak tüm dünyaya özgürlük getireceğine ve gelecek yüzyıllarda dinin toplumda yerinin kalmayacağına inandılar.

Fransız laikliği jakobendi, yani halka rağmen halk için anlayışına dayanıyordu ve bu yüzden din özgürlüğü "inanmama, dinden çıkma özgürlüğü" olarak tanımlanıyordu. Kutsallara küfür edebilmek, peygamberlerle alay eden karikatürler çizip yayınlayabilmek bu yüzden ifade özgürlüğü kapsamında değerlendiriliyordu.

Laikliğin (laïcité) engizisyon mahkemelerinden biri sayılabilecek ünlü "Stasi Commission" 2004 yılında görünür dini sembol ve giysilerin kamu okullarında yasaklanmasına karar verdi. Komisyon üyelerinden sosyal bilimci Alain Touraine dini (İslami) aşırıcılığın ve şiddetin yükselişini durdurmak için bu yasanın zorunlu olduğunu yazarken bir başka üye siyaset bilimci Patrick

Weil ise yasağı niçin desteklediğini şöyle izah etti:

"Başörtüsü takmak istemeyen Müslüman kızları sosyal baskıdan korumamız, bunun ahlaki bir vazife olmadığını göstermemiz ve böylece en geniş manasıyla Fransız laikliğini cazip kılmamız gerekiyordu."

Touraine'nin öğrencisi sosyolog Nilüfer Göle ise laikliğin başlangıçta Fransa'dan Türkiye'ye ithal edildiğini, ama artık kamu okullarında başörtüsü yasağı kararıyla Fransa'nın Türkiye'den laiklik ithal etmeye başladığını söyleyecekti. Boynuz kulağı geçmişti.

Hollanda'da bir dönem sosyal politika olarak benimsenen "çok kültürlülük" kavramını tenkit sadedinde sosyolog – gazeteci Paul Scheffer şu cümleyi kurmuştur: "Hollanda demokrasisi Müslümanların kilise-devlet ayrılığını veya Hollandalıların İslam dâhil dinleri kritik etme hakkını işlevsiz kılmasını tolere etmemelidir."

Avrupa'da her ülkenin kendi tarihinden getirdiği, birbirinden farklı sorunlar ve çözümler bulunmakla birlikte genel olarak Hristiyanlık ve Yahudilik, üzerinde geniş bir uzlaşmanın vaki olduğu sınırlarına çekilmiş bulunuyor. Halihazırda Avrupa'da sekülerlik, kilise-devlet ayrılığı veya laiklik açısından endişeye mahal teşkil eden yegâne mesele İslam'ın gittikçe görünür hale gelmesi ve kökleşmesinden ibarettir. Köln'de caminin, Paris'te başörtüsünün, birçok yerde Arap ve Müslüman isimlerinin toplumsal münazaa ve bazen münakaşa mevzuu olmasının sebebi İslam'ın görünürlüğünün artmasıdır.

Avrupa'nın İslam'dan ve Müslümanlardan beklentisini din filozofu John Hick 2007'de İngiltere Birmingham'daki bir konferansta kibarca izah etmişti. Yarım saatlik konuşmasının ilk bölümünde Hristiyanlığın ve Yahudiliğin nasıl reforma uğradığını ve sekülerleştiğini özetlemiş, ikinci 15 dakikada ise aynı şekilde İslam'ın da "reformunu tamamlayarak sekülerleşmesi gerektiği" tezini savunmuştur. Buna mukabil konuşmasını tamamladığında söz alarak "Kur'an-ı Kerim'e göre dinde reform olabileceğini, bunu peygamberlerin yaptığını, son peygamberle birlikte dinin tamamlandığını" ifade etmiştik.

Hollandalı İslam karşıtı politikacı Geert Wilders da "Müslümanlar Kur'an'ın yarısını yırtıp atsınlar" veya "Muhammed bugün yaşasa ve vize başvurusu yapsa reddederdim" derken aynı manayı daha anlaşılır bir üslupla söylemiş olmuyor muydu aslında?

Öte yandan Avrupa'da kilise-devlet ayrılığı prensibinin negatif uygulandığını, pozitif uygulamanın da mümkün olduğunu savunan yaklaşımlara da rastlanıyor. Hollanda'da devlet tarafından desteklenen dini okulları buna örnek gösterebiliriz. Protestan, Katolik, Yahudi, Müslüman veya başka din mensubu vatandaşlar bir mahallede, bir okul dolusu çocuk bulabileceklerini ispat edebilirlerse belediye onlara bir okul tahsis ediyor ve bu okulun, din dersi öğretmeninin maaşı hariç, bütün masrafları aynen laik okullar gibi devlet tarafından karşılanıyor. Mesela Müslümanlar bu okulda genel müfredatın yanı sıra din eğitimi verebiliyor ve okulda dini kurallara dayalı uygulamalar yapabiliyor. Hollanda'da ilk İslam Okulu 1987'de açıldı. Halihazırda ülkede 54 İslam okulu bulunuyor.

Son yıllarda Hollanda'da pozitif sekülerizm veya aktif din özgürlüğü yaklaşımı çerçevesinde devlet okullarında, yani laik okullarda okuyan öğrencilerin de arzu ettikleri takdirde din eğitimi almasına fırsat tanındı ve bütçe ayrıldı. Bu durumda bir mahallede bir okul dolusu çocuk yoksa ve fakat okulda mesela 6 öğrenci dilekçe verirse İslam dini dersi açılabiliyor, devlet bu öğretmenleri yetiştirecek kurumlar açabiliyor ve öğretmen maaşlarını verebiliyor.

Belçika ise laiklik prensibi bakımından çok daha ilginç bir uygulamaya imza atıyor. İslam'ı resmi din olarak tanımış olan ülke, talep etmeleri halinde her caminin imamının maaşını ödemeyi taahhüt ediyor. 2005 yılında Hollanda'da katıldığım bir konferansta bir Belçikalı profesör bu konuda yöneltilen eleştirileri şöyle cevaplamıştı: "İmamın maaşını biz ödemezsek Rabıta öder, biz meseleye böyle bakıyoruz!"

Bütün bu örnekler ve birbiriyle çatışan görüşler yeknesak bir Avrupa sekülerliğinden söz edilemeyeceğini, özellikle İslam söz konusu olduğunda sürecin çok daha karmaşık hale geldiğini gösteriyor. Şimdi biraz da Atlantik'in öte yakasına göz atalım.

Amerika'da Din Özgürlüğü

Amerikan dolarının üstünde "In God we trust" yazar, "Tanrı'ya güveniriz/ itimat ve tevekkül ederiz!" Bu yazı aynı zamanda ülkenin dinle ilişkisinde kompleksleri olmadığının bir göstergesidir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Avrupa'nın dine karşı takındığı "yoğurdu üfleyerek yeme" tavrının aksine dini köprü, göçmenlerin tutunabileceği bir dal, gençleri suçtan koruyan bir sosyal kontrol mekanizması, insanların iş ve eş bulmasını sağlayan bir dayanışma örüntüsü olarak görme eğilimindedir.[1]

Birleşik Devletler'deki devletin din karşısındaki tarafsızlığı ve din özgürlüğünü içselleştiren tutumu, ülkenin kuruluşuna kadar dayandırılabilir. ABD'nin üçüncü başkanı (1801-1809) Thomas Jefferson (ö. 1826) henüz öğrenciliği sırasında Kur'an-ı Kerim'in İngilizce bir tercümesini okumuştu. Jefferson'ın notlar düşerek okuduğu iki ciltlik bu Kur'an tercümesi halen Kongre Kütüphanesi'nin Jefferson'un adını

taşıyan binasının ikinci katındaki nadir eserler ve özel koleksiyonlar bölümünde muhafaza edilmektedir.

Jefferson'un Kur'an'ı Amerikan-İslam ilişkileri bakımından sembolik ve tarihi bir önem taşıyor. 2007'de ilk Müslüman Kongre üyesi olarak Temsilciler Meclisi'ne seçilen Keith Maurice Ellison, bu Kur'an üzerine yemin ederek görevine başlamıştı. Bu hadise, İslam'ın gün geçtikçe daha çok gündeme geldiği Birleşik Devletler'de kamuoyunun ilgisini Jefferson'un Kur'an'ı üzerine yeniden çekti.

Columbia Universitesi'nden doktoralı (1989) Denise A. Spellberg, 2013'te yayımlanan Thomas Jefferson's Qur'an: Islam and the Founders başlığını taşıyan eserinde Birleşik Devletler'in kurucu babalarının İslam'a yaklaşımlarını, özellikle Thomas Jefferson ve arkadaşlarının gerçek din özgürlüğünü savunan tutumlarını incelemiştir.

Jefferson, doğal din anlayışına ve akla dayanarak dinî özgürlük ve çoğulculuğu savunan John Locke'un (ö. 1704) görüşlerinden etkilenmiştir. Locke, yeryüzü yargıçlarının, her biri yegâne hakikat olduğunu iddia eden dinler arasında hüküm veremeyeceğini, farzımuhal hüküm verseler bile vicdani bir konudaki hükmün güç kullanılarak kimseye dayatılamayacağını ve nihayet toplumda dinî çoğulculuğa izin vermenin tek bir dini dayatmaktan çok daha az rahatsızlığa yol açacağını ileri sürmüştür.

Thomas Jefferson'un kaleme aldığı Virginia Dini Özgürlüğü Uygulama Yasası "herkes, dini konulardaki fikirlerini icra etmek ve tartışma yoluyla ileri sürmekte özgür olacaktır" ifadesine yer vermektedir. ABD anayasasının birinci değişikliği (First Amendment) ile bu yasa dini özgürlükleri garanti altına alan temel metin olarak kabul edilmiştir ve halen yürürlüktedir.

Kutsalın Dönüşü

Avusturyalı bir göçmen olarak geldiği ABD'de din sosyolojisinde ekol haline gelen çalışmalara imza atan Peter Ludwig Berger (ö. 2017), II. Dünya Savaşı'nın akabinde aynen kimi Aydınlanma dönemi filozofları ve 19. yüzyıl ideologları gibi dinin insanlığın çocukluk dönemine ait bir kurum olduğunu, artık rüştünü ispat eden insanlığın zaman içinde yok olacağını savunmuştu. Berger'e göre din bir kriz yaşamaktaydı. Oysa Berger'in yakın çalışma arkadaşı Thomas Luckmann'a (ö. 2016) göre ise din yok olmamış, sadece "görünmez" olmuştu. Nihayet 1990'lı yıllara gelindiğinde Berger sekülerleşme tezini tadil ederek dinin değil, asıl sekülerliğin krize girdiğini yüksek sesle söyleyecek ve kehanetinin tutmadığını itiraf edecekti.

Sadece Berger değil, Alman filozof ve siyaset bilimci Jürgen Habermas ve Amerikan sosyolog José Casanova da doksanların başlarından itibaren artık yeni bir dönemin başladığını, sekülerliğin dönüştüğünü işaret ettiler. Habermas "post-seküler kamusal alan" üzerine yazmaya ve konuşmaya devam etti. Habermas post-seküler dönemi özetle "Hem dini hem de seküler mentalitelerin tamamlayıcı öğrenme sürecine açık olmaları" hali olarak teşhis ediyordu.

Laiklik Gözde, Laikçilik Demode

Casanova sekülerliğin 'sekülarist' ve 'sekülarist olmayan' iki biçimde yorumlandığını; ikinci yorumun gittikçe daha yaygın hale geldiğini tespit ediyor. Ona göre bütün dünyayı kuşatacak, bütün kültürleri kucaklayacak bir üst dil ancak seküler bir dil olabilir; çünkü sekülerlik bütün geleneklerin mevcudiyetini taahhüt eder ve korur. Bununla birlikte dine karşı geliştirilmiş Avrupaî reflekslerin bütün dünyadaki dindarlaşma trendiyle uyum içinde olmadığını, bir istisna olduğunu iddia eder. Yani Avrupalı birçok yazarın 'Amerikan istisnacılığı' diye nitelediği durumun; dünya ölçeğinde bakıldığında aslında bir Avrupa istisnacılığından ibaret olduğunu söyler. Bu yüzden sekülarist sekülerlik yorumlarına Avrupa'da rastlanır. Casanova Fransız modelinin ve ona bağlı olarak Türkiye'deki laikliğin sekülarist olduğunu belirtiyor. Türkiye için benzer bir kavramlaştırmayı sosyolog Nur Vergin de yapmıştı: 'Laikçilik'. Casanova da Türkiye'deki terminolojiye uyarlayarak tekrarlayacak olursak, günümüz dünyasında laikçi laikliğin gittikçe gözden düştüğünü laikçi olmayan laikliğin ise değer kazandığını düşünüyor.

Batı cephesinde olup biteni özetlemeye çalışalım. Kilisede tecessüm eden din, Avrupa orta çağında totaliter, akıl dışı ve otoriter bir tahakküm mekanizması kurmuştu. Aklını kullanmaya cesaret eden insanlar Tanrı adına konuşan kiliseye karşı çıktılar ve uzun bir mücadele sonunda onu mağlup ettiler. Galipler zafer sarhoşluğu içinde dinin bir daha asla tarih sahnesine dönemeyeceği vehmine kapıldılar. Aklın ve bilimin dinin yerine geçeceği ve dini yok edeceği sanılıyordu. Bu kehanet tutmadı ve din, özellikle de sekülerliğe direnmiş dini akımlar, güçlü bir şekilde geri döndü. Sosyal bilimciler, filozoflar, siyaset bilimciler artık "de-sekülarize" olmuş bu yeni dünyada dinin de sosyal ve politik bir aktör olarak geri dönüşünü kayıt altına aldılar. Artık din de kamusal alana dönebilirdi, ancak orta çağlardaki gibi Tanrı adına konuşup herkesi susturarak değil, temsil ettiği insanlar adına konuşan eşit bir aktör olarak. Sözün başında anlatılan kıssadan birkaç hisse budur efendim.

[1] Foner ve Alba, Immigrant Religion in the U.S. and Western Europe: Bridge or Barrier to Inclusion?, 2008.

Hayatı Dünyadan İbaret Görmek

Mucahid YILDIZ

İlk insan Hz. Âdem (a.s.)'ın yaratılışından sonra Allah (c.c.) bütün meleklere olduğu gibi İblis'e de secde etmesini emretti. Ancak o bu emre itaat etmedi ve makamından kovuldu. Bunun üzerine Cenabı Hak'tan mühlet isteyen İblis (şeytan), insanları Hak yoldan çıkarmak için kıyamete kadar mühlet istedi. İşte böylece şeytan ile insan arasındaki Hak-Batıl savaşı başlamış oldu. Bu savaşta şeytan o günden günümüze kadar türlü hile ve oyunlar tertip etmektedir. Fakat en hayırlı tuzağı (planı) kuran Allah-ü Teâlâ'dır.

Sekülerleşme de şeytanın insanı dinden uzaklaştırmak için kurduğu en kurnazca tuzaklardan birisidir. Ortaçağ Hristiyanlığının farkında bile olmadan din adına şeytana hizmet ettiği bir zamanda, insanlar türlü işkencelerden geçiriliyor, yakılarak katlediliyordu. Bu korkunç baskı ve zulüm karşısında maalesef Hristiyan dünyasındaki insanlar aklı selim ile hareket ederek İslam'ı seçmek yerine, yine şeytanın bir aldatmacası olan sekülerizmi tercih ettiler. Avrupa'nın çok az bir kısmının ise İslam'a yönelerek Allah'a teslim olma şerefine nail olduklarını tarihi bir hakikat olarak biliyoruz.

İnsan hayatını yalnızca dünyada yaşadığından ibaret görmenin adıdır sekülerleşme. Batıdaki tabirlerin hemen hepsinde olduğu gibi seküler kelimesinin aslı da latincedir ve dünyevi demektir. Sekülerizm dünya hayatını, dünyanın dışından gelen tüm kaidelerden beri tutmak isteyen ve yalnızca insan aklının ürettiği, ancak kalpteki akıl değil beyindeki aklın ürettiği prensiplerle hayatı yönlendirmeyi amaçlar.

Batılılar sekülerleşme ile laiklik arasında bir fark olduğunu ileri sürmektedirler. Zira sekülerleştiklerinde kiliseyi tamamen hayatlarından çıkarmadıklarından laiklikten farklı olduğunu düşünürler. Laiklik, hayatın hiçbir yerinde sembolik bile olsa dine yer vermemektir. Kendi ülkelerinde sekülerliğin hâkim olmasını isteyen batılılar, İslam aleminde laiklik istemektedirler. Çünkü kurdukları düzendeki adaletsizlikler karşısında kilise hiçbir varlık göstermediği gibi bu düzene ayak uydurmuştur. Bu adaletsizliğe karşı başkaldıran tek inanç sistemi İslam'dır.

Sekülerizmin ortaya çıkışı 17. yüzyılda başlamış, Fransız ihtilalinden sonra batı dünyasının neredeyse tamamına yerleşmiştir. Halkın görüşlerinin yönetime hâkim olduğu aldatmacasının adı demokrasidir. Aslında dinden sıyrılmak isteyen seküler anlayış, inanç temeli demokrasi, kutsal metni insan aklının uydurduğu kanunlardan oluşan anayasadan müteşekkil yeni bir din ortaya çıkardı. Tarihi gerçeklere baktığımızda yeryüzünün hiçbir yerinde bu yönetimlerin insanlara adalet ve huzur getirdiğini göremeyiz. Var diyene işte hodri meydan!

Konumuzla doğrudan alakası olmamakla birlikte burada acizane bir noktaya daha dikkat çekmek isterim. Batının dinle mücadelesinde gerek din yanlısı olanlar gerekse karşı olanların içine düştükleri en büyük gaflet şeytan anlayışlarıdır. Şeytanı kudret ve güç bakımından Cenabı Allah'a sanki bir rakip gibi, eş değerde görmektedirler. İslam inancında ise huzurdan kovulmuş olan şeytan aleyhillane, herhangi bir canlıya hükmetmek şöyle dursun, Allah'ın izni olmadan bir çöpü bile yerinden oynatabilecek bir güce sahip değildir.

Ne var ki insanlığın en büyük düşmanı şeytanın, bazıları bilinçli bazıları ise farkında bile olmadan peşine düşerek onun emrine girmektedirler. İşte sekülerleşme ve laiklik bu oyunun bir sonucudur.

Sekülerleşme de şeytanın insanı dinden uzaklaştırmak için kurduğu en kurnazca tuzaklardan birisidir. Ortaçağ Hristiyanlığının farkında bile olmadan din adına şeytana hizmet ettiği bir zamanda, insanlar türlü işkencelerden geçiriliyor, yakılarak katlediliyordu.

Bir Hesaplaşma Meydanı Olarak Taksim

H. Nasrullah İNAN

İstanbul Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Doktora Öğrencisi

Canlıların tamamı gündelik yaşamlarını sürdürebilmek, en azından hayatta kalabilmek için sunulu mekânda ufak çaplı yahut devasa birtakım değişiklikler yapmak zorundadır. Bu zorunda olma hali, evvel emirde tüm canlılara tanımlanmış olan hayata tutunmak için mücadele etme güdüsünün (*survive*) bir sonucudur. Bu bakımdan insanın mekânla kurduğu ilk ve daimî münasebet savunma/korunma ihtiyacına binaen gerçekleşmiştir.

Hangi medeniyet havzasında, hangi motivasyonla ve hangi dönemde vücuda getirilmiş olursa olsun insanoğlunun arzda inşa ettiği tüm yapılı çevrenin ortak bir özelliği vardır ki bu özellik insanı var, mekânı anlamlı kılan yegâne unsurdur. Buna tahkimat diyoruz. İnsan, bir mekânı var kılabilmek için uzayda ona bir sınır tayin etmeli yahut onu en basit tabiriyle dört duvar arasına hapsedebilmelidir. Aynı durum söz için de geçerli değil midir? Bir şeyin en *sağlam tarifi efradını cami, ağyarını mâni* kılmasında aranır. Mekân da tıpkı söz gibi inşa edilir, içerisi ve dışarısı apaçık bir şekilde belli olduğunda sağlam bir varlık kazanır. Bundan dolayıdır ki Fransızca *cité* olarak ifade edilen kelime ile belde kelimesinin tarifi -etrafı çevrili, sınırları tayin edilmiş yer *(muhit, mahdut ve muayyen)*- aynı anlama işaret eder.

Müstahkem yer, hudutları çizilmiş ve "içerisi" "dışarısından" net bir şekilde ayırt edilmiş olması dolayısıyla bir karara, hükümler/yasalar dizisine de işaret etmek zorundadır. Bu noktada Weber'in, bir yerin hakikaten şehir olabilmesi için özerk bir belediye, bir mahkeme ve yasaya sahip olması gerektiğine dair vurgusu "tahkim edilmiş yer" tarifini destekler. Mekân, bu yönüyle hükmün/yasanın ürettiği bir ürün/sonuç ve aynı zamanda yasanın icracısıdır.

Mekânın icracı yönü üzerine bir açımlama yaparken yine söz varlığına

başvurabiliriz. Söz ağızdan çıkana kadar insanın hükmü ve egemenliği altındadır, fakat ağızdan çıktıktan sonra artık insan onun esiridir denir. Mekân da böyledir. İnsan onu vücuda getirebilecek kudrettedir ilkin. Verili kurallar etrafında onu intizamlı bir şekilde vücuda getirir ve bir varlık kazandırır. Fakat insanın kendi elleriyle inşa ettiği mekân, anlamlı bir bütünlük haline geldiği andan itibaren banisi üzerinde etkilere yol açmaya başlar. İnşa edildiği sırada edilgen bir halde olan mekân, inşa süreci bittiğinde ve insan onu kullanmaya başladığında artık özne konumuna yükselir. İnsanın mekân üretmek yoluyla belirlediği hareket alanı artık insanın ilişkilerine, adımlarına, duygularına ve ahlak anlayışına yön vermeye başlar. Merhum Akif Emre bu sebeple mimarlığı dünyanın en ideolojik mesleği olarak görür.

Mekânın bir dizi yasanın sonucu ve icracısı olduğuna dair açıklamalardan sonra muhakkik mimar Turgut Cansever'den iktibasla denilebilir ki, mimarî salt teknik bir üretim değil, ahlak ve din alanının bir ürünüdür. Kararı verilmiş ve tayin edilmiş, hududu çizilmiş her tahkimatın altyapısında bir ahlaki tutum yer alır. Belirli bir dönemde ve belirli ahlaki koşullar altında inşa edilmiş her mimarî eser, ev grubu, kamusal mekân örgütlenmesi aslında o yörenin din anlayışının bir temsili hüviyetindedir. Ortak ahlaki değerler etrafında toplanmış ilgili yörenin insanı bağlı olduğu anlayışın vazettiği bir mülkiyet anlayışını kamusal örgütlenmesinde tatbik edecek ve söz konusu anlayışı sürdürebilecek bir mekân üretimi gerçekleşecektir. Benzeri biçimde o yörenin sahip olduğu mahremiyet anlayışı, inşa edilen evin kendi içinde ve çevresindeki diğer evlerle ilişkisine dair yer seçimindeki kararı belirleyecektir. Yine o yörenin mensubu olduğu inanışın insan tasavvuru nasıl bir beledi usul belirleneceğine, halkın nasıl yönetileceğine yahut yönetilmeyeceğine dair tatbikata ruhunu verir.

Mimarîyi ahlak ve din alanının bir ürünü, mekânı da bu telakkinin icra makamı olarak ele aldığımızda bir paradigma dönüşümünün yine mimarînin ve kentsel mekânın yeniden düzenlenmesi yoluyla geliştirilebileceğini anlayabiliriz. Napolyon'un Haussmann marifetiyle modern Paris'i planlaması meramımızı açıklamaya yetecektir.

Kentsel müdahalelerin en başta ortaya çıktığı yer ticari hareketliliği ve gayrimüslim nüfusun varlığı dolayısıyla Osmanlı'nın batıya bakan yüzü olan İstanbul'dur. Sekülerleşme projesinin kentsel mekânda tespit ettiği ilk kusur ise kapalı toplum yapısıdır.

Prost projesinin merkezinde yer alan ve en geniş ölçekli planlama kuşkusuz bugün Taksim Meydanı ve Gezi Parkı'nı ihtiva eden bölgedir. Taksim ve gezi bu bakımdan Cumhuriyet'in sekülerleşme projesinin sembolü haline gelmiştir.

Paris'in geniş bulvarlarına çıkan gridal sokakları olası bir ayaklanmayı derhal bastırabilecek bir tahakkümü mümkün kılar. Bu bakımdan modern kentsel planlama sermayenin dolaşımının sağlanabileceği ve kitlelerin kolayca yönetilebileceği kusursuz bir makineyi üretmeyi amaç edinir.

Osmanlı'nın son dönemleriyle Cumhuriyet'in ilk dönemlerini kapsayan dönemde, devletin batılılaşma hamlelerinin önemli araçları mimarlık ve kentsel planlamadır. Osmanlı'nın son dönem yönetimi ve Cumhuriyet rejimi toplumun sekülerleşmesinin yolunun kentsel yapı üzerinde değişiklik yapmak yoluyla gerçekleşeceğini batılı örnekler yoluyla görmüştür. Bu sebeple 1840'lı yıllardan 1930'lu yıllara gelindiğinde Ankara ve İstanbul gibi büyükşehirlerin merkezlerinden başlamak üzere bir kentsel müdahaleler süreci başlar. Kentsel müdahalelerin en başta ortaya çıktığı yer ticari hareketliliği ve gayrimüslim nüfusun varlığı dolayısıyla Osmanlı'nın batıya bakan yüzü olan İstanbul'dur. Sekülerleşme projesinin kentsel mekânda tespit ettiği ilk kusur ise kapalı toplum yapısıdır. 1937 yılında Fransız mimar ve kent tasarımcısı Henri Prost İstanbul için, yakın tarihlerde Alman mimar ve şehir plancısı Hermann Jansen Ankara için modern bir kentsel planlama örneği ortaya koyar. Bu planlarda öne çıkan ortak özellik Gençlik Parkı yahut Gezi parkı gibi geniş parkların, Ulus yahut Taksim gibi büyük meydanların ve bulvarların varlığıdır. Bu bakımdan Türkiye'de modern planlama mantığı büyük oranda çıkmaz sokakların oluşturduğu kaotik sokak yapısını açığa çıkaracak bir misyonu üstlenir. Türk toplumunun kapalı cemaat yapısı bu yolla temasa açık hale gelir ve sekülerleşme süreci hızlanır.

Prost'un İstanbul için öngördüğü planda toplam 18 park geniş bulvar, meydan, park ve bahçeler planlamıştır. Prost'un "serbest saha" olarak planladığı bu geniş kamusal mekanlar/buluşma yerleri hatıralarında ifade ettiği üzere esas işlev olarak şehri güzelleştirme ve sıhhileştirme derdinde değildir. Geniş meydanlar ve parklar Müslüman Osmanlı tebaasının ulus devletin seküler vatandaşlarına dönüştürülmesi için bir araçtır. Kentsel planlama yoluyla bulvarlar Osmanlı bakiyesi kapalı toplum yapısının ortasından bıçak gibi geçecek ve mahremiyeti parçalayacaktır. Bu yolla cumhuriyetin kadın ve erkekleri serbest sahalarda sosyalleşecektir.

Prost projesinin merkezinde yer alan ve en geniş ölçekli planlama kuşkusuz bugün Taksim Meydanı ve Gezi Parkı'nı ihtiva eden bölgedir. Taksim ve gezi bu bakımdan Cumhuriyet'in sekülerleşme projesinin sembolü haline gelmiştir. Böylece Taksim'e yapılacak her müdahale aslında Türkiye'nin sekülerleşme idealine yapılmış bir müdahale olarak kabul edilecektir. Türkiye siyasetinde 1950'li yıllardan sonra ortaya çıkan ve 1980'li yıllardan sonra ise giderek yükselen muhafazakâr hareketliliğin de ilgi alanında Taksim meydanının var olması bu bakımdan bir tesadüf değildir. 1990'lı yıllara geldiğinde Necmettin Erbakan'ın elinde bir camii maketiyle poz vermesi, seküler Türkiye idealinin üzerine kâbus gibi çöker. Tepkiler yükselir. Bir sembol olarak Taksim'in serbest saha özelliğine ve özel olarak meydanın merkezini ihtiva eden Atatürk heykeline ortak kabul edilmemelidir.

2000'li yıllara gelindiğinde güçlü bir Erdoğan, sekülerleşme proje-

sinin korkunç bir kâbus görmesini sağlamak üzeredir. Erdoğan'ın Taksim'e bir camii yapılacağını ve Gezi Parkı'na -Prost müdahaleleri sonucu tamamen yıkılmış- Topçu Kışlası'nın yeniden inşa edileceğini açıklaması bir infial etkisi yaratır. Gezi parkı olayları baş gösterir ve ülkede son yılların en büyük ve belki de tek kentsel hareketi ortaya çıkar. Protesto süreci boyunca muhalefetin temel vurgusu muhafazakâr iktidarın rövanşist bir duyguyla yıllardır içinde büyüttüğü hesaplaşmanın ürünü olarak kentsel müdahalelerde bulunduğudur. Mesele bir grup ağacın kesilmesinden ziyade *"sözde Taksim kentsel dönüşüm projesiyle Türkiye'nin meydanını kamusal bir parktan kapalı bir yapıya çevirme"* gayesidir. Topçu Kışlası'nın yeniden inşası, Erdoğan'ın seküler Cumhuriyet ideolojisiyle hesaplaşmasının, Osmanlı'dan bu yana uzanan "yüklü bir bagajı olan" meselenin devamıdır. Buna göre II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle sonuçlanan "31 Mart Vakası" sırasında topa tutulan Topçu Kışlası'nın yeniden inşası, bu hesaplaşmanın bir sonucu olarak görülmelidir. Benzeri biçimde Türkiye'de kamusal alandaki mücadele laik-modern seçkinler ile dindar- muhafazakâr avam arasında geçmektedir. Bu kültürel karşıtlık kendini mekânda bir hegemonya savaşı olarak göstermektedir. Avam, üst yapısal kurumları sandık yoluyla ele geçirmiştir ve modern elitler ellerindeki tek alan olan modern kültürel alanı kibirli ve küçümseyici bir tavırla savunmaktadır. Bu mekânsal hegemonya savaşı bu sebeple muhalefetin kaybetmesiyle, AKM'nin yıkılmasıyla sonuçlanmaktadır. AKM müdahalesi, cumhuriyet tarihi boyunca hegemonya kuramamış islamcı-mukaddesatçı zihniyetin rövanşist tavrı olarak nitelendirilmektedir. Türkiye modernleşmesinin gerilimlerinin en net okunduğu mekân olarak Taksim Meydanı böylesi bir hesaplaşmanın meydanıdır. AKM'nin yıkılmasında asıl gaye ise kolektif hafızanın ve kültürel sürekliğin silinmesidir. AKM yıkılırken tam karşısında bir caminin yükselmesi de dönüşümü anlamlandırmak için kullanılmaktadır.

İktidar cephesinin söylemlerinde de bu hesaplaşmanın izleri görülmektedir. Yakın zamanda açılışı yapılan Taksim Camii ile ilgili olarak Erdoğan, *"Taksim Camii, yaklaşık 1,5 asırlık bir mücadelenin ardından İstanbul'umuza kazandırılmıştır."* İfadelerini kullanır. Diyanet İşleri Başkanı'nın Cuma namazı sırasında Fetih Suresi'ni okuması, Erdoğan'ın bu caminin açılışının İstanbul'un fethi ve Ayasofya'ya bir selam olduğunu ifade etmesi, Taksim Camii'nin kazanılan bir zafer olarak görüldüğünü göstermektedir. Bu caminin bazı kesimleri üzdüğünü belirten Erdoğan, gezi protestolarının bu camiyi yaptırmamak adına gerçekleştiğini ifade eder.

Taksim meydanının Osmanlı modernleşmesinden Cumhuriyet'e, oradan Ak Parti iktidarına uzanan dönüşüm hikâyesi, cumhuriyetin sekülerleşme idealinin önünün muhafazakâr bir iktidarca tekrar tıkanması olarak yorumlanır. Taksim Meydanı'na ihtiyaca binaen inşa edilen bir cami Türkiye'nin sekülerleşme hikâyesine ve geçmiş hesapların tekrar orta yere saçıldığı bir sinir ucuna işaret eder. Peki, Taksim'e inşa edilmiş bir cami sahiden o meydanın havasını değiştirebilir mi? Türkiye'nin sekülerleşme süreci üzerinde bir değişime yol açabilir mi?

Prost'un İstanbul için öngördüğü planda toplam 18 park geniş bulvar, meydan, park ve bahçeler planlamıştır. Prost'un "serbest saha" olarak planladığı bu geniş kamusal mekanlar/buluşma yerleri hatıralarında ifade ettiği üzere esas işlev olarak şehri güzelleştirme ve sıhhileştirme derdinde değildir.

Alev Erkilet ile Sekülerleşmeyi Konuştuk

İNSİCAM

Prof. Dr., İbn Haldun Üni.

S: Hocam, genel hatlarıyla sekülerizm nedir? Türkiye bu kavram bağlamında nereye düşer?

C: Sekülerizm, dinin ya da dini düşüncenin toplumun diğer alanlarını etkilememesi, onlardan ayrışmış olması gerektiği yönündeki felsefi bir anlayış, duruş, yaklaşım olarak tanımlanabilir. Sosyolojide modern toplumun üzerine kurulu olduğu üç sütundan biri olarak kabul edilmektedir. Modern toplum seküler, ulus-devlete dayalı ve kapitalist ekonomik örüntülere sahip olan bir toplumdur. Sizin de gayet iyi bildiğiniz gibi, bu toplum tipi, 15. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa'da ortaya çıkmış, sonrasında da Kuzey Amerika'da temsil olunmuştur. Avrupa'nın karanlık çağında kilisenin dini açıdan engizisyon nedeniyle; toplumsal açıdan ise feodalitenin sosyo-politik baskıcılığı ve ekonomik sömürüyü meşrulaştırması nedeniyle büyük bir hoşnutsuzluk yaratmış olduğu açıktır. Kemal Tahir Devlet Ana adlı klasikleşmiş romanının girişinde politik ihtiraslarla Anadolu'ya gelmiş olan Sen Jan şövalyesi Notüs Gladyüs'ün ağzından Batı'nın o tarihlerdeki düzenini anlatır. Ve onu Osmanlı devletinin kurucusu Ertuğrul Bey'in tesis ettiği düzenle karşılaştırır. Anlattıkları Engels'in Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni kitabında anlattıklarıyla birebir örtüşmektedir. Notüs Gladyüs onların "oralarda" soylu Hristiyanların asla suçlu olamayacağını, toprağın ve üstündeki köylülerin soylular için mal olarak yaratıldığını, köylülerin kanının soylulardan sorulamayacağını, kaçan olursa komşu soylular tarafından yakalanıp getirileceğini, düzenin bozulmadan devam etmesinin böylece sağlandığını, evlenecek kızların ilk gece hakkının da toprak sahiplerinde olduğunu anlatır. İşte sekülerizm fikriyatı bu ve benzeri uygulamaları dinle meşrulaştıran

ve dogmatizmle ve şiddetle vasıflanan kilisenin toplumsal müesseseler üzerindeki etkisinin sınırlandırılması ihtiyacıyla ortaya atılmıştır. Tarihseldir; Batı'nın feodal düzeninin dayanağı olan dini çerçevelerin yerinden edilmesi ve kurumların kendi kuralları içinde işlemesine imkân tanınması ile alakalı bir tartışmadır. Ama modern toplumun endüstrileşmeyle birlikte dünyaya yayılması, Batı'nın teknolojik gelişimi karşısında askeri yenilgiler yaşayan toplumların çare arayışları, sekülerizm, ulus devlet ve kapitalizmin de yayılmasına neden olmuş ve Batı'dakinden farklı düzenler içinde yaşayan toplumların hayatına sızmıştır. Türkiye ya da Osmanlı devleti açısından da benzer bir durum söz konusudur.

S: Sekülerleşmenin toplum kanadında karşılığı nedir? Sekülerleşmeyi dünyevileşme olarak okumak doğru mudur?

C: Çoğu toplumsal olgu gibi sekülerleşmenin de birden fazla boyutu olduğunu söylemek mümkün. Bunlardan biri de dünyevileşmedir elbette. Ya da Tanrı'nın dünyadan göklerdeki kutsal yerine doğru ötelenmesi; dünya işlerinin dışına çıkarılmasıdır. Çok sık vurguladığım gibi kompartımanlaşmadır. Tanrı'nın çağrısı bir kez bireye yönelik bir çağrı olarak tanımlanıp onun "ahlakı" ile ya da ibadetleri ile sınırlandırıldığında, ister istemez 'dünya işleri de kendi kuralları ya da gerekliliklerı çerçevesinde yürütülmelidir' ilkesine ulaşılır. Bellah'a göre bunun doğal sonucu siyasetin, ekonominin, sanatın vs. kendi gereklerine göre işlemesi ve dini kuralların etkisinden arındırılması olacaktır. İslami açıdan bakıldığında ise bunun tevhid ilkesinden uzaklaşma anlamına geleceği açıktır. Dolayısıyla dünyevileşme, bireyselleşme, kompartımanlaşma, doğanın ve bedenin Allah'ın birer emaneti olarak görülmemesi ve insanın dünyevi ihtiyaçlarını karşılamaktan başka bir amacının kalmaması, bu sürecin bağlantılı alt süreçleri olarak okunabilir. Felsefe ve bilimin pozitivist paradigmanın etkisiyle "doğanın kör güçleri"nden ve onların insanın ihtiyaçları doğrultusunda "gemlenmesinden" söz etmeye başlamasının sekülerleşme süreciyle birlikte ortaya çıkmış olması da yukarıdaki tezleri desteklemektedir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye örneğinde laisizm ya da baskıcı laiklik uygulamaları toplumda ciddi bir reaksiyon doğurur iken; alttan alta işlemekte olan dünyevileşme, bireyselleşme, kompartımanlaşma, doğanın araçsallaştırılması ve sömürülmesi gibi süreçler, kalkınma ya da gelişme söylemi çerçevesinde benimsenebilmektedir. Müslümanlar nezdinde çevre (environment) meselesinin yakın zamanlara kadar hatta hala daha lüks bir mevzu olarak algılanmakta oluşu, bunun en güzel örneklerinden biridir kanaatimce.

S: Toplumumuzun değişik kesimlerinde sekülerizmin din algısına etkisi konusunda ne söylersiniz?

C: Farklı toplumsal kesimlerde sekülerizmin din algısına etkisi de farklı olacaktır kuşkusuz. Sınıf, etnik köken, din ve mezhep hatta cinsiyet faktörü bu etkilerin çeşitlenmesinde rol oynamaktadır. Bu başlıkların hepsi ayrı ayrı ve derinlemesine incelenmeyi hak ediyor. Burada yeterli vaktimiz ve yerimiz olmadığı için sorunuza en genel iki kategori üzerinden cevap vermek daha yerinde bir yaklaşım olacaktır. Kendilerini seküler/laik olarak tanımlayanlarla dindar/muhafazakâr olarak tanımlayanlar açısından sekülerizmin din algısına etkileri nelerdir? Birinci grup, yakın zamanlara kadar meseleyi klasik din-devlet ayrımı ve Fransız laisizmi üzerinden algılamakta ve bu süreçte gerekirse zor

Batı'nın teknolojik gelişimi karşısında askeri yenilgiler yaşayan toplumların çare arayışları, sekülerizm, ulus devlet ve kapitalizmin de yayılmasına neden olmuş ve Batı'dakinden farklı düzenler içinde yaşayan toplumların hayatına sızmıştır. Türkiye ya da Osmanlı devleti açısından da benzer bir durum söz konusudur.

kullanmanın meşru olduğu tezine yaslanmaktaydı. Halkın aydınlatılması ve eğer bu uzun zaman alacaksa yukarıdan aşağıya değiştirilen yasal çerçeveler içinde dönüşmeye zorlanması gerekiyordu. Batı örneğinde bir teokrasiye, skolastisizme, engizisyona ya da dünyanın reddedilmesi eğilimine sahip olmayan Müslüman toplumlarda bu zorlayıcı süreçler zararlı hatta yıkıcı etkiler yapmıştır. Çünkü Ali Şeriati'nin Öze Dönüş kitabında vurguladığı üzere, içinde geliştikleri zamana ve mekâna göre anlamlandırılmayıp bu bağlamın ötesine genellenen kavramlar "kendileriyle batıl kastedilen hakk kelimeler" olmaktan öteye geçemezler. Kendilerini dindar ve muhafazakâr olarak tanımlayan kesimlerde ise sekülerizm ideolojik, kurumsal ve entelektüel düzlemlerde reddedilmiş ancak önceki sorunuz bağlamında altını çizmeye çalıştığım üzere, toplumun 1950 sonrası göreli demokratikleşme ve kapitalizme eklemlenme sürecinde yavaş yavaş içselleştirilmeye başlamıştır. Dindarlar kompartımanlaşma sürecinin sekülerizmle ilintisini açıkça kurmak yerine Batı karşısındaki yenilgilerin rövanşını almak üzere kalkınmak gerektiği düşüncesine kuvvetle sarılmışlardır. Ben bu kalkınmacılığın daha analitik ve eleştirel bir düzlemde ele alınmasını elzem görüyorum.

S: Türkiye'de din ve devlet ayrımına dayalı bir resmi tarih anlayışı var. Bu bağlamda günümüze değin devletin ideolojik saiklerle sekülerleşmeyi teşvik ettiğini söyleyebilir miyiz?

C: Bu süreci tanımlamak için "teşvik etmek" terimini kullanmak pek doğru olmaz. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında bu süreç, yukarıdan aşağıya güç kullanımı yoluyla gerçekleştirilen bir toplumsal değiş(tir)me olarak okunabilir. 1924'ten itibaren Şeriye ve Evkaf Vekaleti'nin kapanması, şer'î mahkemelerin kaldırılması ile başlayan süreçte tekke ve zaviyeler kapatılarak mallarına el konulmuş, her tür dinsel toplantı, ayin ve dini kıyafetler yasaklanmış, devlete bağlı çalışacak Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştu. Ali Fuat Başgil'in artık bir klasik haline gelmiş olan kitabı Din ve Laiklik'te de belirttiği gibi, Türkiye örneğinde din ve devlet birbirinden ayrılmamış; tam tersine din, devletin güdümüne sokulmuştur. Mümtaz Turhan'ın Kültür Değişmeleri kitabındaki ayrımıyla söyleyecek olursak, bunlar, serbest kültür değişmeleri değil zorunlu kültür değişmeleridir. Zorunlu kültür değişmeleri toplumun dışından başka bir toplum ve kültür tarafından ya da toplumun içinden genellikle yönetici elitler tarafından dayatılan zora dayalı değişimleri ifade eder. Türkiye modernleşmesi de bu bağlamda ele alınabilir. Hem genel anlamda modernleşmenin kendisi hem de onun dayanakları olan endüstrileşme, ulus devletleşme ve sekülerleşme süreçleri zorunlu kültür değişmeleri olarak gerçekleşmişlerdir. Ancak daha önce de altını çizmeye çalıştığım gibi, bu daha çok 2000'lere kadar olan süreci tasvir eden bir izahtır. Ancak 2000 sonrasında devletin sekülerizmi dayattığı klasik yaklaşımın tedrici olarak gerilemiş olması, sekülerleşmenin sona erdiği anlamına gelmiyor. Bireyselleşme, dünyevileşme, kompartımanlaşma ve kapitalizme eklemlenme süreçleri devam ediyor. Özellikle sonuncusu diğer üçünü de tetikleyerek kültürü ve yaşam tarzlarını değiştiriyor. Buna dikkat etmek lazım.

S: Bu bağlamda sekülerizmi laisizm yahut bildiğimiz anlamda laiklik olarak görmek mümkün mü?

C: Önceki sorunuz bağlamında da açıklamaya çalıştığım gibi sekülerleşmeyi sosyolojik açıdan sekülerizmden ayırmak lazım. Sekülerizm, bir ideolojik pozisyondur; sekülerleşme ise bir süreçtir. Modern toplum ve modernizm ile modernleşme arasındaki fark gibi. Sekülerizm laisizm ya da bildiğimiz anlamda laiklik ile çakışabilir ya da örtüşebilir; o biçimi alabilir ama ayrışabilir de. Örneğin Tocqueville Amerika'da Demokrasi adlı kitabında Fransa'nın din ile özgürlüğü bir araya getirmeyi başaramadığını, Amerika'nın ise başarabildiğini söyler. Ona göre Fransa'da kilise ile demokrasi arasında çatışma varken ABD'de bu çatışma görülmez. Sekülerizmin gereği olarak din ile ideoloji birbirinden ayrılmış ancak dinden ve dini özgürlüklerden toplumu bütünleştirme ve sistemi koruma bağlamında yararlanılmıştır. Buradan çıkan sonuç sekülerizmin ya da sekülerleşmenin muhakkak Jakoben ya da baskıcı olmak zorunda olmadığıdır. Ama meseleye tersinden bakarsak, şunu da söyleyebiliriz: Toplumlar dışarıdan veya yukarıdan dayatılan ve zora dayanan sekülerleştirme uygulamalarına karşı daha direngen olabilirler ve kendilerini korumak için gereken tedbirleri alırlar. Tarihsel olarak hep böyle olmuştur. Ama Amerika örneğinde olduğu gibi göreli bir serbestlik ortamı içinde dinin araçsallaştırılmasına karşı koymak daha güç olabilir. Bu süreci teşhis etmek bile başlı başına bir zorluk arz eder. Kapitalizmin hayatımıza dâhil ettiği formların benimsenmesindeki kolaylık da bunu gösteren örneklerden biridir.

Türkiye ve içinde bulunduğu coğrafya açısından önümüzdeki dönemin post-seküler yahut post-islamist bir dönem olacağı söyleniyor. Bu hususta fikirleriniz nelerdir?

Aslına bakarsanız ben her iki görüşe de katılmıyorum. Post-sekülerizm daha çok post-modernizm

ile ilişkilendirilerek ele alınmaktadır. Post-sekülerizmin post-modern toplumun bir karakteristiği olacağı öne sürülmektedir. Ama post-kapitalizm gibi post-modernite de tartışmalı bir mevzudur ve çağdaş sosyologların birçoğu modernizmin ve kapitalizmin aşılmadığını; ileri, geç, radikal moderniteden söz etmek gerektiğini öne sürüyorlar ve oldukça da haklılar. Post-modernite tartışmaları modernitenin tek hakikat dayatmasının ne Batı'yı ne de Batı-dışı toplumları ikna edebilecek hale gelinceye dek yıpranmasının bir sonucu olarak devreye girmiş ve Müslüman dünyada da ciddi bir alternatif oluşturduğu zannını yaratmıştı. Ancak, dini de küçük anlatılardan bir anlatı haline getirmeye çalıştığı kısa zamanda fark edildiğinden olacak aynı hızla entelektüel dolaplara konulup unutuldu. Ayrıca önceki sorularınız bağlamında da söylediğim gibi, laisizmin gerilemesi, din üzerindeki siyasi baskıların azalması sekülerizmin gerilediğini otomatik olarak kanıtlamıyor. Ya da sekülerizmin ötesine geçtiğimizi göstermiyor. Tevhidi anlayışın toplumun tüm alanlarında ve onları kendi büyük şemsiyesi altında bütünleştirerek hâkim olması gerekir ki, sekülerizmin ötesine geçildiğinden bahsedilebilsin. Oysa bireyselleşme ve kompartımanlaşma eğilimi, kapitalist üretim ve bölüşüm biçimleri ile ulus-devlet ve milliyetçiliğin egemenliği sürmektedir. Dolayısıyla dinin görünürlüğünün artması ya da sekülerizmin politik zor ile dayatılmaması sekülerizmin sonunun geldiğini göstermez. Tam tersine sekülerizm toplumsal hayata sızarak onu dönüştürmeye devam etmektedir.

Post-İslamizm meselesine gelince; sözünü ettiğiniz yaklaşım belirli bir İslamcılık tanımına dayanıyor ki bizzat bu tanımın kendisi sayısız sorun içeriyor. On yıllar önce İslamcılık çalışmaya başladığım dönemden bu yana ısrarla üzerinde durduğum husus, Batı sosyolojisi ve siyaset bilimlerinin İslamcılık, radikal İslam, ılımlı İslam, siyasal İslam, kültürel İslam tanımlarının esas alınmasının bunlardaki ideolojik yanlılığın da tevarüs edilmesine yol açtığıdır. İslamcılığı nevzuhur bir modern dönem ideolojisi olarak tanımlamayı uygun bulmuyor; onu Hz. Muhammed döneminden bu yana İslam'ın hayattan ya da kendi öz değerlerinden uzaklaştırılması girişimlerine karşı bir adım öne çıkma ve öze dönme çabalarının bütünü olarak tanımlamayı daha doğru buluyorum. Kur'an ve Sünnet'e dönüşü savunan, atalar dinini bu kaynaklar doğrultusunda eleştirel bir şekilde ele alan, kompartımanlaşmaya karşı tevhid şemsiyesi altındaki bütünlüğü esas alan, dinin özgür iradeyle seçilmesi gerektiğini beyan eden, herkes için sosyal ve hukuki adalet talep eden, kadınları özneleştiren ve dünya kurucu aktif özneler haline getiren mücadeleler bütününün adıdır İslamcılık. Batı literatürünün iddia ettiği üzere kıyıcı ve şiddet taraftarı, kadın-karşıtı, gerici bir hareket değildir. İlerici ve adaletçidir. Dolayısıyla Batı'dan yazan düşünürlerin güncel çalışmalarında İslami kurtuluş teolojisi (Hamit Dabashi) gibi kavramlar ile atıf yaptığı çeşitli örüntülerin aslında İslamcılığın karakteristikleri olduğu bile söylenebilir. Bu da gösteriyor ki, Osmanlı'dan bu yana yapmakta olduğumuz gibi Batı'da hazır bulduğumuz kavramları kendi toplumumuzu anlamak için kullanmaktan vazgeçip kendi toplumsal gerçekliğimizden hareketle kavramları tanımlama ve kullanma yoluna gitmeliyiz.

Verdiğiniz bilgilerden dolayı teşekkür ederiz hocam.

Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında bu süreç, yukarıdan aşağıya güç kullanımı yoluyla gerçekleştirilen bir toplumsal değiş(tir)me olarak okunabilir.

Sekülerleşme ve Din

Betül ZEYREK

İlk baskısını 2007 yılında yayınlamış olan bu eser on yılı aşkın bir süre sonra yani 2020 yılında İbn Haldun Üniversitesi Yayınları tarafından yeniden baskıya uygun görülmüş ve yeni baskıya özel bir önsöz yazılarak basılmıştır.

Yazar Sayın Mehmet Özay*: "1969 yılında Üsküdar'da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini Üsküdar'da tamamladı. Özay, yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü'nde ve doktora çalışmasını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi bölümünde tamamladı. 2007-2010 yılları arasında Endonezya Cumhuriyeti Açe Eyaleti'ndeki bazı devlet ve özel üniversitelerde alanıyla ilgili dersler verdi. Bu dönemde, Osmanlı-Açe ilişkileri, Açe tarihi ve sosyolojisi alanlarında çalışmalar yaptı. 2010-2013 yılları arasında Malezya Teknoloji Üniversitesi (UTM) Eğitim Fakültesi'nde araştırmacı öğretim üyesi olarak çalıştı. Araştırmalarını Açe ve Malaya çerçevesinde sömürgecilik tarihi, sömürge sonrası bağımsızlık hareketleri ve Müslüman toplumların sosyolojisi üzerine devam ettirdi. Çalışmalarını çeşitli uluslararası konferanslarda bildirilerle gündeme taşırken, aynı zamanda İngilizce, Türkçe kaleme aldığı makaleleri ulusal, uluslararası yayın organlarında yayınlandı. Osmanlı Devleti ve Modern Türkiye Cumhuriyeti ile Malay dünyası ilişkileri, sömürgecilik etiği, misyonerlik vb. alanlarda çalışmalarına devam etmektedir."*

Kitabın içeriğinden bahsetmeden evvel konunun çok ağı olmasına rağmen akıcı bir anlatımının olduğunu iade edeyim. Bu tür eserlerde konu ağır anlatımda, bir o kadar ağır olunca okumakta çok zorlanabiliyorsunuz. Anlatım anlaşılır bir şekilde sunulmuş okuyucuya. Yine de konu ile alakalı ya da en azından kavramlar ile alakalı bir ön bilgi olmasının yerinde olacağını düşünüyorum. Hazır bulunuşluk yeteri kadar olursa, anlatılan husus daha iyi anlaşılacak ve yanlış anlaşılmanın da önüne geçilmiş olacaktır. Ağır bir konunun bu kadar anlaşılır olması beni şaşırttı diyebilirim.

Okurken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise bu eserde sekülerizm kavramı ele alınırken çok geniş bir alanı kapsadığı için sınırlandırma yapılmış olmasıdır. Bu şekilde ele alınan yönü daha geniş bir inceleme ile ele alınmıştır. Sosyoloji bağlamında ele alınan bu kavram beraberinde öncü isimlerin görüşlerine yer verilerek sadece farklılaşma, rasyonelleşme ve dünyevileşme ile bağlantılı olarak ele alınmış ve son dönemde ortaya çıkan gelişmeler de göz ardı edilmemiştir.

Sekülerleşme ister kişisel inanç anlamında ister kurumsal pratikler veya siyasi otorite anlamında olsun kutsal olanın bilimsel olana boyun eğmesidir. Yani bilimselleşme ya da kutsaldan kurtulma da denebilir. Sekülerizm dine karşı bir tavır olarak

başlayarak, zamanla modernleşmenin farklı aşamalarından geçerek dinden yoksunlaşmaya, karşı olmaya hatta dinsizliğe götürmüştür. Ayıca sekülerizmin temelinde din olmasından dolayı farklı inanç sistemleri de araştırmaya konu olmuştur. Özellikle bu çalışmada bahsi geçen "din" ile temelde Hristiyanlığa özelde ise Katolik mezhebine vurgu yapılmaktadır. Çünkü modernleşme ile ortaya çıkan değişimin dine yansıması en çok Batı'da ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın temelini oluşturan soru Batı'da din sosyolojisi çalışmalarında son zamanlarda karşımıza çıkan "Din gerilemekte midir?" sorusudur. Batı toplumlarında din olgusunun tezahürü bu çalışmanın çerçevesini oluşturmaktadır. Modernite, sekülerleşme ve din ilişkileri ele alınmakta, özellikle günümüzde sekülerleşmenin konumu açısından gelinen noktadan bahsedilmektedir.

Bu alanda yapılan çalışmalar, bu eserde toplanıp sunulduğunda karşımıza çıkan şey modern toplumda yaşananların bir sekülerleşme değil dini bir değişim olduğudur. İçinde yaşanılan çağ ne kadar modern olursa olsun insanoğlu yaşanılan olumsuzluklar sonucunda doğaüstü referansları gündemde tutmuştur. Yani yaşanılan olumsuzluklar neticesinde kutsal terk edilmemiş, aksine eski olan dini yaklaşımlar üzerinden yenilerini geliştirmek ve daha tatminkâr çözümler üretmek gündeme gelmiştir. Daniel Bell'in ifadelerinde olduğu gibi: "Din bir ideoloji, bir başka ifadeyle salt toplumsal düzenlemeleri gündeme getiren bir olgu değil, aksine insanoğlunun karşı karşıya kaldığı varoluşsal problemlere yanıt sunabilen kadim bir cevaptır." (s. 272) Modern insanın doğaüstü varlığa yönelme istek, arzu ve ihtiyacının önüne geçilememiştir, denenmiş lakin başarısız olunmuştur.

Modernleşme, sekülerleşme ve din ilişkilerine dair günümüze kadar geliştirilmiş paradigmaların ele alındığı bu çalışma; giriş, beş bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak konunun tarihi perspektifi, dinin sosyolojideki yeri, sosyologlar tarafından ele alınması ve tanımı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde sekülerleşmenin sosyolojik temelleri ana başlık altında, genel olarak toplumsal değişim karşısında din, dini değişim, modernite kavramının kökeni, din ve modernite arasındaki ilişki ele alınmış. Üçüncü bölümde sekülerleşme konusu paradigmatik modeller bağlamında ele alınmış, modernitenin zorunlu olarak sekülerleşmeye yol açacağı yönündeki ideolojik yaklaşımlara değinilmiştir. Bu bölüm daha kapsamlı, daha detaylı olması ve kurucu sosyologların genel görüşleri etrafında sekülerleşmenin her yönü ile ele alınması, açıklanması sebebiyle bu çalışmanın ana bölümünü oluşturmaktadır. Dördüncü bölümde, yeni dini hareketlere yer verilmiş ve varoluş nedenleri üzerinde durulmuştur. Beşinci bölümde ise ABD-Avrupa dindarlığı arasındaki farklar ve din-sekülerleşme, Avrupa ve Amerika çerçevesinde karşılaştırmalı olarak ele alınmış, modern batı dünyasında kutsalın görünümleri üzerinde durulmuştur.

Neden Avrupa ve Amerika sorusu akıllara gelebilir elbette, bunun iki temel sebebinden bahsediliyor. Birinci sebep modernleşmenin kaynağı ve ulaştığı zirve noktası olmalarından ötürü, bu iki coğrafyanın dinin konumunu tespit etme açısından önemli olması. İkinci ise kökenleri itibariyle sekülerleşme ve din ilişkisi üzerinde son derece kayda değer bir bilgi birikiminin bu coğrafyalarda olmasıdır. Bu çalışmanın sonuç bölümünde bu araştırmalar neticesinde ulaşılan sonuçlar şu şekilde sıralanmış:

1)Değişim, toplumsal ilişkilerde göz ardı edilmesi mümkün olmayan bir olgudur.

2) Aydınlanma düşüncesinin bir ürünü olan modernleşme ile birlikte din kurumlarında olduğu gibi bireylerin kutsalla ilişkilerinde ve dini pratiklerinde de bir dizi değişiklik gerçekleşmiştir.

3) Din olgusunun açılımıyla ilgili olarak bireylerin kutsalla, dini kurumlarla ve kendi aralarındaki sosyal ilişkilerde gerçekleşen bu değişimin bireysel, kurumsal ve toplumsal boyutları vardır.

4) Bu üç boyut bağlamında farklı tanımlara konu olan sekülerleşme olgusu, çağdaş dünyada bir vakıa olarak ortada durmaktadır.

5) Bütün bu değişim-dönüşüm sürecine rağmen, kurucu sosyologlar ve sosyal bilimcilerin dinin geleceğine dair biçtikleri karamsar tablo gerçekleşmemiştir.

6) Modernleşme, sekülerleşmeye neden olmakta; ancak sekülerleşme lineer bir süreç değil, aksine YDH'in ortaya çıkışında olduğu üzere, sekülerleşme ve din olguları birbirlerini etkileyen diyalojik bir ilişki içerisindedir. İnsanlar gerek bireysel gerek cemaat boyutunda kutsalla ilişkilerini sürdürmektedirler.

7) Bireyler modernleşmenin bir sonucu olarak geleneksel toplumlarda olduğunun aksine, dini yönelimlerini öz düşünümsellik yöntemiyle bizzat kendileri üstlenmişlerdir. (s. 275-276)

Bu çalışma hazırlanırken birtakım zorluklarla da karşılaşılmış. "Din tanımı konusunda evrensel bir konsensüsün olmaması ve dinin gerileyip gerilemediğine karar vermedeki zorluk, tarih boyunca çeşitli farklı anlamlar yüklenmiş bir kavram olan sekülerleşme kavramı bağlamında yapılan tartışmalarda da bir konsensüsten söz edilmesini imkânsız hâle getirmektedir. Dolayısıyla, sosyologlar arasında sekülerleşmenin nedenleri ve sonuçları ya da sekülerleşmenin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda görüş birliğinden bahsetmek mümkün olmamaktadır." (s. 22) Ayıca "Modern dünyada dinin değişime maruz kaldığı ve dolayısıyla sekülerleşmeyle ilgili pek çok alan araştırmasına yer verildiğini görüyoruz. Ancak aynı araştırmanın birbiriyle çelişen yorumlarına rastlamak doğaldır." (s. 23)

Son olarak bu sonuçlar bağlamında diyebiliriz ki her ne kadar açılımları noktasında bir ittifak söz konusu olmasa da din olgusu günümüz modern dünyasında yerini korumuştur ve korumaya devam edecektir. Sekülerleşme ve dine olan yönelim aynı anda gerçekleşmektedir. Yazarımızın da ifade ettiği gibi "Ne biri diğerine galebe çalmakta ne de ötekini ortadan kaldırmaktadır." (s. 275)

Allah'ın Rengine Boyanmak

Arif ALTUNBAŞ

Allah ve Allah'ın taraftarlarının tarafında olmak, İslami bir kişiliğe, kimliğe, özelliğe, güzelliğe sahip olarak örnek bir insan, ahlak, karakter ve şahsiyete sahip olmakla olunur.

Müslüman olarak benim tarafım; Allah'ın benim için seçtiği Hak ve hakikatin kendisi olan Kur'an ve Sünnet'in tarafıdır. Bütün renkler ve onların tonları, özellikleri, güzellikleri ve incelikleri, özünü İslam'dan alır. İslami şahsiyet sahibi olan insan, ruhunu ve bedenini İslam'ın bu özellikleriyle donatır.

Hiçbir rengin, ırkın, soy-sop ve milletin diğerine karşı herhangi bir üstünlüğü yoktur. İnsanlar arasında üstünlük ancak Allah'a yaklaşmak ve en yakın olmakladır. Bütün renklerin oluştuğu güzellikler, inanan insanın ufkunda doğar. Bütün renkler, rengini İslam'ın inancından alır. İnsanın ahlak ve karakter özellikleri Allah'a yakınlıkladır; malla mülkle, şanla, şöhretle, makamla ve mevki ile değil.

Allah'ın boyasıyla boyanan insanın içi ve dışı birdir. O, ne ise, nasılsa, öyledir. İnanç ve imanında şek, şüphe ve ikilem olmaz. "Acaba'lar", "Ama'lar", "Lakin'ler" gibi tereddütler İslami şahsiyet sahibi kişinin hayatında bulunmaz.

Allah'ın rengiyle boyanmak; Allah'ın askeri olmaktır. Allah'ın askeri ruhuyla, bedeniyle İslam'ın ordusu içinde bir nefer olarak görev yapmaktır. Müslüman gücü ve kuvveti yettiğince İslam yolunda -nefis ve ego çukuruna düşmeden- gönüllü bir nefer olarak çalışır. Onun gözü, makam mevki, rütbe ve çıkarda değil, Allah'ın rızası ve O'na yakın olma gayesindedir.

İslam'ın boyasıyla boyanmak Yunus Emre'nin deyimiyle; ete kemiğe bürünmek, Yunus gibi görünmektir. Nesimi'nin ifadesiyle, "Gah çıkarım gökyüzüne çıkıp alemi seyretme, gah yeryüzüne inmek alemin onu seyretmesidir". İslam'ın ruh ve mana derinliğine ulaşmak için insani tüm çıkar, menfaat ve dünyalıkları kirli bir gömlek gibi sırtından çıkarıp, gerçek bir Müslüman şahsiyet ve kimliğini kuşanıp Allah'ın ordusuna katılmaktır.

"Allah'ın rengine boyanmak", türedi uygarlıklar, medeniyet ve kültürlerin yakıcı, yıkıcı ve tahrip edici saldırıları karşısında Muhammedi bir irade ve inançla dik durmak, İslami kişilik ve kimliğinden asla taviz vermemek, yani Allah'ın istediği gibi bir insan olarak insanlık meydanında onurluca kale gibi ayakta dik durmaktır.

Allah'ın rengine boyanmak; Nemrut'un ateşi karşısında ateşten korkmayan bir İbrahim olmaktır. Firavun zulmü karşısında pes etmeden direnen, mücadeleci bir Musa gibi şerefli bir duruş ortaya koymaktır. Haçlı saldırılarına karşı kahramanca direnen Alpaslan, Nureddin Zengi, Kılıçaslan ve Salahaddin Eyyubi, Baybars gibi korkusuz bir Müslüman olmaktır.

Böyle olmak için çalışıp çabalamak; Allah'ın silinmez boyası iman ile boyanmaktır. Allah'ın rengi karşısındaki bütün renkler, Musa'nın önünde sihirbazlık maharetlerini göstermeye çalışarak firavuna ve firavun düzenine yaranmaya çalışan, iki yüzlü sahte büyücüler ve şeytanın kulu ve kölesi olan alçak taşeronlardır.

Allah için bir anlık rüya görmek, hülyalara dalmak, gökyüzüne uzanmak, yeryüzünde yürümek kadar güzel bir eylem yoktur. Bu tip bir kulluk insan için dünyada en büyük sultanlıktır. Güneşi görünce yavaş yavaş kaybolur yarasalar ve mağaralarına çekilir gizlice. İşte, gece o zaman aydınlanmaya başlar sessizce. Allah'ın askeri Müslüman şahsiyetler, kendilerini birer birer mum gibi yakıp tükettikçe.

Gerçek Müslüman olmak gecenin şahidi ve şehidi olmaktır. Müslüman bir şahsiyet ve hareket sahibi olmak, Allah'ın rengiyle boyanmaktır.

Gerçekten Allah'ın askeri olanların karşısında hiçbir güç duramaz. Kimse onun dinine, imanına, Kur'an'ına, vatanına, milletine, coğrafyasına yan bakıp saldıramaz. Bileği bükülmez Allah erlerinin. Kim, O'nun boyasıyla boyanırsa; özgürlük ve bağımsızlığın, adalet ve eşitliğin hâkim olduğu bir yurdu ve coğrafyayı yeniden İslam'ın özellikleri ve güzellikleriyle inşa ve ihya eder.

Allah'ın rengine boyan Müslüman!

Kapitalizmin, faşizmin, İslam düşmanı türedi rejim, sistem ve medeniyetlerin kirli paslı rengiyle değil. Gri alanlardan uzaklaş, kendine yakışanı yap, İslam'ın renk eksenine doğru yaklaş Müslüman! Allah'ın rengiyle boyanmak usul, üslup ve kurallarıyla donanmak senin işin ve görevin. "Biz Allah'ın boyadığı renge boyandık. Kimin boyası Allah'ın boyadığı renkten daha güzeldir? Biz, yalnızca O'na kulluk ederiz." (Bakara, 138) Soluk ve silik renksizlerin renginden değiliz.

Biz, solmayan ve sönmeyecek İslam güneşini taşırız büyük bir onur ve şeref olarak omuzlarımızda. Biz, şafaklara kurulmuş aydınlık yarınların akıncıları ve savaşçılarıyız.

Kapitalizmin, faşizmin, İslam düşmanı türedi rejim, sistem ve medeniyetlerin kirli paslı rengiyle değil. Gri alanlardan uzaklaş, kendine yakışanı yap, İslam'ın renk eksenine doğru yaklaş Müslüman!

Çıktı

www.surgun.net